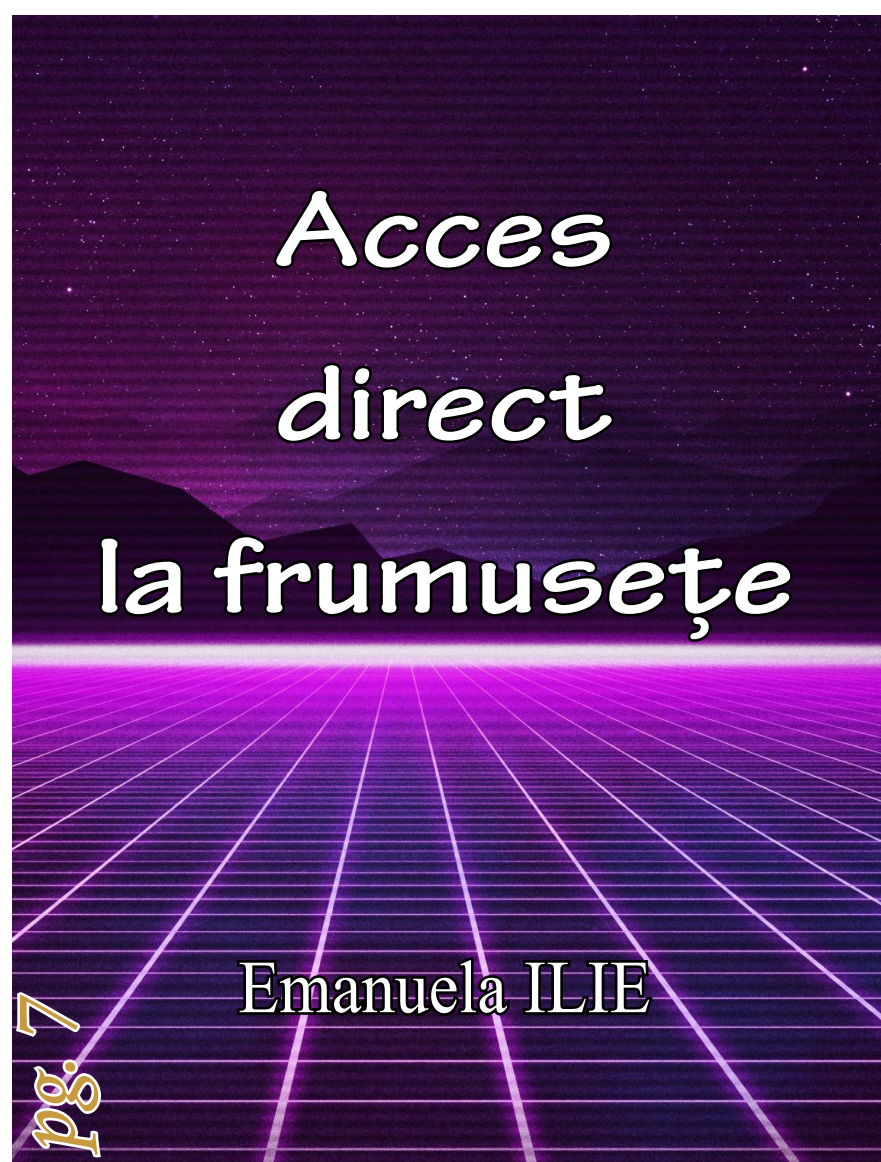

Expres cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul IV, nr. 8 (44), august 2020 • Apare lunar

24 pagini

Această noapte

Această noapte însetată de dragoste
îmi țâșnește din piept precum atunci, de mult,
când încă foarte tânără scuiam sânge pe pereții
plini de fum ai spitalului din vârful muntelui.
În plimbările mele rătăcite și bolnave
drumul printre brazi izbucnea direct din plămâni
ca un arc de argint înmuiat în rășină
sau poate ca un cuvânt care provoacă actul sexual
sau, mai exact: plăcerea pură.

un șobolan mă urmărește pretutindeni.

Angela MARINESCU

Liviu Ioan STOICIU

Te pomenești că noul coronavirus...

pg. 3

Dan Bogdan HANU

Dog's diary

pg. 4

Gheorghe SIMON

Mihaela Grădinariu și arta cunoașterii...

pg. 6

Constantin DRAM

„Dar eu scriu ca să generez existență...”

pg. 8

Gellu DORIAN

Ovidiu Petcu, un creator de literatură...

pg. 9

Augustin BUZURA către Corneliu ȘTEFANACHE

Epistole inedite

pg. 11

Valeriu STANCU, Radu FLORESCU

POESIS

pg. 12-13

Adrian ALUI GHEORGHE

Breviar editorial

pg. 15

Magda URSACHE

Instanța divină și catastihul ei

pg. 16

Adrian Dinu RACHIERU

George Bălăiță, un „realist fantasmagoric”

pg. 19

Adina BARDAȘ

Planeta Faifer

pg. 22

Victor DURNEA

„Revista Fundațiilor Regale” (I)

pg. 23

Constantin PRICOP

Direcția critică (XXXVII)

pg. 24

„Dacă vrei să vezi curcubeul, trebuie să suporti ploaia.” – Dolli Parton

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Radu Andriescu, Gellu Dorian, Constantin Dram, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Nicolae Ionel, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

Liviu Ioan STOICIU:

TE POMENEȘTI CĂ NOUL CORONAVIRUS A ÎNMULȚIT... – pg. 3

Nicolae PANAITE:

DORINȚE, PRIORITĂȚI, MOTIVAȚII... – pg. 3

Constantin COROIU:

LITERATURA, O FORMĂ A FERICIRII – pg. 4

Dan Bogdan HANU:

DOG'S DIARY – pg. 4

Iulian Marcel CIUBOTARU:

PROLEGOMENE LA ISTORIA UNEI FAMILII UITATE: ZIPA – pg. 5

Gheorghe SIMON:

MIHAELA GRĂDINARIU ȘI ARTA CUNOAȘTERII POETICE – pg. 6

Emanuela ILIE:

ACCES DIRECT LA FRUMUSEȚE – pg. 7

Constantin DRAM:

„DAR EU SCRÎU CA SĂ GENEREZ EXISTENȚĂ, PENTRU... – pg. 8

Gellu DORIAN:

OVIDIU PETCU, UN CREATOR DE LITERATURĂ DE LUAT... – pg. 9

Mihaela GRĂDINARIU:

UNIVERSUL TRANSPARENT ȘI ORB AL POEMULUI – pg. 10

Daniel CORBU:

GHEORGHE GRIGURCU – pg. 10

Augustin BUZURA către Corneliu ȘTEFANACHE:

EPISTOLE INEDITE – pg. 11

Valeriu STANCU - 70:

POESIS – pg. 12

Radu FLORESCU:

POESIS – pg. 13

Ioan HOLBAN:

POEZIA LUI VALERIU STANCU – pg. 14

Adrian ALUI GHEORGHE:

BREVIAR EDITORIAL – pg. 15

Magda URSACHE:

INSTANȚA DIVINĂ ȘI CATASTIHUL EI – pg. 16

Eugen MUNTEANU:

JURNAL HEIDELBERGHEZ 1994 (I) – pg. 17

Adrian Dinu RACHIERU:

GEORGE BĂLĂIȚĂ, UN „REALIST FANTASMAGORIC” – pg. 18

Ioan ȚICALO:

„RIDICĂ-TE, GYR, RIDICĂ-TE, CRAINIC!” – pg. 19

Flavius PARASCHIV:

INFANTERIA LUI HEINLEIN – pg. 20

Ștefania HĂNESCU:

REVISTA REVISTELOR – pg. 20

Master X-FILES:

FABULA RASA. IMAGINAR ÎN TRAVELLING – pg. 21

Ioan RĂDUCEA:

FORMELE SEDUCĂTORULUI VIS – pg. 21

Adina BARDAȘ:

PLANETA FAIFER – pg. 22

Victor DURNEA:

„REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE (I) – pg. 23

Constantin PRICOP:

DIRECȚIA CRITICĂ (XXXVII) – pg. 24

Felix AFTENE, CHEMAREA

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:

RO04BTRLRONCRT0PC2450901- Banca Transilvania Iași.

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et.1, Iași, cod 700028.

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

84 lei / an + 24 lei taxe poștale,

42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări ale artistului
Nicolae Gh. Popa Tutova.

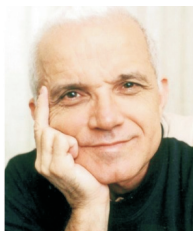
Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

Rugăm colaboratorii să ne trimită textele până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să cuprindă cel mult 7.000 de semne.

E-mail:
exprescultural@gmail.com;
Site: exprescultural.ro
facebook.com/expres.cultural
ISSN: 2537-5989

Expres cultural

numărul 8 / august 2020

Liviu Ioan STOICIU

Te pomenești că noul coronavirus a înmulțit numărul cititorilor...

Trăim în plină literatură de consum (de modă nouă; autorii SF pot fi invidioși) de când cu Covid-19. Sau, pot spune, dacă e să nuanțez: e la putere literatura „de unică folosință, care se vinde” de când cu noul coronavirus. Scenariile pandemiei (probă, totuși, de literatură elaborată, sofisticată) se înmulțesc, ele sunt puse în scenă inclusiv de autorități (în frunte cu Organizația Mondială a Sănătății - OMS; poetul-prozator Horia Dulvac mi-a trimis deunăzi o mică poantă: „Exploatarea OMului de către OMS”), altfel nu se explică alarma pe plan mondial, modelul de gripă mai al dracului, care se transmite exponențial, putând avea tulpini scăpate din laboratoare militare de arme biologice – e un scenariu. Când scriu aici, aud de alte două scenarii legate de vaccin, „demontate” de BBC. Primul: *Un videoclip conținând afirmații inexacte despre testele clinice privind vaccinul anticoronavirus-19, realizat de osteopatul Carrie Madej, a câpătat popularitate pe rețelele sociale. În acest clip apare informația că vaccinurile vor schimba ADN-ul celor care fac vaccinul anti-COVID-19 și că acesta ar fi conceput „pentru a ne transforma în organisme modificate genetic”. Madej mai spune că vaccinurile ar fi folosite pentru a-i conecta pe oameni la o formă de inteligență artificială...* Inteligență care are tot interesul să împruțeneze omenirea „controlat”, fiindcă planeta noastră nu mai are resurse, s-a depășit limita. Nu e adevărat, atrage atenția BBC (probabil e un post care știe și ce nu știu medicii și autoritățile), citând celebra OMS: *Sunt 25 de prototipuri de vaccin în diferite stadii ale testelor clinice, dar niciunul nu va modifica ADN-ul uman și nu conțin tehnologie care leagă oamenii de o interfață de inteligență artificială.* Ne-am liniștit, e un scenariu literar prea gogonat. Al doilea scenariu, luat cică tot de pe rețelele sociale (adică e un scenariu de succes), *care susține că vaccinurile au fost responsabile pentru 50 de milioane de decese în timpul pandemiei de gripă spaniolă din 1918.* Nu, intervine BBC: *Oamenii de știință din Marea Britanie și SUA au făcut atunci experimente cu vaccinuri bacteriene simple, dar acestea nu au fost ceea ce înțelegem astăzi prin vaccinuri, spune istoricul Mark Honingsbaum. „Nimeni nu știa că gripa este un virus”, explică istoricul.* Ia te uită, azi nu vorbim de virusul gripal... sezonier, ci de pandemia noului coronavirus!

Scriitorii au fost prinși pe picior greșit, nu se așteptau să fie închiși în casă de autorități (sau izolați 14 zile, sau plasați 14 zile în carantină „la stat”), numai să scrie, fie și scenarii. Guvernării au avut grijă să plătească bani grei în primul rând presei audiovizuale și scrise, să li se cânte în strună. Teribil e că s-a politizat noul coronavirus. În România nu se mai moare decât de noul coronavirus (sigur, adăugat... comorbidităților), nu mai există nici măcar gripa sezonieră. Conformismul s-a generalizat. Puțini mai cârtesc pe la colțuri, pe seama încălcării drepturilor elementare ale omului (dacă au îndrăznit Avocatul Poporului și Curtea Constituțională să

tragă de mână autoritățile politice abuzive, au devenit „dușmani ai poporului”). Revistele literare publică anchete legate de noul coronavirus, versuri și proză dedicate lui Covid-19, marea vedetă a acestui an (interesant, am citit azi: *Despre înțelesul ascuns al termenului COVID. COVID trebuie citit în ebraică? Înseamnă cumva posesie demonică? Dacă COVID este într-o mai mare măsură o problemă psihologică decât o boală virală? Ar însemna asta că prin frică, populației i-a fost indusă o stare de spirit asemănătoare transei hipnotice, așa încât să-și piardă independența față de autoritățile exterioare lui și să accepte limitări fără precedent ale libertății individuale?* Tot azi am citit: *COVID-19 a ajuns a șasea cauză de deces la nivel mondial. Tuberculoza, diabetul, demența, cancerul și bolile cardiovasculare sunt în acest moment mai letale; a șasea!).* Majoritatea scriitorilor la noi aplaudă măsurile guvernărilor liberali (aprobat de parlamentari majoritar socialiști-PSD), dar sunt și scriitori care stau pe baricada online adversă, liberi, sceptici, considerând noul coronavirus o altfel de gripă, care nu merita atâta atenție, să închidă economia, turismul, școala și cultura, cu festivalurile ei (Uniunea Scriitorilor a anulat o sumedenie de evenimente literare, mare pierdere pentru scriitori), teatrele și cinematografele sale, peste tot. Suntem victimele unei noi ideologii, a unui nou realism indigen „progresist”, a unui alt limbaj de lemn (al „distanțării sociale”). Azi trăim cu frica să strănutăm sau să ne tragem nasul în public, răciți, fiindcă ne temem să nu fim „arestați” 14 zile „din cauza noului coronavirus” (izolați sau „carantinați”, *să-i protejăm pe cei din jur*; în stare de alertă, după starea de urgență, din martie stăm „cu arma la picior”, în poziție de drepti în fața inamicului invizibil). Nu-mi imaginez ce mari opere în versuri și în proză, în teatru și în eseu vor apărea în anii care urmează din cauza frustrării colective și a umilințelor (în fața propriilor ochi) provocate de noul coronavirus și de măsurile coercitive luate oficial, opere cu mască pe față, cu temperatura luată la birou, cu spălarea mâinilor cu care scrii. Deocamdată frunzăresc pagini de jurnal în publicații sau pe bloguri, care vor deveni cărți cu vandabilitatea asigurată (povești). Altfel, redactorii scot (fie și online) reviste, editorii scot cărți, am auzit că se plâng de surplusul de producție literară (plictisiți să stea în casă, scriitorii se întrec în figuri, ce să facă; publică în reviste sau definitivează cărți de soi). Eu sunt indiferent, nu m-a inspirat cu nimic noul coronavirus, din contră, m-a inhibat la masa de scris. Scriitorii care se respectă își văd de scris și citit, e clar (poate, un pic mai neliniștiți, fiindcă viitorul se anunță a fi și el bolnav, asemenea vremurilor de azi și a trecutului imediat), n-am observat să fi dat faliment acum cineva în literatură. Lasă că se trăiește cu iluzia că din cauza izolării și „carantinării” s-au înmulțit și cititorii...

27 iulie 2020. BV

Nicolae PANAITE

Dorințe, priorități, motivații...

Viața are sens, atunci când împlinim ceea ce ne dorim! În funcție de capacitatea, de posibilitățile ce le avem și de pârgurile de care dispunem, împlinirea se poate realiza, mai mult sau mai puțin, pe verticală și pe orizontală sau numai pe una din ele... Personal, nu mi-au plăcut niciodată jumătățile de măsură, deși uneori am fost îngăduitor cu ele, alteori mi-au fost puse în raniță de „binevoitori”... În atari situații, a fost din partea-mi o îngăduință de natură civică și nicidecum una ca rezultat al dorințelor mele. Dorințele stabilesc posibilitățile... Ele au și motivații. Nu poți, fiind în depline

facultăți mintale, avea dorințe peste înzestrarea proprie de a le realiza, și peste chibzuința de a le gestiona și cultiva... Spectrul politic de la noi este ciucure de dorințe și motivații precum un vas cu apă care dă peste margine. Protagonisti găsim în toate facțiunile politice; cea de stânga le întrece pe celelalte...

Amintesc, acum, câteva din motivațiile dorințelor: 1. *Recompensele.* Ele sunt o răsplată, o gratificație pentru cel care s-a angajat la un proiect pe care dorește să-l susțină și să-l promoveze. Implicarea, mai ales în aria politicului, interesată mai mult decât dezinteresată, este a celor materialişti și oportuniști, care sunt certați și supărați pe adevăr și normalitate, din cauza autosuficienței. 2. *Frica.* Temerea de a rămâne în urmă... de a fi cât mai nefrecventabil. Această motivație susține o dorință care nu-i conformă cu expertiza și calificarea fructificării într-un domeniu (e cazul celor care au pălăria

mai mare decât capul). Dacă-i dăm la o parte pe toți cei cu diplome false și teze de plagiat sau sunt inepti, rămânem cu două cincimi din parlamentul nostru. 3. *Realizările.* Este de dorit să performezi acolo unde crezi că ai har, iar vocația îți este recunoscută și de alții. Împlinirile sunt o motivație care trebuie cunoscută și, de ce nu?, de apreciat pe cel care performează prin ele. Una este să concretizezi ceva ca efect al pregătirii tale și alta este să ai o construcție datorată aranjamentelor și conexiunilor sulfuroase, care duc la discriminare și irelevant. 4. *Creșterea.* E normal să-ți dorești ajungerea la anumite standarde ale maturității de care să nu-ți fie teamă că s-au întâmplat ca efect al unor intervenții – remorci – la propria-ți karmă. Un fruct, oricât de bine ar arăta, după ce se scutură floarea, devine doar o amintire, dacă el nu traversează vara vieții sale pentru a ajunge în toamna rodirii, maturității și a bucuriei culegerii. Arhimandritul Ilie Cleopa ne învață: „Chibzuit, dar, este cel ce vorbește nu prin cuvinte mari, ci prin fapte vrednice de laudă, și acela este fericit care tace și lasă să-i vorbească lucrurile lui. Iarăși, acela este bun vorbitor care muștră și învață prin puterea lucrării, nu prin multă vorbire.” Să luăm aminte! 5. *Puterea.* Un pic de putere își dorește, zic, orice om pe culoarul său firesc de mers terestru și astral. Nu-i cazul celor care calcă doar prin străchini. Atunci când puterea întrece predilecțiile noastre, încet, încet, apare coerciția și autarhia. Aceasta se întâmplă dacă nu ascultăm, când avem autoritate de decizie, de cei doi-trei prieteni adevărați și cu capul pe umeri, care ne spun, fără menajamente, dacă suntem pe o cale bună sau rea... Și, în sfârșit, o ultimă motivație a dorințelor noastre: *recunoașterea socială.* Oricât de confortabil ne-am instala și ne-am simți în aria noastră extravertită și introvertită, nu suntem parcă în apele noastre, dacă întârzie să apară și recunoașterea socială. Ea nu-i un lucru rău de care să fugim, ba mai mult!, chiar să ni-l dorim, cu o condiție: dacă avem abilitatea de a optimiza relațiile cu semenii noștri, de a construi și nicidecum de a clătina sau a șubrezi facerile și desfacerile altora.

Dorința este o nevoie, dar dorințele nu întotdeauna sunt nevoi. Emil Cioran spunea că „până la urmă, totul se reduce la dorință sau la absența dorinței. Restul e nuanță.” Dorința o hotărâm noi, dar nevoia nu! Sunt momente oportune când simți impulsul să faci dintr-o nevoie o dorință: să mănânci cu cineva foarte cunoscut și apropiat e una, dar să mănânci cu președintele Franței sau cu regina Angliei e alta. Mâncatul este și o dorință și o nevoie. Când peste nevoie se simte că rodește stratul dorinței, atunci, apare încântarea.

Literatura, o formă a fericirii

Recitesc „Borges contra Borges”, o carte de convorbiri cu marele scriitor argentinian, apărută la Editura Dacia (o fi mai existând acea editură de prestigiu?!). Era în 1991, când piața cărții din România începea să fie invadată de o sufocantă maculatură autohtonă și străină. M-am conformat îndemnului autorului Bibliotecii Babel, care spunea, sfătuindu-i în primul rând pe tineri, că trebuie nu atât să citim, cât mai ales să recitim. Ei bine, descopăr acum, în lungul șir al scânteietoarelor reflecții și al memorabilelor paradoxuri borgesiene, îndeosebi al acestora, ceva ce într-o primă instanță m-a contrariat. Și asta tocmai pentru că cel ce se rostește în dialogurile sale este chiar Borges. Adică fostul bibliotecar-șef al Bibliotecii Naționale din Buenos Aires, unul dintre marile spirite ale secolului XX care, cum se știe, nu doar se declara ca fiind un produs exclusiv al bibliotecii, al cărții, ci își imagina Universul însuși ca o imensă bibliotecă. Mai mult, în spațiul paradisiac al bibliotecii, și nu altundeva, Borges își trăiește marea dramă: orbirea. Avea 56 de ani când, povestește el, orbirea a venit „ca un amurg de vară. Eram bibliotecar-șef la Biblioteca Națională și am început să descopăr că sunt înconjurat de cărți fără litere”. Abia pe urmă „prieteni mei și-au pierdut chipurile” și „am descoperit că nu mai e nimeni în oglindă”.

În faimosul „Poem al darurilor”, tradus admirabil în românește de Ștefan Augustin Doinaș, Borges evocă tulburător acea trecere în întunericul luminat totuși de cărți:

„Încet, în noaptea mea, eu pipăi umbra
Și vidul, cu bastonul meu șovăitor,
Eu care am visat că Paradisul are
Înfățișarea unei biblioteci”

Dar iată ce mărturisea Borges în 1980, când era octogenar, într-un dialog cu profesorii și studenții Universității din Chicago:

„Am scris o poezie despre Biblioteca din Alexandria și i-am dedicat-o lui Omar, cel care i-a dat foc. L-am făcut să gândească altfel: aici se află memoria lumii, aici avem toate poemele, toate visele, toate ficțiunile omenirii. Ei bine, o să dau foc acestei biblioteci, cărțile se vor transforma în cenușă pentru că știu că la timpul convenit alți oameni vor rescrie

aceleași cărți și nimic nu se va pierde cu adevărat”.

Oarecum contrariat, am pus această ficțiune - care, de fapt, nu e numai ficțiune, căci arderea celebrei biblioteci este un fapt istoric - pe seama mereu surprinzătorului joc al ambiguității eminamente borgesian. În fond, mi se pare evident, este ideea unei neclintite încrederi în perenitatea spiritului creator uman și nu în depozitele de obiecte fatalmente perisabile, efemere, care sunt cărțile, manuscrisele, arhivele. O idee exprimată și de un alt mare cărturar, *G. Călinescu*, născut în același an ca Borges (1899), dar care o afirmă înaintea confratelui și contemporanului său din cealaltă emisferă a globului. Să vedem ce spunea Călinescu apelând, cum altfel, la... bibliotecă, mai exact la un număr din 1969 al revistei de ținută europeană, editată în acea pretinsă de unii Siberie a spiritului: „Secolul 20”. Este textul atunci inedit al unei conferințe nedatate, rostite, pare-se, la deschiderea cursurilor Facultății de Litere a Universității București, în anul academic 1947-1948. Adresându-se studenților, Călinescu le spunea: „Un arhivist se plânge într-o publicație că dosare foarte importante au fost descărcate cu furca și astfel risipite. Ce fericire pentru știință! Din codru rupi o rămurea / Ce-i pasă codrului de ea... Un eveniment capital pentru cultură a fost arderea bibliotecii din Alexandria. Un incendiu, din când în când, e salvator. A o plânge înseamnă a nu fi filosof pentru că, în mod fatal, epoca noastră, de pildă, va fi încheiată și cu cea din urmă foiță de hârtie, ceea ce nu înseamnă că umanitatea își va pierde facultățile ei mintale”.

Spirit histrionic și puțin cabotin ca și Călinescu, Borges replica uneori derutant pentru cei care îi aminteau un vers ori o frază memorabilă pe care le scrisese sau le rostise în anumite momente: „Am spus eu asta? Ce n-aș da s-o fi spus”. Dacă i s-ar fi reproduș fragmentul referitor la Biblioteca din Alexandria din conferința ținută în 1947 de G. Călinescu, Borges ar fi putut reacționa astfel: „Ce n-aș da s-o fi spus eu primul!”. Dar nu de priorități e vorba aici, cât mai degrabă de afinități electice, opinie motivată inclusiv de structura numărului de acum mai bine de o jumătate de veac al revistei „Secolului 20” din care am citat și care cuprinde

trei secțiuni: prima este consacrată lui *G. Călinescu*, a doua lui *Jorge Luis Borges*, iar a treia lui *William Faulkner*.

Revin la Borges, cel ce a trăit timp de trei decenii „înconjurat de o ceață luminoasă” și care, în tot acest timp, nu a mai putut citi decât cu ochii altora, în primul rând cu cei ai credincioasei și misterioasei *Maria Kodama*, un fel de umbră a sufletului său. Adept al relecturii, în viziunea lui nu cartea în sine are valoare, ci numai spiritul care intră în contact cu ea într-un moment sau altul: „Noi avem cărțile și aceste cărți sunt de fapt vise și, de fiecare dată când recitim o carte, cartea s-a schimbat puțin, iar noi ne-am schimbat puțin la rândul nostru”.

Așa cum, la o nouă lectură, parcă s-a schimbat și cartea la care m-am referit în aceste însemnări. O carte gravă care „cădea” atunci când a apărut, în 1991, într-o lume românească buimacă și superficială ce trăia în ritmul Lambadei și citea cărți de Sandra Brown sau memoriile deghizate ale atâtor impostori și parveniți. Recitind-o, mi-a creat impresia că în timp s-a schimbat puțin și modestul ei cititor care semnează aceste rânduri. Să fie oare numai o iluzie potențată de rostirile celui care a scris „Istoria eternității”?! Apropo, încă un paradox borgesian care sugerează că până și eternitatea este relativă de vreme ce se poate scrie o istorie a ei.

Aș încheia cu o aserțiune a lui Borges pe cât de contrariantă pe atât de demnă de luat în seamă: „...*ideea lecturii obligatorii, la literatură, este o idee absurdă, cum la fel de absurd ar fi să vorbești de fericire obligatorie*”. Putem înțelege mai bine sensul acestei opinii dacă ne amintim de o altă reflecție a sa: *literatura este o formă a fericirii*. M-am gândit nu o dată că, dacă n-ar fi existat literatura, *G. Ibrăileanu* s-ar fi putut sinucide. Ceremonialul de pregătire, ca de o neasemuită sărbătoare, înainte de o nouă lectură a romanului „Război și pace”, ceremonial descris cu molipsitoare empatie de Valeriu Cristea, și fuga discretă, aproape vinovată a marelui într-o lume îndepărtată în timp și spațiu, dar mai vie și mai adevărată decât cea reală, lumea de pe planeta Tolstoi, îmi întăresc acest gând.

Dan Bogdan HANU

Dog's diary (din vremea cîinelui sub acoperire involuntară)

Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate).

* Așa, o erezie de marți, în (s)cadență (marțială?): “Per aspera ad astra”? Poate, dacă însoțitori mi-ar fi doar cîinii... alături de colegii de specie (dar niciodată împreună cu ei), azimuturile se curmă într-un orizont țesut din fundături, un front comun al fundăturilor ca o hologramă în evantai, o frază descărnată, din care au rămas doar semne de punctuație...

*...dar, oare cînd vor conțeni, cînd se vor prescrie ifosele sintagmatiche ale animalului estetic, înșurubările sale solipsiste, cu parfumul lor de fandacșii sau damful lor de aporii, cedind schismelor și ereziilor paradigmatiche ale celui etic...pe cînd deconectarea de la aparate a celui dintîi și bransarea celui de-al doilea, pe cînd dicteul ficțional intermitent al primului, va lăsa loc autoficțiunii definitive, devoratoare, a celuiilalt...pe cînd distilarea, decantarea “structurii disipative” și balansarea ei în(spre) cea non-invazivă, de dincolo de convulsii și traume? E posibil ca, ajuns la o asemenea răscruce, să-ți lipsească o doagă, iar prin locul acela să vezi cît se poate de limpede și nedogmatic, la scara 1:1, epura, de nu chiar holograma, deșertăciunii...

* Adevăratele nisipuri mișcătoare sînt cele din clepsidra care pornește în fiecare, în clipa nașterii.

* Acesta ar putea fi un autodenunț! Oriunde m-am aflat, corpul și mintea au trăit în orașul ăsta, am fost, așa zicînd, într-un permanent flagrant al dedublării, de care n-a avut nimeni habar și, în consecință, nici n-a profitat...de la orice distanță, în orașul ăsta am îmbătrînit, doar aici vîrsta mea se schimbă, în orașul ăsta care bolborosește ca o pînză freatică și dă să răbufnească în fiecare rînd pe care l-am scris, iar acum, cînd mă clatin, nicio fațadă recunoscătoare, nici un perete prietenos nu-mi ațîn calea, mă ignoră, îmi întoarce spatele și se face că nu mă cunoaște...

* Chestionat de ce Julio Cortazar e numero 1 între scriitorii de “minte, inimă și literatură”, mi-ar fi fost destul de dificil să argumentez tranșant și obiectiv...începînd de

astăzi, îmi este foarte ușor s-o fac: s-a născut în 26 August, de Ziua Internațională a Cîinelui! Există o combinatorie dincolo de determinism, Ananke nu dă greș!

* Sînt două feluri de poeți mari, șmecherii între șmecheri (progresiștii) și vizionarii (transgresiștii)...restul e artizani, mai mult sau mai puțin meritorii și inculpați, mai mult sau mai puțin penibili! Serios? Între unșii cu epitetul “mare”, șmecherii (cu subspecia endemică proliferă “jmecheri”) ar fi deopotrivă cu numeroșii, cei ce vădesc abilități sintactic-lexicoide și oarece erudiție asociativ-bine orientată (zisă și vectorială!), capabili de șpagaturi abisale între varii înălțimi semantice și de tackling-uri aluzive de maximă rezoluție și seducție, bref, pre neaoșă dicțiune, “au stuchit la furcă”, dar...tot vanitatea, sireaca, îi zgîndăre și îi pune în travaliu, să escaladeze neobosit și, într-un fel, (de) neîntrecut, aparențele...vanitatea în concubinaj, adesea, cu un anume neastîmpăr al vocației prestidigitariene (cu subspecia invazivă, tot mai năvalnică...prestidigitală) și înclinații sfichiuitoare-combinatorii...gem incubatoarele postmoderne de embrioni de astă făină faină, dar, cu vorba unui neîncetat (de mare) contemporan care ține răscăpt la propriul anonim: “timpul cerne”, așa că, pepiniera nu dă cîta frunză și iarbă și doar cîteva vîlăstare ajung la maturare (asemănările fonetice cu acel notoriu vehicol vrăjitoresc sînt pe deplin necurate și semnificativu întâmplătoare!)...pe contrastens genetic, acolo unde mutațiile sînt oțioase, oricîte paradisuri artificiale am injecta și oricît de strașnice implanturi ar opera criticii cu stomatologică aplicațiune în a dovedi, a face proba unei veritabile “mușcăături poeticești”, apar, vizionarii, puținei puținei, abia întrezăriți, ei nu au trebuința ștaifului de orfevru, căci nu au a face frumos și a demonstra nimănui nimic, mînați fiind ei în luptă doar de azimuturi pe bolți asupra cărora dețin, se pare, o exclusivitate alarmant și dezarmant de asupritoare, căci, neavînd vanitatea în raniță, n-au încotro și se lasă purtați de un suflu căruia nu i se pot opune, a cărui combustie e garantată cu propria disoluție, însă, alternativa ar fi asfixia

sub plafoanele hi-tech, tot mai coborîte, obligînd la o viață de terrarium, insectiform-reptiliformă. Dar...oricît de falcine are a fi libidoul textual (imaginal împachetat lexical), ocurența viziunilor nu poate fi stimulată cu nici un chip, nici măcar hormonal, iar rata lor rămîne un fapt impredictibil și pur rezidual din orice poziție statistică, oricît de tolerantă... Și atunci, mai rezistă/ există două specii de poeți mari? Parol că mă abțin! (**ARTIFICIERI & ARTIFICIOȘI**) – poezia (ca și arta) mare, se apropie, e, de fapt, mai mult religie, mistică, decît știință...

* Probabil dacă mi-ar reuși să dorm tot mai puțin (năzuind asimptotic spre deloc!), aș diminua stresul pînă spre zero, pierzînd (din vedere) sentimentul (tregerii) timpului, că tot sîntem împresurați, învăluți (din rațiuni evidente și convergente pentru neînregimentăți) cu tot soiul de narațiuni care-l abolesc cu farmec și parfumuri sau, după caz, aburi și cețuri cuantice, odorice fumigații exorcistice, căci, nu-i așa, dacă nefîrtatul nu e, nici Opoziția Sa, Domnul, n-are ce căuta, nici apocalipsă, nici durere și întristare, speculînd disponibilitatea pantagruelică spre sofisticăreală & snobăreală, una ce frizează sau chiar escaladează incoerența fără frontiere (un pios adio închinat lui “cogito ergo sum”)! Și totuși, de unde...ieșit teafăr și izbăvit din augusta etuvă (e 4 septembrie, iar pentru mine viața devine nu doar posibilă, ci chiar eminamente necesară, iar “vremea frumoasă”, începînd de la 20° în jos!), hălăduind după 3 și jumătate și după ploaie pe străzi, ca să-mi înlînesc netulburat un prieten pe cît de special, pe atît de himeric, de negăsit la ore diurne și în a cărui blană întunecoasă, verile, se aprind constelații noduroase de scaieți, de unde acea mireasmă ca o nervură filoniană străfulgerînd plenitudinea monolitică a tăcerii pre-matinală, ca o sevă urcată dintr-un trecut ce aproape scapă memoriei, a cărei ancoră/ substanță activă rămîne o nostalgie senzorială, de graniță, liminală... mireasmă unei vîrste pure, vîrstă ce îmbrățișează pentru totdeauna, pe dinăuntru, săltîndu-și arar coama, scînteind într-un prezent tot mai îndepărtat?!

Iulian Marcel CIUBOTARU

Prolegomene la istoria unei familii uitate: Zipa (IV)

Moartea unui senator

Moartea lui Iancu Zipa, petrecută în ianuarie 1940, a constituit un eveniment neașteptat, regretat, conform presei timpului, de întregul oraș. Numărul din 9 ianuarie al ziarului „Opinia”, pe lângă necrologul familiei, a mai publicat un articol, tot pe prima pagină, intitulat *Moartea fruntașului ieșan I. Zipa*¹, care oferă informații suplimentare: senatorul a fost operat la Spitalul Sf. Spiridon de către doctorul I. Tănăsescu, în 8 ianuarie, de „o formă gravă de peritonită”. Operația s-a dovedit a fi un eșec, căci ziua următoare, la 07:30, pacientul a încetat din viață. A fost depus la Biserica Sf. Spiridon, unde a rămas până a doua zi. Articolul, nesemnăt, se încheie cu următoarele cuvinte: „Moartea acestui distins fruntaș a provocat consternare în toate cercurile. I. Zipa a desfășurat o bogată activitate în sprijinul orașului nostru, ca parlamentar și mare proprietar. Era un om la care oricine găsea sprijin, indiferent de culoarea politică. De aceea, plecarea lui, atât de timpurie dintre noi, lasă regrete unanime”².

O zi mai târziu, un alt anunț funerar a fost publicat, în același ziar, însă din partea Consiliului de Administrație al Societății Comunale de Electricitate din Iași³, căci Iancu Zipa era membru în acest Consiliu.

Sculptorul Richard Hette (1890-1981) a fost cel care a realizat masca mortuară. Plecarea din această lumea a cunoscutului om politic a fost anunțată la București, la Senatul României, dar și consilierului regal Victor Iamandi.

„Opinia” își informa cititorii, la 10 ianuarie: „În cursul zilei de ieri și azi dimineată, s-au perindat prin fața catafalcului sute de ieșeni, aducând ultimul lor omagiu aceluia care a luptat atât de mult pentru orașul nostru. Astăzi după amiază, corpul defunctului va fi transportat la Osoi, iar mâine are loc înmormântarea. Ieșenii care doresc să-l conducă la locul de veci pe regretatul I. Zipa vor avea la dispoziție mai multe autobuze, care vor pleca mâine, la ora 12, din Piața Unirei”⁴.

Funerariile „unui fiu, frate, prieten și binefăcător”

Înmormântarea lui Iancu Zipa au avut loc într-o iarnă geroasă, la începutul lui ianuarie 1940 și a constituit un eveniment pentru orașul Iași și, în egală măsură, pentru

Monumentul funerar al familiei Zipa din Osoi, com. Comarna, jud. Iași; aici au fost înmormântați Toader Zipa și cel puțin unul din fiii săi, senatorul liberal Iancu Zipa. Foto: Petronela Șipoteanu

moșia Osoi, acolo unde a fost îngropat. Cotidianul invocat mai sus ne oferă o relatare amănunțită și extrag, în continuare, informații din această sursă. Au fost prezenți câteva mii de oameni, autorități centrale și locale. Din partea familiei regale a venit consilierul Victor Iamandi. Slujba a fost oficiată de episcopul Grigorie Leu al Argeșului (1881-1949)⁵ și de episcopul vicar al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, P.S. Valeriu, înconjurat de un sobor de 20 de preoți.

Episcopul Grigorie a venit de la Argeș doar pentru a-l conduce pe ultimul drum pe Iancu Zipa, iar redactorul articolului aprecia că ierarhul îi purta o deosebită considerație fostului senator. Din partea administrației

locale au participat generalul Constantin Ionescu – primar al Iașului, Mihai Borcea și C. Militeanu. Au mai fost prezenți: prefectul județului – colonelul Carp, președintele Curții de Apel Iași (Lupu), procurorul general Misihănescu, ing. M. Volanschi, profesorul Iancu Botez, Osvald Racoviță, fost primar al orașului, senatorul M. Bădărău – însărcinat printr-o telegramă de Constantin Argetoianu (1872-1950), președinte al Senatului României, să reprezinte această instituție, deputații Axinte, Gh. Stamboliu și Constantin Căpriță. Societatea Apelor a fost reprezentată de I. Criveanu și ing. Motet, iar Camera de Comerț de Eduard Lăzărescu, Vasiliu Voina, I. Frubling, Iosif Casetti (președintele în funcție al Camerei de Comerț și Industrie Iași⁶) și M. Șerbănescu. Au mai ținut să-i aducă un ultim omagiu geograful Mihai David (viitor rector al celei dintâi universități românești), inspectorul N. Negru, C. Rusovici, C. Marcopol, preoții Cezar Vuza, Ioan Țincoca ș.a. Deși multe din aceste nume nu mai au astăzi rezonanța de odinioară, toți aceștia au fost oameni care au avut un rol important în vremea lor, fiind cunoscuți și respectați, atât în Iași, cât și în întreaga țară.

Slujba de înmormântare a avut loc în fosta biserică a mănăstirii grecești din Osoi, ridicată la 1845 și devenită biserică parohială după legea secularizării averilor mănăstirești (1863). Preoții au fost susținuți la oficierea prohodului de corul satului, condus și dirijat de institutorul Vasile Lămoșanu.

Cuvântarea episcopului de Argeș, apreciată de autorul articolului ca fiind „profund impresionantă”, a mișcat audiența. Redăm câteva extrase: „Nu spun multe pentru Iancu Zipa, pentru că este fiul, fratele, prietenul și binefăcătorul cu care ați trăit în toată vremea și în tot ceasul. V-ați încălzit de la focul dragostei lui, v-ați și luminat calea de la focul dragostei lui [...] Ceea ce a fost Iancu Zipa am simțit dar, mai ales, veți vedea. Deci, să luăm aminte că ceia ce suntem noi a fost și el și ceia ce este el suntem și noi. După noi nu rămâne decât ceia ce facem, cu credința în Dumnezeu și cu dragostea frățască și părintească unul față de altul. În acest caz, durerea despărțirii se micșorează și putem rosti cu o mângâiere în sufletească: *Dumnezeu să-l ierte* pe-al nostru iubit și răposat întru Domnul”⁷.

Episcopul vicar Valeriu, venit la funeralii ca trimis al mitropolitului Irineu Mihăilescu (1874-1948), aprecia că Iancu Zipa „a fost un fiu credincios al Bisericei, nu doar prin calitatea de reprezentant al enoriașilor în Adunarea Eparhială a Mitropoliei Moldovei, ci adâncă sa convingere religioasă a arătat-o prin largul sprijin material ce l-a dat preoților care construiau biserici [...] Iașul perde un vrednic și convins susținător, iar Biserica un fiu duhovnicesc din cei mai aleși”⁸.

Au mai susținut alocuțiuni primarul orașului Iași, generalul Constantin Ionescu, consilierul regal Victor Iamandi (1891-1940), Iancu Botez – din partea instituțiilor unde Iancu Zipa a avut un rol precumpănitor (Camera de Industrie și Sfatul negustoresc), prefectul județului, colonelul Carp, Vasile Lămoșanu, din partea sătenilor și Emil Diaconescu, în numele prietenilor defunctului.

„Ziua de ieri, continuă ziaristul, a prilejuit satului Osoi un record, peste o sută de telegrame au sosit aici, aducând condoleanțe pentru Iancu Zipa din partea d-nilor Gh. Tătărescu, prim ministru, C[onstantin] Argetoianu, președintele Senatului, dr. [Nicolae] Hortolomei, ministrul Sănătății, [Mircea] Cancicov, Al[exandru] Lapedatu, rezident regal Tr[ai]an Ionașcu etc. etc.”⁹

În ședința din 8 martie 1940 a Senatului României, atunci când Constantin Argetoianu a fost reales în funcția de președinte al înaltului for, acesta a deplâns moartea senatorului Zipa și a apreciat că amintirea sa nu va fi dată prea curând uitării¹⁰. Conform presei timpului, care a redat cuvântarea integrală a lui Argetoianu, acesta a afirmat: „În răstimpul de când ne-am despărțit, am avut durerea să pierdem pe unul din colegii noștri, am pierdut pe Ion Zipa, senator ales la categoria comerț și industrie, un bun camarad, a cărui amintire va rămâne lungă vreme vie printre noi”¹¹.

Posteritatea

Moartea lui Iancu Zipa nu a însemnat intrarea într-o uitare imediată, căci apropiații săi au ținut să-i păstreze vie amintirea. La circa două săptămâni de la trecerea spre cele eterne, la Camera ieșeană de Comerț s-a constituit o ședință festivă, cu scopul de a-l comemora pe fostul senator liberal, prezentat de presa locală ca un „mare

Vedere de ansamblu a monumentului funerar al familiei Zipa din Osoi, com. Comarna, jud. Iași; Foto: Petronela Șipoteanu

susținător al intereselor Iașului și Moldovei”¹².

La ceremonia din 22 ianuarie 1940, au participat parlamentarii orașului, comercianți, industriași, prieteni și cunoscuți. S-a remarcat colonelul Carp, prefectul județului, Mihai Borcea – prim ajutor de primar și reprezentant al administrației municipale, senatorii Iancu Botez și M. Bădărău, deputatul Iosif Casetti, N. Anghelescu, consilierul Gh. Ghiuca, Mișu Șerbănescu – secretarul Camerei de Comerț, administratorul financiar N.D. Popa, I. Fruhling, avocatul Vasiliu Voina, industriașul C. Pavli, M. Manca, inspectorul financiar Sofrocescu, medicul C. Teohari, drd. E. Șerbănescu, avocatul Gh. Stamboliu, directorul Băncii Naționale – C. Coțianu, I. Fotea, avocatul Velciu, V. Braveanu, Th. Gheorghiu – președintele Casei de Asigurări Sociale, numeroși comercianți, industriași, public divers.

Slujba a fost oficiată de pr. Bogdan, iar apoi au luat cuvântul: Iosif Casetti, președinte al Camerei de Comerț, Iancu Botez, care a vorbit în numele Sfatului Negustoresc și al prietenilor, deputatul N. Gheorghiad, care a reprezentat ACL-ul, secretarul general Mișu Șerbănescu – a vorbit din partea funcționarilor Camerei de Comerț, deputatul Constantin Căpriță, industriașul Dorojan, Iosif Iacob – președinte al Comunității Evreiești, Fred Șaraga ș.a.

Probabil au avut loc și comemorări și slujbe familiale, însă acestea s-au petrecut doar în posteritatea imediată. Acapararea puterii politice de către regimul comunist, în decembrie 1947, a adus după sine confiscarea proprietăților (terenuri, clădiri, vii, livezi etc.) care aparținuseră acestei familii. Bunurile de la Osoi și Tomești (și, foarte posibil, din Iași sau alte localități) ale familiei Zipa au trecut în proprietatea statului. E posibil ca acesta să fie unul din motivele pentru care membrii familiei morți după 1948 nu au mai fost înmormântați în cavoul de la Osoi (cazul lui Teodor Zipa).

1 „Opinia”, an XXXVII, nr. 9838, 9 ianuarie 1940, p. 1

2 *Ibidem*.

3 *Ibidem*, an XXXVII, nr. 9839, 10 ianuarie 1940, p. 1.

4 *Funerariile regretatului I. Zipa*, în „Opinia”, an XXXVII, nr. 9839, 10 ianuarie 1940, p. 1.

5 Figură luminoasă a Bisericii Ortodoxe Române, Grigorie Leu a fost transferat, ulterior, la Episcopia Hușilor, unde a murit în condiții suspecte, bănuindu-se că a fost otrăvit de reprezentanți ai regimului comunist.

6 Iosif Casetti a condus această instituție între 30 aprilie 1939-1 noiembrie 1940 (vezi *Negustori peste vremi. Istoricul Camerei de Comerț și Industrie Iași (1864-2000)*, coord. Mihail M. Vlasov, Iași, 2000, p. 154).

7 Cosma Damian, *Impresionantele funeralii ale regretatului Iancu Zipa*, în „Opinia”, an XXXVII, nr. 9841, 12 ianuarie 1940, p. 1.

8 *Ibidem*.

9 *Ibidem*.

10 *Argetoianu királyi tanácsost ismét egyhangulag választotta elnökévé a szenátus. A szenátus alelnökeit is megválasztották*, în „Ellenzék: politikai, közgazdasági és társadalmi napilap” (Cluj), an LXI, nr. 56, 9 mărcius 1940, p. 2. Tot atunci a fost ales un nou senator, în persoana rabinului Alexandru Șafran.

11 *Prima ședință a Senatului*, în „Dacia” (Timișoara), an II, nr. 55, 9 martie 1940, p. 3.

12 *Comemorarea lui Iancu Zipa la Camera de Comerț și omagierea memoriei lui Gr. Trancu-Iași, la Ateneul Sf. Haralambie*, în „Opinia”, an XXXVII, nr. 9850, 23 ianuarie 1940, p. 1.

Mihaela Grădinariu și arta cunoașterii poetice

Fractal și epifanie. Făuritoare de forme ferme, de chipuri clipind în fiecare literă, modelatoare de potire pline cu mirări, cu ecouri din îndepărtări auguste, plasmuitoare de stanțe întipărite pe cerul ascuns al sufletului de nepătruns, Mihaela Grădinariu e poeta credincere a Cuvântului, a Logosului princiar, prin întruchiparea duhului interior care le străbate într-o clipă de suavă și gravă solemnitate. Consacrată și acreditată cu împuterniciri de largă respirație, culege nestemate de pe crugul ceresc al luminii, întipărite pe câte o rază, pe câte o pagină albă, într-o colivie cu o singură gratie, grație a încântării și a înrăuririi lăuntrice, prin solilocvii ascetice, cu îngânări și răspunsuri, din cartea vie a vieții fără de moarte.

Tot ce atinge cu privirea devine florilegiu de sonuri superbe și miresme de arpegii, proaspete și prospere, prin rostire măiastră. Tot ce adie în urechea interioară devine sunet diafan pe un portativ al încântării și al contemplării armoniilor cerești: *Poem orbit de răsuflarea grea/ Poem topit, împresurat în zbor/ Poem tocmite la margine de iad/ Poem împăturit în buzunar/ Uitat în căptușeala de cuvine/ Alți îngeri, pietre de hotar/ Cu ochii stinși pe aripe m-or minte// Că nu-s decât privirea din oglinzi/ În care doarme-un alt poem, hoștește/ Cu palme de hîrtie să mă prinzi/ Din visu-n care moartea mă-nvește.* Mihaela Grădinariu are darul de a elibera din captivitate cuvintele stinghere, aproape uitate în dicționare mute. Neșovăielnice, șăgalnice uneori, energice, și în tumult alteori, turnate în tiparte transparente, în faguri de stihuri perfecte, poemele au ceva din pecetea princiară a duhului care le străbate, fără a le schimba natura firească a întrupării. Dimpotrivă. Cărarea e o șerpuire și o încercuire a unei oaze de tăcere. Aici au loc prefaceri, sfâșieri aspre, abrupte poticniri, tihnite contemplări. Tot ce atinge auzul fin al poetei devine imagine vie, expresie a crucificării. Cale de mijloc, orbecăind, nu-i, decât mijlocind și eliberând raza interioară a vederii instantanee. Privit din afară, sufletul pare obturat de funigii și fulguiri în alb. În fagurii eminescieni pot fi turnate cuvinte uitate, restaurate prin retorte rezonante, surprinse în arce fulminante.

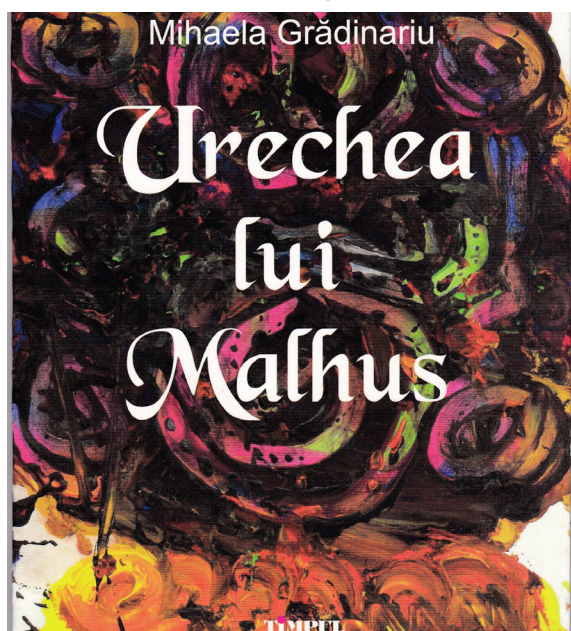
Mihaela Grădinariu scrie, dintr-o suflare, respiră aerul dintre cuvinte, împerecheate sau îngemănate, cum numai moartea prin moarte ni se arată, cum poezia doar prin rostire măiastră devine artă, trăire fără rest, fără zvoniri sau amăgiri. În timp ce în alte spații și în alte văzduhuri, cuvintele zboară sprintene, victime ale repetiției și ale canoanelor fixe, nestăpânire acerbă a unor demonice închipuiri, în poetica Mihaelei Grădinariu vom întâlni doar urme ale zborului unei păsări, zbor cu o singură aripă, falfăire abia perceptibilă. Cealaltă aripă, imaginară, e pana de scris care zgârie albul hârtiei: *Colivie cu o singură gratie: cer/ Noi, piese de șah pe-un crăpat eșichier/ Regizori desculți ne dictează mișcare și rol/ Albul și negrul dușmani peste soarele gol/ Pe margini, truverii flămânzi așteaptă apusul/ Noaptea, cuvintele nasc fără văzul-auzul// Îngerul vorbelor își moaie aripile-n ceară/ Sigilii de gînd peste regi și regine de-o seară.* Pana de scris în mîna poetei e de fapt o minunată metonimie a prefacerii vorbelor zburătoare în cuvinte ziditoare și tipare eterne, ca un fractal pe crugul ceresc al plenitudinii, plene plutiri, rotiri și rostiri, un suflu agonice al pâguirii, al neîncetării, al persistenței memoriei, al izvodirii din nimic, din părelnic prielnic.

Alunecări de cuvinte, unele în altele, unele din altele, metamorfoze subite, subiacente deslucări de înțeles, de la un verset la altul, cu subtile echivoci și aprice antinomii, până întregul, rotunjit prin vocale princiare, fisurat sau obturat, își dezvăluie partea care îl confirmă, silaba salvatoare, ca un transplant, tranzitorie trecere și alergică stare, față de ceea ce ne apare ca monolit. Poemele sunt expresii ale unei vindecări de suflet, tămăduiri de minte scăpătată, alinare a duhului mângăietor, mântuitor. Portativul din palmă e alcătuit din linii drepte, la vedere, iar pe dedesubt, pe dos, ele se împletesc și se îngheșuie să răzbată în chip de cuvinte, cum din țărâna cuminte și din pământul roditor încolțesc semințe de dor, înfloresc litere, în triumf de iubire. Auzim cum crește involt ceea ce privirea nu mai prididește să rețină pe

retina zilei: *Toate cuvintele din ochii altora/ Toate morțile închiriate cu ora/ Toate jocurile înghețate în gest/ Steaua Polară...În est/ Toată vremea, tot ceasul – gheme de lînă/ Pe care îngerul, plictisit, le scapă din mînă/ Tot sîngele înțelenit în potire/ În ziua cînd mirele a uitat să se mire/ Cînd litera M, din oglinda crăpată, Îl cere pe Dumnezeu-Cuvîntul drept tată/ Toate capcanele, dansuri de săbii sub drumuri/ Toate apele patriei de hîrtie și fumuri/ Țări mișcătoare între degete de nisip/ Tot nisipul nopților fără chip...// Nimic din nimic, semne fără poveste/ Cer despletit, silabe oarbe-n ferestre/ Jivinele în apa vie se scaldă/ Omul-copac, omul-lemn, omul-nimic/ Viață la capt de pod și de frig/ Omul-celulă, întemnițat în alt om/ Doar numele, cruce la rădăcina de pom/ Tot și nimicul, aripi de șindrilă și ceară/ Numele noastre , pustiită cetate, povară.*

Toate numele răsfrînte într-o literă, M, hieroglifă hieratică a Morții, a Milenarei treceri, ca o singură clipă. Numele fiarei e un număr, scris în Apocalipsă, numele poetei, Mihaela, e înscris cu litere mari în Scriptura clipei, în panglica ruptă de la mașina de scris, răsucită în jurul mîinii și a trupului. Verbele năprasnice și în urgie dementă devin adverbe cumișite prin înstăpânire a locului și a clipei, într-un prezent continuu, eminent, emitent și concomitent de energii coerente: *arar, cîteodată, uneori, mereu, azi, aici, acum, tîrziu, devreme.*

Urechea nu ne minte și ochiul nu ne înșală. Persistă în memoria auditivă și cea vizuală ecouri de

aduceri aminte, de cuvinte înnodate, fotografii mișcate, suprapuneri și sinestezii pe simezele ascunse ale cunoașterii și ale revelației. Mireasma din cătuie ușor se suie înspre bolta cerească, împărătească. Se știe că sunetele nu au mormânt. Mormântul lor e cimitirul de litere, alfabetul tăcerii împietrite. Fixate prin scriere și prin citire în gând, cuvintele nu pot fi auzite, doar prin rostire, prin glăsuire, prin pslamodiere, prin distihuri distilate în retorte ardente și în ritm de icoase, înțelesul se întrupează, sinele se descoase, necuprinderea se dezsmărginește, prin încheieri și împerecheri eufonice, epifanie și fractal, arsură, prin ardere de tot, prin doinare și dănuire pe o gură de rai. Mihaela Grădinariu e poeta unei rostiri interioare, rezonantă și vibrantă, cu ecouri de violoncel și dangăt de clopot de moarte, cu alternanțe vocalice, dintr-un registru terestru spre ceresul plămuii și al transfigurării. Toate se petrec într-un ritm alert, cu o neașteptată răsucire în gol, din preaplinul unei trăiri fără nume. Ochiul mormânt e ochiul închis în afară și, deschis în interior, captează raze, însăilează orbite cerești, strunește tăceri, răsucește unduitor șerpuitoare cărări inițiatice.

Arta poetică a Mihaelei Grădinariu e un fractal al neconținării, o epifanie a cunoașterii, fără eschive sau derive, fără canoane, urmând doar porunca dintăi a lui Dumnezeu. Pomul cunoașterii e Pomul vieții, iar viață fără moarte nu se poate. Păguica și Pregustarea sunt cele două căi de cunoaștere primară, iar rodnicia interioară e eliberare de duhuri stranii și străine,

ispitiri și amăgiri. Formele dăltuite prind alt chip, altă înfățișare. Pământul de sub tălpi e un portal ascuns vederii. Vibrează doar sub talpa goală a nopții, trezește și pregătește sufletul spre aurora din zori. Poezia e fructa coaptă în mirări de asfințire, de pe fiecare ram al cunoașterii, rană și rună, semn viu al înrăuririi, clipire agonice, spre întomnare, într-un singur vers, creștere interioară, centrată și concentrată spre răsărire, înfrunzire și rodnicie interioară, poetică, noetică.

Sacerdoțiu și incantație. Din cuvinte potrivite răsar cuvinte ca împotrivire în fața nemiloasei urgii a șuvoiului de vorbe fără noimă, prin oximoroane împănate și împăcate, greu încercate, în suflute sfâșiate, întrezărite pe crugul luminii și al împăcării, al restaurării chipului dintăi al Logosului eliberator, prin cele trei simboluri sacre: *Chivotul, Potirul și Paharul.* Adică, Legământul și Poruncile; chemarea și cuminecarea; cupa deșertăciunii, însetarea, agonia, moartea. Toate, încercări de a potoli iureșul dement al vieții, de a da expresie unei vocații interioare, sacerdoțiu și liturghie, mijlocire a eliberării adevărului din chingile scriptice ale literei corupătoare. Prin ardere interioare se purifică aerul și urechea captează sonuri înalte, iar ochiul interior, captiv, deslușește zugrăveli subțiri, cu subtile arce subiacente. Vederea tresare la auzul de sonuri originare, încât lucrarea vie a vieții se întretaie și se îmbină, prin combustii și ardere, prin seceriș de litere, prin dezrobiri de zgomote surde, prin rodnicii de sonuri înalte și calme plămuii, îmbinări suave de aspre și abrupte stihuri, distihuri și răspântii, tot atâtea încununări de armonii celeste.

Prefigurate ca un triptic, poemele Mihaelei Grădinariu, din cartea **Urechea lui Malhus**, sunt dedicate unei cunoașteri trinitare. Mai întâi, față către față, o clipire stelară, o tresărire a chipului răsfrînt prin ogindiri speculare, virtuale, poetice și noetice expresii ale duhului interior, creator. Ea locuiește într-o pasăre brăncușiană și devine cuib al păsării măiestre, eterne, locuire în zbor interior, epifanic. Din această tânguire a sufletului și tângire a minții de a da expresie adevărului, prin plămuii și zămislire, prin poezie, adică. Dinamica interioară a vorbelor, torentul gândurilor torturante și a vorbelor deșarte sunt eliminate și topite prin dinamica interioară a vorbelor și adverbilor fulminante. O adiere de sfințire și de asfințire, de trezire din amorișoare, din încetinire opacă și buimacă, face să auzim și să ne auzim, să vedem și să ne vedem, respirând aerul binecuvântării, al duhului mângăierii și al cunoașterii, prin distihuri gnomice și stanțe îngemănate, împreunate în moarte, în expresia vie a insuflării, a incantației și a invocației.

Prima secțiune e dedicată timpului, clipei agonice și clepsidrei neîntoarse. Așa se face că nu lemnul e cel care îmbătrânește și putrezește, ci numărătorul, arătătorul, pe cadranul timpului: *ceas îmbătrânit în lemn.* Timpul distrugător, inevitabila clipă, secundarul care aleargă în grabă, tuburile goale ale spicelor de grâu, după ce au rodit, sunt acum orologii care sună în gol, toate semne ale trecerii timpului insesizabil, prin trăirea clipei și, irepetabil, prin răsucirea în van, pe un cadran solar, în eternă rotire.

În cea de-a doua secțiune a cărții de poeme, **Umbra numelui**, Mihaela Grădinariu își acordă atenția și trage cu urechea spre a capta vibrații de orgă, clipiri ale duhului, semne cerești ale secerișului de litere, citire a semnelor, până ajung hieroglifă, hieratică inițiere în taina culesului de semne oculte, înrăurire și întipărire a miezului, a tăierii în patru părți, fiecare cuib al plămuii și al figurării, silabisire și inițiere, până la epuizarea pudzeliei de litere inerte și migratoare, deslușire a unui cod al tănuirii, pe care numai Dumnezeu Creatorul are putere de a-l cunoaște în întregul fără de capăt, până la nemurire.

Creația poetică a Mihaelei Grădinariu e destinată unui auditoriu inspirat și nu unui cititor crispat, obosit sau plictisit. Poemele sale pot fi asociate mai degrabă unui oratoriu liric sau unui recviem al jertfei. O liturghie cosmică însoțește fiecare întrupare, pe cale cea mai strîmtă, apofatică, a cunoașterii, în ritm de înălțare și de uitare de cele pământești, minore, la unison cu vocea interioară, ca răspunsuri tainice, voalate, la glasul strașnic, ceresc și împărătesc.

Acces direct la frumusețe

Pe lângă numeroasele reeditări de sinteze critice fundamentale, a căror valoare a crescut, exponențial, și în perioada de criză pandemică, din rațiuni mai mult sau mai puțin evidente, ambițioasa editură Cartea Românească Educațional și-a propus să readucă în atenția cititorilor deja fidelizați o serie (nu foarte extinsă, dar excelent reprezentată) de volume ale scriitorilor contemporani care nu s-au bucurat, la data primei apariții, de succesul altminteri meritat. Motivele sunt cele știute – de la sfera de influență absolut copleșitoare a editurilor-mamut (care dictează inclusiv jocurile de vizibilitate mediatică) până la diminuarea dramatică a încrederii publicului larg în autoritatea și onestitatea majorității cronicarilor literari, ale căror recomandări frecvent encomiastice par mai mult decât suspecte. (Doar în treacăt fie spus, în cercuri restrânse unii dintre ei se și laudă, cu o indolență de-a dreptul ofensatoare, cu faptul că nu mai au „timp de pierdut” decât cu cărțile prietenilor ce le-ar putea întoarce favoarea, în timp ce alții, incapabili să își controleze reflexul ancilar, nu pot scrie – după caz, elogios ori demolator – decât la comanda șefilor anumitor instituții culturale, pe care nu conținut să îi cultive, respingător, în speranța unor profituri imediate ori sinecure benefice pe termen lung). În asemenea condiții, nici nu e de mirare că volume foarte bune ale unor scriitori intransigenți, dar de o rară discreție, mai mult, care aleg ori sunt forțați de diferite circumstanțe să publice la edituri mai puțin vizibile ori de-a dreptul nișate, riscă să rămână ca și neobservate.

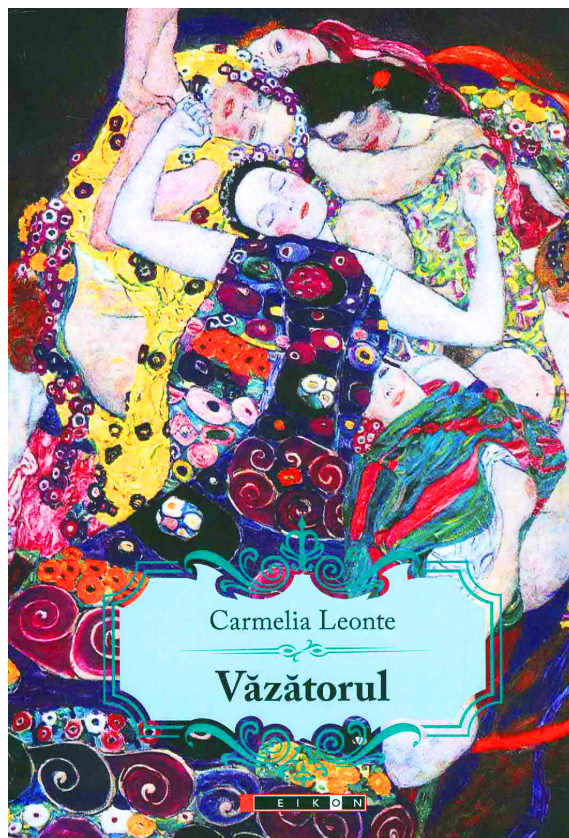
Ca să ajung mai repede la subiectul cronicii de față, îmi voi declara deschis speranța ca, odată cu reeditarea de la sfârșitul acestei veri de criză, repet, cvasi-generalizată, proza de ficțiune a Carmeliei Leonte – o scriitoare minunată, pe care nu încetez să pariez, indiferent de formula în care se manifestă (poezie, jurnal de călătorie, critică literară, eseuri filosofice sau teologice, literatură pentru copii) – să aibă mai mult noroc decât la prima apariție. Mă refer, concret, la romanul *Văzătorul* (Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2014), care era construit în jurul unei pure, dar stranii povești de iubire cu trei protagoniști: profesorul de filosofie Sever Filimon, eleva Iris Iacob și infirmiera Felicia. Profunzimea relațiilor dintre aceștia era susținută de structura contrapunctică a romanului: dacă întâia parte, *Plecat în Patagonia*, alcătuită din 19 capitole, prezenta povestea din perspectiva bărbatului, complicatul inadaptat Sever, cea de-a doua, *Văzătorul*, segmentată la rândul ei în 17 capitole, relua și analiza raporturile personajelor cu lumea – atât exterioară, cât și interioară – din perspectiva femeii, nu mai puțin complicata Felicia.

Pentru cine a avut norocul (precum semnatară rândurilor de față) să îi citească și versiunea anterioară, e limpede că modificările serioase din noua ediție a cărții țin de o logică auctorială absolut specială. Renunțând cu totul la cea de-a doua parte, operând, de asemenea, o serie de transformări de finețe la nivelul discursului auctorial din textul păstrat, romanciera preferă în versiunea în curs de apariție o concentrare factuală care să potențeze fibra poetic-vizionară a scriiturii. Desigur, elegantele sale volute amintesc adesea (nici nu se putea altfel!) de poemele în proză din *Melancolia pietrei* (2003, 2005) și de excelentele versuri din *Procesiunea de păpuși* (Editura Helicon, Timișoara, 1996), *Grația viespilor/La grâce des guêpes* (Editura Junimea, Iași, 2009) ori *Fiul sunetului/The Son of Sound* (Editura Vine, București, 2010). La fel, tematica ei freatică se leagă, prin multiple fire, nu numai de creația poetică mai veche a autoarei, ci și de eseistica rafinată din *Șarpele și filosofia* (Editura Sedcom Libris, Iași, 2018), care mixa mai multe forme de expresie culturală (filosofică și mistică, sociologică și antropologică, psihocritică și literară) pentru a provoca reflecții cu finalități

identitare dintre cele mai serioase, subsumate, oricum, problematicii de adâncime care apare constant în creația Carmeliei Leonte: descifrarea raporturilor complicate dintre ființă și Ființă, dintre existență și transcendență.

În lipsa perspectivei unui al doilea personaj feminin care să empatizeze profund cu neobișnuitul protagonist, Sever, misterul psihologic, afectiv și comportamental al acestuia se adâncește vizibil. Evidente de la început, straniile resorturi interioare ale însinguratului profesor de filozofie (îndrăgostit de un transcendent materializat, într-o primă formă, în „Molusca alb-argintie și cu explozii roșiatice, Molusca lui transparentă, tăcută și încifrată – la fel ca sâmburele vieții – neasemuita Chromodoris reticulata, miezul zilelor și al nopților lui, al speranțelor și al emoțiilor, al respirației și al bățăilor inimii”) nu se dezvăluie decât parțial pe parcursul narațiunii. Ele alimentează în special substanța capitolului ce comprimă relația profundă a lui Sever cu aproape-adolescenta Iris, în al cărei trup de copil „stă captiv un om concentrat și singur”, însă capabil a se deschide, cu toți porii, spre o alteritate radicală care „iradiază lumină”, transfigurând obiecte, ființe și chiar lumi.

Cumulate, perspectivele ființiale cu totul atipice

ale celor doi protagoniști – niște halucinații fericiți, în fond, căci aleși să vadă dincolo de contururile aparente ale universului vizibil –, adâncesc misterul adevărat al cărții, cel privitor la natura și consecințele relațiilor interumane, cărora le corespunde, într-un alt plan, relația umanului cu sacralul. Altminteri, universul intradiegetic este agitat de un altfel de mister, accidentul fatal al lui Iris, care declanșează o perfidă, injustă vânătoare de vrăjitoare. Identificarea – evident, eronată – a vinovatului în *văzătorul* Sever, acuzat inclusiv de pedofilie, și anchetarea acestuia după toate (ne)regulile canonice se convertesc în radiografia necruțătoare a unei lumi obsedate să denigreze fără fond real și să identifice în celălalt propria apetență pentru rău.

Cititorul înțelege însă repede că aceste noduri narrative cu bătaie intertextuală lungă (povestea ascunde, între altele, referințe subtile la Mann și Nabokov, pe de o parte, la Márquez și Allende, pe de altă parte) nu sunt altceva decât simple pretexte pentru disertație. Osatura epică este îmbrăcată cu grijă într-o carnație eseistică de cea mai bună calitate. Vocile care

poartă, justifică și multiplică înțelesurile simbolice ale dramei de la interfața textului glosează, ingenios, pe teme și motive dintre cele mai diverse, de la suferința de a trăi *vremuri fără prezent* („suntem într-un prezent diversionist, care nu a venit încă și probabil că nu va veni niciodată”) și deriva ontologică de azi („instituția umană este în derivă, omul e în faliment...”) până la dragostea maternă ca antidot al impulsului sinucigaș („mama este antonimul sinuciderii. Un sinucigaș își ucide, de fapt, mama, îi batjocorește sacrificiul, îi terfelește credința, se întoarce împotriva celei care l-a iubit și o sfășie. Mama este singura ființă care i-ar ierta orice, absolut orice, mai puțin asta”) și posibilitatea de supraviețuire triadică: prin livresc, metafizic și imaginativ („cărțile, gândurile, animalele cu un singur ochi nu sunt evadări din real, ci punți de împăcare nu prezentul”). Un loc aparte îl dețin reflecțiile despre distanță și ruptură, având ca punct de plecare dureroasa absență reală a mamei din viața lui Iris, cea pentru care a fi *plecat în Patagonia* devine sinonim cu moartea, vidul comunicațional și singurătatea radicală: „Cu timpul, Patagonia a devenit pentru mine un ținut spăimos care îi poate fura pe cei dragi, îi poate înghiți fără să-i mai expulzeze vreodată înapoi. Am văzut o înmormântare la niște vecini și știam că moartea e atunci când toată lumea plânge și își smulge părul din cap. Dar Patagonia era pentru mine mai rea decât moartea. După plecarea mamei în Patagonia, sufletul meu era cuprins de o tăcere adâncă în care nici măcar moartea nu mai era posibilă, pentru simplul motiv că deja s-a produs. Absența ființei dragi era un chin groaznic.”

În sfârșit, printre cele mai semnificative (ca număr și calitate în ordinea simbolică a prozei) sunt glosările pe tema *viziunii* care transformă, întregeste și dă sens trăitului. Abia după pierderea lui Iris (nume simbolic, la fel ca toate etichetele nominale atribuite personajelor), Sever înțelege rostul esențial al ochiului interior, un fel de catalizator imaginativ și vizionar, apt a metamorfoza universul vizibil într-o punte de acces către mirabil: „De când se știe, a văzut ceva în plus față de toți ceilalți, ceva ce l-a uimit și l-a îndurerat în egală măsură. Felul cum e lumea cu adevărat, asta a văzut. Stratul de putreziciune din spatele frumuseții, cântecul orb al materiei mustind de sevă, goana fetelor tinere la vânătoare de culori, săgețile otrăvite ale zilelor printre care trebuie să te strecuri cu dibăcie ca să nu fii răpus, robustețea înșelătoare a norilor de deasupra noastră, serile sângerii de pe coamele munților, încărcate de speranță, animale absurde și melancolice care au atins perfecțiunea fără să o bănuiască, și marea, mai ales marea de un verde absolut. Un cer întors. Ba a văzut și vietățile din ea. Fără ocean! El pur și simplu vede, este într-o comunicare continuă cu murmurul difuz al eternității.”

Sever nu este, desigur, singurul constructor sau beneficiar de viziuni. Și Iris, împreună cu alteritățile ei dragi (unele doar în aparență obiectuale, precum ursulețul de pluș Gabriel), distilează într-o manieră asemănătoare imaginile și experiențele dramatice pe care le traversează din cauza unei umanități cu din ce în ce mai puțină umanitate și oricum incapabile a-i înțelege propensiunea spre frumusețea ascunsă a esențelor. Cele mai dense pagini din roman descriu și motivează, prin decantări tulburătoare ale existențialului, lumile interioare ale acestor *văzători*, egal înrobiți „fiorilor nelămurii” ai supra-ori transrealității care va ajunge să îi absoarbă în întregime, salvându-i practic de mizeriile înfiorătoare din jur.

În fapt, mai înainte de orice, *Văzătorul* rămâne o carte, sfâșietor de tristă pe alocuri, despre straniețate și puritatea adevăratei frumuseți. La care, și prin această reeditare demnă de toată atenția, Carmelia Leonte dovedește că are un acces direct, pe deplin meritat.

„Dar eu scriu ca să generez existență, pentru mine/ pentru tine/ pentru celălalt”

Când poezia a început să fie percepută ca ca o formă de comunicare universal, a pornit și lungul drum al mereu reînnoirii la nivel de poeticitate; dincolo de atemporalitatea marilor poeme epice și a miturilor ce au însoțit primele manifestări a ceea ce numim astăzi formele culturale de început, poezia a devenit limbaj ce putea transmite marile idei/ sentimente sub formă de imagini cu putere de a crea semnificații de anvergură și a putut convinge doar atunci când noutatea expresiei se suprapunea creator cu aceea a conținutului. De atunci încoace, mai cu seamă în modernitate/ postmodernitate și mai încolo, spre stricta contemporaneitate, poezii adevărați sunt receptați, în mod deosebit, la acest nivel al „meșteșugului” artistic în sens arhegian, răspunzând astfel acelui monolog babilonian în care se ridica problema tematicilor abordate de poezie, deoarece, de pe atunci, acestea se învechiseră și numai prefacerile în planul expresiei puteau să aducă mereu ceva nou.

Am început astfel, deoarece parcurgând, cu o plăcere reluată, cartea recentă a lui Ion Tudor Iovian (Și omul n-a mai scos niciun cuvânt), deoarece e vorba de un autor pe care îl apreciasem mult după publicarea în 1983 a volumului Pădure de pini. Era o carte în care putusem identifica, atunci, deja germenii revoltei împotriva existențialului tern, precum și o formă cu totul particulară de înțelegere/ re-dare a spectacolului vieții; noul volum (2019) mi-a oferit șansa/ plăcerea de a-l re-descoperi pe Iovian, de această dată ca pe un autentic poet, chiar un mare poet, de nu m-aș feri de cuvinte anumite. Dar el are șansa sau neșansa să trăiască în „provincial provinciei”; spunând acestea, mă apropiu și fac astfel trimitere către unul dintre cei mai pertinenti critici ai operei poetului de la Buhuși, Adrian Jicu. Într-o prefață de substanță, acesta spune: „Cazul său este simptomatic pentru scriitorul aproape uitat în provincie. Traseul receptării de care a avut parte confirmă și spune foarte multe despre lumea (literară) în care trăim, unde canonul și ierarhiile se fac și se desfac pe criterii politice, ideologice, editoriale și, abia în ultimă instanță, estetice. (...) Ion Tudor Iovian nu prea apare prin reviste de cultură, nu e curtat de editurile mari, nu e în topuri și nu e cee ace se cheamă un produs mediatic. Nu mi-l imaginez la mondenități sau la televiziuni, Nici tradus în străinătăți, desi ar face figură bună, atât ca personaj, cât și ca scriitor. Cu atât mai puțin promovat de/ în centrele de putere (celebrele „gaște literare” ale lui Caragiale) care monopolizează viața culturală dâmbovițeană. Nu știu dacă nu cumva asta se va transforma, în timp, într-un atu. Dar știu că poezia lui Iovian ar merita, cu siguranță, mai mult. Fiindcă ea nu e doar o reprezentare teribilă a fețelor Răului, ci un modus vivendi.”

Dincolo de faptul că subscriu la cele arătate de criticul băcăuan Adrian Jicu, voi căuta, în cele ce urmează, să mă refer la volumul de față, căutând, totodată, să evidențiez unele conexiuni ce țin de poezie în genere, apoi de optecismul parțial și de anumite resorturi ce dictează un discurs poetic de certă valoare.

Asimilată inițial mișcării poetice pe care o numim optecism, poezia lui Ion Tudor Iovian a avut mereu resursele pentru un profitabil exercițiu de auto-depășirea a unui fenomen ce risca (așa cum s-a petrecut cu unii autori opteciști exemplari) să îl încorseteze, situație ce poate deveni fatală în cazul unui poet adevărat. Or, de la primele sale volume, Iovian avea să arboreze imaginea, din alt secol, a damnatului acceptat, a scepticului care vede lumea prin ochii „copilului bătrân”, cum atât de plastic îl relevă Adrian Jicu, un sceptic „nemântuit”, racordat la fronda sau îndoială continuă. Dar dincolo de forme de scrutare și de încercare a existenței, cel care pare să vină din stirpea zisă cândva „poete maudit”, devenit Iov „făptuitorul”, într-o conspirație de mare efect cu „mica vicioasă poezia”, se focusează pe scris, devenit act unic/ primordial, prin care se generează existență (și istovire, și sfârșire letargică, și abandon, gol existențial, haos industrial, denudare a sentimentului, presimțirea morții, tenebros, sordid, claustrare/ însingurare, eros ca un dans neîmplinit), ca și discursul metapoetic acompaniator, deoarece poezia e drog, viciu, iluzie, surrogat, dramă imortalizând drama omului însingurat.

Altfel spus, a trăi poezia înseamnă a trăi viața. Iar după cum vedem (și) în volumul actual, fenomenul este reversibil: a trăi viața poate însemna re-descoperirea poeziei ca viață și tot așa, ca într-o poveste fără de sfârșit. Nu e o exagerare de niciun fel: e ceea ce comunică un discurs la fel de insolitat precum propria viață a poetului trecut dincolo (ca și prin...) de referenți și pe lângă atomizările efemere oferite de cotidian.

Plecând de la titlul volumului (Și omul n-a mai scos niciun cuvânt), identificăm marea frecvență legată de trimitere direct sugerată către cuvânt, textul, poezie, poem; astfel, desi pare să aibă valoare apodictică, sentențiosul titlu ar încununa, în fapt, rostuirea finală a unui volum în care ideea centrală este această relaționare (discursivă și metadiscursivă) între limbaj și posibilitatea acestuia de a genera și, mai cu seamă, de a înregistra și comenta existența. Cuvântul poate crea realitate și irealitate, după modelele clasicizate: „privești în gol/ în/ golul/ căscat/

chiar în sufragerie/ în viața ta/ în textul/ în care literele încă n-au înghețat/ și cuvintele noastre de toate zilele/ sângeră/ și produc tot mai multă irealitate”. Literele, cuvintele, textele capătă corporalitatea indusă de generare („cuvintele care miroseau din ce în ce mai tare a livadă/ după o ploaie de vară”, sugestia crescând în intensitatea atunci când singurătatea (ca nucleu semantic de la care pornește planul expresiei) e aceea arhetipală divin- umană: „și El era numai dragoste/ și privirea și cuvintele Lui cauterizau rănilor zilei/ aceleia”. Poemul devine întrupare în sine, monadă în linia dorită de reprezentările pitagoreice, cei care se refereau astfel la suma tuturor lucrurilor generate de puterea (divină) invizibilă. Aplicat lumii generate/ figurate, poemul îi preia datele percepute de „copilul bătrân/” maudit: „un bătrân/ coboară din când în când cu fotografia unui/ copil în mână/ și lăcrimează în lumina amiezii/ apoi extrude/ poemul radioactiv al unei tristeți fără leac/ poemul radioactive al însingurării/ din care nu vei mai ieși întreg niciodată”. Rictusul nesfârșit ce însoțește figurarea e mereu argumentat la nivel de imagini ce se succed caleidoscopic: „o pată de sânge care dă să se ridice/ dar brusc învinețește și dă în negru/ chiar pe trecerea de pietoni la fluieratul/ unui băiețandru/ printre chiștocuri/ carduri expirate/ inimi de cârpă și cauciuc/ automobile/ bocanci-lespede”. Emblematică aici nu poate fi decât ea, „mica vicioasă poezia”, cea care se identifică cu lumea pe care tot ea o generează, ispitindu-l mereu pe cel care, intertextual auto-ironizându-se („ca un stâlp eu stam în lună”) se lasă stăpânit și dus în lumea abia relevată: „și ea/ mica vicioasă poezia/ tocmai când urc treptele Catedralei/ mă atâță/ dezgolindu-și sânul lăsat dar încă plin de zăpezi și lavă/ vulcanică și vis/ îmi arată cărțile de tarot al pierzaniei și mă leapădă/ într-o lume pe care eu nu o cunosc// și ea/

mica vicioasă poezia/ îmi cotopește nopțile pune stăpânire pe vise/ pe copiii și castanii și copoi străzii”; e cea care, după „icoana stinsului amor”, într-o imagine mult depărtată de începuturi opteciste, consfințite de dulce-amara tiraniei a poeziei în mizerie asumată: „să-i scriu mai repede/ chitanțele că a sta în gazdă la mine și am ținut-o/ la post negru și i-am stors/ toate glandele/ de frumusețe și senin și venin și surâs/ dulce-amar/ și i-am ars cu țigara tălpile cu care a mers pe ape”. Poezia este „dintotdeauna în AND – ul tău”, glosează un poem conceput în „cinci pași de dans cu mica vicioasă poezia spre infranegru”; într-o relație mereu surprinzătoare cu sememele corporalității cugetătoare și făptuitoare; „mica vicioasă” din acest poem revelatoriu își anticipă, după cum arată subtitlul, drumul spre „infranegru” și spre poemul care încheie volumul. E un poem în care asistăm la echivalarea reprezentării textuale cu lumea care se naște, ca apoi să se re-transleze în poezie ad-hoc, cu acele specifice corespondențe ioviene, post Baudelaire, postsimboliste, postargheziene(asumate și decantate); de aici, fără dubitație, intrăm într-un fel de manifest sui-generis: „...noi sintem adierea parfumată/ de primăvară/ peste pestilența orașelor și a sufletelor// noi sintem/ poemele în libertate/ cu intestinele scoase afară cu venele umflate// chiar dacă rădăcinile ne spânzură-n aer însetate de/ dragoste/ nici un pământ nu ne primește/ nici cerul - / sămînța ne e strivită de bocancii lui Nimeni// din măduva cuvintelor/ senfruptă – rîgîind de plăcere/ moartea și nimeni// cîntecele”.

Putem desprinde imagini ce trimit spre trei axe existențiale din poemele ioviene din acest volum. Prima dintre ele este a singurătății. E starea ce caracterizează „orașele pierzării”, acestea „beneficiind” suplimentar de răutate, de urâtul reprezentărilor spațiale și a oamenilor (uneori), de o tristețe lungă, postbacoviană, uneori de răzvrătirea fremătătoare.

Vedem „oameni/ cu glod mult în suflet/ dați la strung spălate în motorină și rachiu// cu peria de sârmă în orașele pierzării”, dominate de ură, de visceralitate, atrași, fără întoarcere spre metafora globalizantă INFRANEGRU: „Și tot noi vom urla între zidurile urii/ «Ucideți-L! Ucideți-L!»/ / și ne vom scufunda cu tot cu stelele/ de dimineață/ în INFRANEGRU”. Asociate cu versurile ce țin de un fel de underground, se ivesc altele, ținând o frumusețe insolită: „în puna aceea ca ținea tristețea” sau „când moartea se dă de-a crucea babei prin zăpada/ grădinilor/ și chiuipe cu genunchii zdreliți și cu trei dinți din față/ lipsă”. O a doua axă este aceea erosului. Desigur, paradoxal, deconcertant, postbacovian postmodern, pendulând între absența tratată în aceeași adaptare la lumi revoltate și nevoia uneori împlinită sau visată de dragoste. Rareori, putem vorbi chiar de un imagină canonic al iubirii: „m-ai rugat să te țin în brațe iubito și să te trec strada/ dincolo de realitate și de vis/ și te-am ținut – o primăvară întreagă/ și apoi a fost o seară și apoi a fost o dimineață/ și de atunci e dimineață mereu în grădina mea/ în/ cuvintele mele/ în tine”. Alături, însă, pornirea erotica e imprevizibilă ca finalitate: „...dar tu le-ai aruncat într-o pubelă în ziua de ieri/ cu tot cu/ soarele topit peste ele”, ducând spre întrebări și răspunsuri improbabile, manșite, în canonul unei iubiri inexistente: „Cât tu lipsești/ cum ai vrea să mă împlinesc erotic?/ Să am o amantă, două, trei/ și să nu mă mai satur...?” A treia axă ce ni se relevă este, ca s-o numim în sens arhegian, este a tăgădei. Multe poeme pot fi citite în linia unor psalmi desfășurați în tonuri/ registre mereu reînnoite: „și mieii sunt uciși/ în numele tău Doamne” sau „dare u n-am vrut să deschid ușile/ fără Tine/ Doamne al puterilor/ Doamne al dragostei nesfârșite// și totuși le-am deschis” sau „peste piramidele trufiei noastre// ce Ți-am făcut Doamne ce-am făcut din grădina Ta.”; apoi: „– un lăstun care se scaldă/ în palma ta Doamne”, „ei trag la sorți cămașa Ta Doamne/ pe cerul promis/ și cei treizeci de arginți și viitorul pe cartel”, „ai venit cu lumină/ presărată pe flori/ pe botul umed al mieilor”, „Te uiți Doamne/ în oglinda acestei lumi și nu-Ți vezi chipul și/ nu Te recunoști”. De aici, imaginea omului aflat sub timp și timpuri, plasat într-un „Absurdistan” existential, „cu sens giratoriu”, omul de dincolo de „apocalipsa textului”, cel care știe că Infernul e celălalt, omul care își duce crucea, care cunoaște „pestilența orașelor și sufletelor”, care încearcă să nu-și rătăcească „bonurile de cafea și zahăr/ cartela/ pentru rația de libertate și dragoste la preț fix”. E omul pe care poemul îl mai poate salva dintr-o „lume ca un buzunar întors pe dos”, supus unui intens proces de abrutizare („pentru un păhăruț de rachiu/ și trei minute sex pe datorie/ și uitare garantată sută la sută/ sunt gata să arunce în aer catedralele”. De aici reiterările poetice ce fixează necesitatea salvării lumii prin o nouă generare: „dacă eu scriu/ (scriu) ca să generez existență în lumea asta care trage să/ moară/ care și-a uitat poezii și limba în care Dumnezeu/ visează”.

O remarcă de final: dincolo de conținutul gândit pe axele prezentate până aici, poezia lui Ion Tudor Iovian, cu grunzurii specifici liricii unui frondeur spectaculos, cu idei și sentimente traduse aparent în cadrele unor reprezentări mai degrabă determinate de percepții și asimilări deloc edulcorate, felul în care își elaborează poemele (ca pe veritabile volume restrinse cu un întreg imaginar al lor, în care ludicul intertextual devine un răsfaț de calitate) lasă loc unor structuri aparent colaterale, în care irizările imagistice, de frumuseți nebănuite, deschid posibilitatea unor altor discuții. Scoase din context, ele ar putea alcătui un foarte bun volum, într-un registru c ear putea șine de imaginarul poeziei orientale, concentrate și pline de expresivitate specifică: „pe foaia murdară murdară de prea mult alb funebru/ a dat în floare un prun pe care l-am gândit ani/ îndelungi/ iată-l/ e beat de fericire că există”, „și era în asfințit/ și o pasăre cât degetul mic s-a așezat pe umăr și nu/ avea nici o greutate”, „în urma ta se închid/ ușile porțile cerul”, „literele căpătau contur și/ se umpleau de miresme și apă și pământ și duh”, „și părul tău/ după apusul soarelui/ va rămâne să lumineze toată noaptea/ faleza/ de unde ai plecat pentru o zi/ și pentru totdeauna”, „și viața ta ia forma unei picături de ploaie/ care se prelinge de pe creanga nucului”, „în Piazza Navone/ în Ceasul Rău/ și s-a făcut noapte/ și oamenii deveneau albastrii/ ca zăpada în înserare/ și apoi vineții/ și vinețiul bătea în negru”.

Parafrazându-l pe Magritte (în volum există un poem special, în care, adresându-se unui „hypocrite lecteur/ mon hypocrite voyeur”, vocea poetică adaptată spune: „aceasta nu este o pipă/ zice monsieur Magritte scărpinându-se cu/ pensula după ureche// acesta este – zice Iov - / urma radioactivă a literelor de plumb cu care își scrie/ poemele din viitor/ Iovian/ direct pe creierul obosit fără orizont al omului fără/ trecut fără însușiri// acesta este/ poemul-menghină...”.) afirmăm cu convingerea întărită de acest volum (și omul n-a mai scos niciun cuvânt, Tipo Moldova, 2019) că Ion Tudor Iovian nu este un simplu poet, nici măcar într-un tot optecist, ci este un poet adevărat, ale cărui poeme, pline de profunzime, sunt sortite să supraviețuiască pentru vremuri mai bune.

Gellu DORIAN

intersecții

Ovidiu Petcu, un creator de literatură de luat în seamă

Cu aproape trei decenii de creație literară într-un domeniu cu specificități de structură creativă și concepere estetică de nuanță evidentă, remarcată de specialiști ca Mircea Opriță sau Alex Ștefănescu, Ovidiu Petcu se află în pragul celei de a patra cărți, după un debut remarcabil cu povestiri de literatură științifico-fantastică în 1999, adunate pe distanța a aproape două decenii în cartea *Chipul pământului/ Oameni în spațiu*, Editura Carminis, experimente narative de o diversitate conceptuală și stilistică în manieră, cit și alte două cărți, în sine romane epice în versuri, cu un oarecare pionierat în domeniu în spațiul literaturii române științifico-fantastice, și anume: *Ecuția Faust*, Editura Berg, 1999, reeditare, despre care Alex Ștefănescu afirmă că este „un roman în versuri impecabil scris” și *Paștele cailor*, Editura Berg, 1999. Urmează o carte de eseuri tot despre această categorie literară, pe care Ovidiu Petcu a îmbrățișat-o ca un damnat, într-o vreme când, după dispariția lui Ioan Hobana, acest gen literar nu prea mai are susținători. Și, din câte știu, încă o carte de poezie, cu miza tot pe Faust și abordare experimentală în genul literar îmbrățișat. Cu atât mai mult, deci, efortul și talentul lui Ovidiu Petcu trebuie puse în valoare și recunoscute.

Cele cincisprezece povestiri din cartea *Chipul Pământului/ Oameni în spațiu* pot fi oricând citite ca povestiri de literatură autentică, fantastică, în speța autorilor consacrați ai literaturii române. Efortul nu este unul deosebit, deși acest gen de literatură, cu încifrările pe care i le așază în plus autorul, cere o atenție sporită, că altfel pierzi miezul sau ideile incumbrate în ele. L-aș apropia de la început, păstrând proporțiile, în linia povestirilor lui Ioan Petru Culianu, care transferă o realitate terestră într-un spațiu al universului, pe planete ce pot fi coloși de metafore, în miezul cărora se petrec drame, se pierd iluzii, se duc bătălii, se pierd războaie, idealuri, dar peste toate viața este cea care triumfă, chiar dacă ciberiansimul este cel care pulsează în venele personajelor și mai puțin sîngele. Ovidiu Petcu este în astfel de povestiri un conglomerat de idei, pe care le așază în fața cititorului ca o oglindă, așa cum remarcă pe coperta cărții de debut Romulus Bărbulescu și George Anania, încă din 1991, când Ovidiu Petcu activa, cu o vechime de un deceniu, în cenaclurile de gen: „Prozele din acest volum ne așază în fața oglinzii în care, dacă nu ne recunoaștem, cu lașitățile, curajul, minciuna prin adevărul din noi, rămînem niște perdanți.”

Scriitorul operează cu aceleași elemente creative ca oricare creator de beletristică, în plus făcînd efortul de a nuanța spațiile de acțiune ale personajelor sale, ele însele idei în derulare, vizibile, așa cum spunea Camil Petrescu, omul care a văzut idei. Ideile la Ovidiu Petcu sunt vizibile, sunt ca ființele, de carne sau din sume de nervuri artificiale și cipuri, de circuite siliconice, fibre optice, cristale, care prind viață și trăiesc aidoma oamenilor. Ovidiu Petcu scrie așa: „Gîfîind, omul alergă și picioarele-i goale răvășesc, zgărîindu-se, iarba tăioasă a savanei. U m b r a e acum destul de aproape și, din direcția ei, o săgeată cu vîrf de silex suieră scurt, sfîșiind o bucată din blana ce-i acoperă șoldurile, dar omul aleargă, aleargă...Acum urcă o pantă lină, gîfîind din greu. Broboane de sudoare îi udă cămașa de în țesută grosolan, iar tălpile sandalelor alunecă pe iarba încă udă de roua dimineții.” În acest firesc se petrec lucruri absolut terestre, care dintr-o dată devin fantastice, printr-un miracol al unor transferuri științifice de planuri, care, din firescul lor, devin nefirescul în sine, în care elementele narative sunt extrem de bine conduse de narator. Și aceste povestiri, în parte, cel puțin cea din care am citat, sunt scrise în anii optzeci, cum este *Zgarda*, scrisă în 1986, cit și celelalte în 1987-1989, dar și de mai înainte, chiar din 1982. Aici, în această povestire, *Zgarda*, umbra devine vie, crește, devine om, ființă: „U m b r a crește, alungindu-se, și în vîrfurile muntelui, la cițiva pași de trupul doborît de somn, își proiectează tot mai clar silueta pe măsură ce se apropie. este un alt om. Rînjind triumfător, se apleacă asupra celui care doarme. În mîini ține o zgardă.” De la început, simbolurile devin elemente ale mesajului pe care autorul vrea să-l transmită prin fiecare povestire din această carte. Așa sunt și cele întîmplate în *Prețul singurătății*, care pleacă de la motivul unei poezii de George L. Nimigeanu, poet minor, uitat de vreme. Acțiunea este aici una absolut terestră, cu personaje bine conturate, care duc cu ele spaima unui timp în care nu vor să ajungă. Scrisă ca un scenariu de film, povestirea creează o anumită cinetică, în care personajele se consumă într-un ritm de joc de copii, cu un final de cîntec bine cunoscut: „Podul de piatră s-a dărîmat/ A venit apa și l-a luat...”. Ceea ce este remarcabil și aici este talentul narativ al povestitorului, puterea de a crea portrete din doar cîteva cuvinte, gesturi ce se prelungesc din viața firească în cea nefirească, a unui imaginar absolut. Se înscriu în această linie, izbutite în totalitate ca narațiuni,

și povestirile *Ultima Șansă*, *Străinii* sau *Coșmar*, care parcă vine dintr-un *delirum tremens* al povestitorului, aproape ca în prozele lui Ștefan Bănuțescu. Lui Ovidiu Petcu, în schimb, îi lipsește naturalețea, forța firească a lucrurilor surprinse, nonșalanța, pentru a se încadra în proza fantastică a celebrilor Mircea Eliade, Vasile Voiculescu sau Ștefan Bănuțescu.

Să-i scrie „Domnului Frankenstein, cu dragoste”, nu e de ici colea. Să fi intrat Ovidiu Petcu, la acea vreme, 1987, în pielea lui Mary Shelley, care a creat prin personajul *horror* un „Promoteu modern”? Cine știe. În intenția autorului, în această proză mult mai aproape de literatura de gen, o fi fost și așa ceva. Însă ceea ce reiese din proză este mesajul care ar spune că în spatele monstrozității există totdeauna un suflet ce merită a fi salvat, iubit chiar. E o traducere a ideii romanului, într-o versiune dimbovițeană, cu destul har narativ și conducere a suspansului cu măiestrie.

Un scenariu de film de gen este *Planeta de Gazon*, o povestire SF de la cap la coadă, cu personaje memorabile și acțiuni dinamice. La fel și *Chipul Pământului*, un portret creat planetei Pământ, cu un penel de pictor din altă lume, care vede în planeta albastră o ființă care ascunde cele mai mari taine ale universului.

Și toate celelalte povestiri, *Oameni în spațiu*, încercarea SF de forță a lui Ovidiu Petcu, nu neapărat narativă, ci de a imagina un spațiu în care omul să se poată mișca așa cum o face de zi cu zi pe pămînt. La fel *Prizonier în „Țara nimănui”, Concert pentru pian și orchestră – „Imperiul”, Troner, Dincolo de albastrul timpului, Nomazii*, proze de o realizare epică remarcabilă, care îi justifică lui Ovidiu Petcu locul pe care și-l dorește în spațiul literaturii de gen, dar și al literaturii române vii.

Încercarea de forță stilistică și poetică SF, să o numesc așa, a lui Ovidiu Petcu este romanul în versuri *Ecuția Faust*, o adevărată epopee, aș numi-o cibernetică, dar nu e, dar cu siguranță una de o stranietate problematică fără precedent în literatura de gen de la noi. Aici Ovidiu Petcu își încearcă forțele poetice, transferîndu-se într-o epocă în care putem oricînd să ne trezim fără să știm. Atmosfera creată este una de spaimă, de înfricoșare, ca într-un *captatio benevolentiae*, menit doar cititorilor ce doresc să parcurgă astfel de pagini înfricoșătoare. Faptul că de data aceasta Ovidiu Petcu scrie în versuri, cu prozodii și ritmuri forțate, diverse, de la versuri scurte și ritmate, la versuri lungi, cu o muzicalitate astrală în ele, care îl face pe cititor mai atent sau gata să arunce cartea din mînă de la început. Însă așa cum conduce narațiunea autorul, acesta este condus pînă la final cu brio, ieșind mulțumit dintr-o lectură dificilă și experimentală. Ești curios de la bun început și îndemnat de un critic literar ca Alex Ștefănescu, care scrie pe coperta 4 așa: „De mult n-am mai citit un roman în versuri și anume de pe vremea lui Pușkin, care m-a cucerit în tinerețe cu *Evghenii Oneghin*. Ampla suită de poeme intitulată *Ecuția Faust* este un roman în versuri, impecabil scris.” Și nu ai cum să nu-l crezi pe un asemenea critic, care, cu discernămintul bine cunoscut, nu oferă oricui astfel de calificative.

Este însă o dificultate să parcurgi în zilele noastre un astfel de roman în versuri, pe care, deși deloc suită de poeme, cum îl definește reputatul critic, îl citești și-l rezolvi mintal ca pe o ecuație, din care vrei să vezi de ce Faust, ce are comun cu Goethe narațiunea versificată, în fond o aventură de tip western, în care personajele creează mișcări lingvistice de o rară expresivitate și nuanțe ritmice

și prozodice, la fel, remarcabile.

Joaca lui Ovidiu Petcu, din punct de vedere literar, este una serioasă, scrisă cu acribie și talent, acum diversificat, plin de surprize. Mircea Opriță este mai aplicat în analiza acestei opere a lui Ovidiu Petcu și, ca specialist în domeniu, merită citat, pentru că surprinde esența narațiunii versificate a lui Ovidiu Petcu: „Abordarea din *Ecuția Faust* nu este una veleitară, ci rezultatul unor frămîntări premergătoare lansării într-un act de creație responsabil. (...)”. Și mai remarcă Mircea Opriță: „Versuri lungi alternate cu sprintare versuri scurte, ele construiesc scene, punctează momente dramatice sau preponderent comice, participă cu suflul lor modulată și cu un limbaj aflat între rostirea ceremonios-arhaizată și cea de uz modern la rotunjirea acestei scrieri insolite”.

Ceea ce este absolut remarcabil la Ovidiu Petcu în această carte a sa este acuratețea limbajului și a frazării, care nu suferă de paraziți, de balast, de umpluturi inutile, care, în toată complexitatea ei, se susține prin reale elemente de construcție literară autentică, ce merită mai multă atenție din partea celor ce categorisesc genurile literare. Ovidiu Petcu este un scriitor rar, un mohican al genului, care se pare a pierdut adepți, tocmai din cauza acestei receptivități reduse, aproape inexistente.

O altă încercare epică în versuri este și *Paștele Cailor*, Editura Berg, 2019. Cartea este rezultatul unei încercări de a cîștiga un concurs dedicat limbii române, care trebuia să scoată în relief cel mai frumos poem dedicat acestei limbi de o generozitate aparte în spațiul limbilor vorbite și scrise în lume. Autorul spune chiar că „în acest poem am căutat să valorific întreaga ei forță de expresie, conform temei concursului la care l-am trimis”. Nu a reușit să convingă juriul, dar a reușit, prin publicarea poemului într-o carte să convingă o sumă de cititori care, curioși, au vrut să vadă ce se poate construi pe această temă, ce părea a fi școlărească.

E aici un soi de Biblie a cuvîntului, al celui ce se naște în limba română, se declină, se conjugă, construiește sensuri ale înțelegerii, creează opere literare, viețuiește în graiul oamenilor, îi face vii, cu identitatea clară. Și chiar așa începe Ovidiu Petcu, cu originile, aproape eminescian: „Se spune că demult, demult,/ cînd Lumea doar ce se zidise/ și umbla Domnul pe Pămînt,/ în zi de sîmbătă un om, trudit și slab de înger, bietul,/ pasul grăbind spre-al său bordei prin codru-n fapt de seară,/ tup!, 'nainte-i îi sări un lup rînjindu-i crunt și-nfometat.” Discurs narativ incipient, cu alură poetică de lungă respirație. Abia aici fragmentele ce compun poemul pot fi o înșiruire de poeme, care urmăresc clar o temă, cea a disponibilităților cuvîntului de a înfrumuseța un text literar. Aici Ovidiu Petcu e poet, nu mai e scriitorul de fantastice creații, fie ele și științifice. Aici știința folosirii cuvîntului, pentru a nu ți se întoarcă împotrivă, este bine mînuită, iar poemele și narațiunea duc la momente de reală satisfacție. De la graiuri la regionalisme, de la barbarisme la academisme, cuvintele creează lumi și frumuseți ce țin de literatură, de această formă a vieții ficționate, fără de care lumea ar pica în urît, în plictiseală, în uitare.

Vetustețea frazării are și ea farmecul ei și ține de acea abordare postmodernă de care vorbeam mai sus. Dacă în *Levantul* Mircea Cărtărescu reinventa o lume și repunea genurile literare vechi în haină nouă cu același fond al cuvintelor bine strunjite în versuri, Ovidiu Petcu își propune și el, printr-o atmosferă de iz medieval, să recîștige dreptul de a pune în circulație povești narate cu meșteșug, într-o limbă vie, neaoșă, într-o română oarecum abandonată în folosul unor frazări la zi, artificiale. Nici aici lui Ovidiu Petcu nu-i este frică de prejudecăți, nu are complexe de nici un fel, ci o mare încredere că ceea ce face este un act estetic de calitate.

Acum Baciul Gligor este cel în care se ascunde autorul, chiar dacă fațetele lui se plimbă și prin celelalte personaje. Însă, prin Gligor, Ovidiu Petcu vrea să comunice ceea ce el a intenționat cu acest poem al lui: „Cerca baci Gligor/ să-nțeleagă:/ Vasile---Horeo, tu erai?”// El clătina din cap a tagă?”Nu mai sunt”/ Vru să plece./ Stai...! Și cerșetorul...?/ O tocmeală.”/ „Floarea...și unșpe morți? Ce rost?”/(...)/ Privi cum apa ceea lată, domol curgînd,/ calea-i tăia./ Gliguț, asta-i obîrșa noastră?”//Celălalt mal nu se vedea.”

Cartea aceasta a lui Ovidiu Petcu pare a fi un semnal de alarmă la ceea ce s-ar putea întîmpla cu limba română dacă fondul ei se va subția, ceea ce ar duce și la dispariția identitară a celor care o vorbesc, o mai vorbesc.

Ovidiu Petcu este un temerar într-un spațiu literar, în care astfel de creații sunt menite, ca de altfel multe altele, să zacă în rafturi, fără a fi descoperite, iar atunci cînd le descoperă cineva să regrete că nu le-a citit la timp. Ovidiu Petcu merită cu adevărat cunoscut și creației lui să i se acorde mai multă atenție.

Mihaela GRĂDINARIU

Universul transparent și orb al poemului

Mărturisesc că am așteptat cu ceva nerăbdare apariția unui nou volum semnat de Alexandru Ovidiu Vintilă, după labirinticele poeme din *obiecte psihice* (editura Karth, București, 2014), după competentul studiu monografic *Traian Brăiloiu. Dialectica unei istorii personale* (editura Tracus Arte, București, 2013) și după eseurile admirabile din *Poetici ale sinelui. Faptul-de-a-fi-în-modul-cel-mai-propriu* (Editura Eikon, București, 2017) (asta ca să mă limitez doar la aparițiile recente, desigur), întrebându-mă cine va avea câștig de cauză în războiul niciodată încheiat dintre istoricul, poetul și criticul literar, care diregulește cu mare responsabilitate, de ani buni, revista „Bucovina Literară”, un reper al culturii din Țara-de-Sus, îndeplinind, totodată, și funcția de președinte al Societății Scriitorilor Bucovineni.

Iată că în 2019 balanța se înclină în favoarea poeziei, odată cu volumul *Transparența unui popor de foci*, apărut la prestigioasa editură Charmides din Bistrița, de pe al cărei site de prezentare e de reținut și gândul lui Franz Kafka: *O carte trebuie să fie un piolet care sparge mările înghețate din sufletul nostru*.

Transparența unui popor de foci ne așază în fața ochilor experiențe existențiale ordonate într-o spirală a cunoașterii, în care biografele pendulează între afară și înăuntru (*cu pumnii încordați pipăim / fardul unei lumi cu multă dragoste și / pe cale de dispariție*); parcurgându-l, asistăm la o negociere continuă între spațiul alb, al tuturor potențialităților, și spațiul deja scris, asupra căruia doar cititorul are drept de viață și de moarte, zbatându-se să fie părtaș la *posibilitatea unui limbaj al literelor albe / între pagini întregi de negru*.

Cele 46 de poeme (sau unul singur, așa cum, de fapt, l-am perceput) provoacă interogații, pagină după pagină, iar lectorul e sedus, mereu, de fuga dintr-un limbaj într-altul: *de la halucinantul dans al focului și până la / apele dureroase ale sângelui / iată cum trec anotimpurile / propoziții dense și inegale*. Asistăm la o nouă dezbinare a lumilor, bătălii ce nasc un echilibru subtil și fragil între plinuri și goluri, într-un binom care generează și potențează tensiuni ce sfâșie eul, aflat în căutarea și recuperarea propriei identități, marcată doar de *sufletul înfipt între umeri greu / ca o monedă de plumb*.

Moartea și viața sunt *obiecte* – conectori, oricând putând aluneca una în locul celeilalte, iar spațiul și timpul devin, treptat, convenții ușor de încălcat, deși, aparent, *urmăm disciplinați cursul istoriei*. O istorie ce conturează, impasibilă, hărți ale nimicirii posibile (*la chișinău se desenează / zone de influență*), în care contururile se pierd, se estompează, iar spațiul apasă cu putere asupra omului aflat mereu *la limită mereu la limită viața / o pasăre lungă ca o sfoară*.

Spațiul se contorsionează dramatic, alunecând din hartă în poem și invers, fiind populat de statui, obeliscuri, alte monumente din granit masiv, *păsări negre, pământ roșu, ceață, fulgi mari de sânge, trupul moale al unui singur nor*, într-o arhitectură agresivă, numită simplu *ieșirea din carapace*, semn al vitalității de neoprit: *și totul curge / atroce de la bun început / de la facerea lumii încoace*.

În acest cosmos, unul din multele posibile, luând-o mereu de la capăt, în căutarea unui nou început, semnele trecerii capătă o tonalitate apăsătoare, obsesivă, *râuri curg dintr-o extremă în alta / un întreg univers paralel / și soarele e același / târziu și lucid*. Eul se reflectă translucid în oglinzi transparente (*norii păreau mici oaze limpezi pe cer*), uneori înșelătoare, ca fața în continuă mișcare a unui râu: *un leningrad străbătut / de la un capăt la altul / de un râu de vodcă / tremurător ca un șarpe / sau ca degetele alcoolicilor / dimineața / când totul pare a fi sau / chiar este / pe un câmp înghețat / un gest zadarnic în duminica pildei / samarineanului milostiv*.

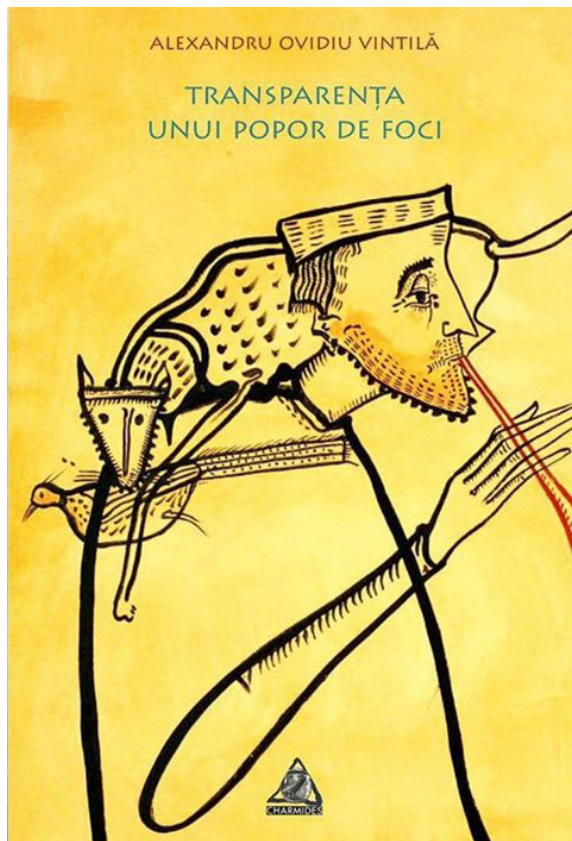
Poemele, autodevorante de multe ori, amenință să părăsească pagina și să deseneze *conturul unei ferestre în altă fereastră*, decupaje într-un cotidian amorf, *baricade pe care apun doi sori deodată*. Postura contemplatorului nu e nicidecum una privilegiată, el fiind agresat continuu de către *lumina copleșitoare / ostentativă și rece*, anticipând *pietrele și / tăcerea / dinaintea sfârșitului*.

Poet al nuanțelor, Alexandru Ovidiu Vintilă amprentează scriitura cu un puternic intertext cultural, iar preumblarea aceasta *pe un coridor lung de hârtie* echivalează cu o coborâre în infern, de unde trezirea

e posibilă, paradoxal, doar *cu ochii strâns închiși*. În *indescriptibila noastră orbire* se derulează viziunile poetice, ca o rolă de film tăiată și lipită, unde, cadru după cadru, focalizarea aduce în prim-plan *tăcerea ascuțită și lungă* a unei alte lumi posibile, unde foșnetele se vădesc singurele *sunete biruitoare*.

Ca într-o *scriptio continua*, literele sunt aliniate pe șiruri nesfârșite ca *plasma / unei tensiuni dintotdeauna*, încărcându-se de lumină și devenind *slovă de slavă Domnului*. *Cercul mut* al prietenilor vii sau duși alcătuiește o crustă subțire fals-protectoare (*fiecare om are o umbră / un loc fericit o iubire cerul deasupra / capului un frate șarpe de lut*), deoarece volumul vădește construcția riguroasă a unei singurătăți multiplicată la nesfârșit: *în inima fiecăruia dintre noi / e un soare roșu / aici se moare și se trăiește / se înnebunește / la nesfârșit*.

Poemele atarnă fragile în pagini, ca măști translucide, interschimbabile *în somn / în singurătate / ordonând lumea sau având impresia că o poți ordona*. Revoltă amară a spațiului niciodată îndeajuns, adună la un loc *moartea / ploaia și / fierul*, punând la încercare *răbdarea / un trup muribund / al nostru / ca o rădăcină / inertă*. În acest univers *gustul de praf* e anihilat parțial

de scortșoară și sofran, strigătul e *un / gest narativ / un mod / de viață*, una din viziunile obișnuite e cea a Sfinxului *rătăcind pe Drumul Damascului*, în căutarea unui timp în care *cocoșul a cântat / desfigurat pentru ultima oară*. Însă timpul circulă nestingherit printre versurile poemului, în spații grafice largi, ce amenință să devină cărări pierdute ale nespusului, ale nerostitului, unde *toți greierii cântă / transparent*, unde te poți întâlni cu *mulajul de ceară al păsării noaptea*, anticipând *ziua crescută pe zi*, complementară *măinilor împreunate fără cuvinte*.

E, desigur, *lumea unui singur limbaj*, cel al poemelor criptice care curg precum *o mireasmă subțire și oarbă / ca o linie melodică tot mai abruptă*, cel al construcțiilor semnificative, *un amestec de impresiionism și ermetism* (Gheorghe Grigurcu), al unei retorici ponderate (*o voce subțire / bea apă*), un discurs liric articulat, fără excesele de verbaj întâlnite tot mai des în poezia actuală.

Trebuie să amintim aici și inspirata grafică semnată de Constantin Abăluță pe coperta întâi, care personalizează și amplifică forța cuvântului scris. *Poet sobru, chiar eliptic*, așa cum îl caracterizează Șerban Foarță, Alexandru Ovidiu Vintilă dă la iveală cu acest nou volum o mărturie a solitudinii, în care universul angoaselor, transparent și orb, devine matcă a renașterii, poem cu poem, supunându-se talentului incontestabil al autorului.

Daniel CORBU

portrete critice

Gheorghe Grigurcu

Concretismul liric între simțirea poetică și inteligența textuală

O poezie intelectuală cu energii lingvistice care onorează concretismul liric, o poezie percutant aforistică scrie Gheorghe Grigurcu, cunoscut în România ca un redutabil critic literar. Născut în 1936, trăitor la Cluj, Oradea și Tg. Jiu, prieten și admirator fervent al lui Lucian Blaga, Gheorghe Grigurcu a publicat peste zece volume de poezie: *Un trandafir învață matematica* (1968); *Trei nori* (1969); *Râul incinerat* (1971); *Salută viața* (1972); *Înflorirea lucrurilor* (1973); *Apologii* (1975); *Rigoarea văzduhului* (1978); *Contemplații* (1983); *Cotidiene* (1986); *Oglinda și vidul* (1993); *Un izvor bolborosește înăuntru termometrului* (1996); *Amarul Târg* (1998).

Poemele lui Gheorghe Grigurcu sunt întinse ca un arc și au, aproape de fiecare dată efectul unei maxime. Spune poetul: „Un trandafir se-adună și se scade/ doar cu sine însuși/ necunoscându-se”. Sau, în *Cotidiană durere*: „Cotidiană durere sub coaste în dreapta/ o aștepți te așteaptă/ un gol sau o treaptă/ care la ore fixe te ndreaptă/ atât de protocolar/ spre tine însuși/ acum/ atât de-n zadarnic”.

Majoritatea poemelor lui Gheorghe Grigurcu îmbracă forma, tonalitatea și forța percutorie a haiku-ului. A alegem câteva: „Pretutindeni doar trup enorm al zilei/ pe care camioane mahmure-l transportă/ exasperant de-ncet spre asfințit” (*Peisaj*); „Iată te umpli/ iată te umpli din nou de băsicile/ unui soare acid/ și nici măcar nu-ți stă în față/ ca un adversary/ și nici nu-ți stă pe umăr/ ca un șoim”. (*Iată*); „Ce-ai putea spune despre.această goliciune/ care vibrează imperceptibil/ asemenea unei păsări adormite/ gata să-njunghie pasărea?” (*Nud*); „Privește la gândacii care umblă pe conductă/ la gândacii nemișcați și la cei/ care perorează se-agită” (*Despre gândaci*).

O carte de excepție, în linie bacoviană este *Amarul târg*, apărută la Editura „Pontica” în 1998, care-l plasează pe Grigurcu în rîndul poeților de atmosferă. *Amarul târg* (noi am decriptat aici Tîrgu Jiu, apoi târgul Ieșilor!) este cel în care „două decenii/ din viața mea/ au pierit”, unde „uritul rîgîitul/ indolențele flantulențele/ oracolele calpe și-o dată pe an/ (ay soborul de clerici de gheață/ la geam)/ Florile dalbe”. Să cităm în întregime *Dulecele Târg/ Amar Târg*: „Prin Dulecele Târg al Ieșilor/ mie-mi fu hărăzit Amarul Târg / unde tatăl meu fusese student / mie-mi fu hărăzit Amarul Târg / și pe care-l îndrăgise nespus / mie-mi fu hărăzit Amarul Târg/ am trecut (plutind?) într-o după-amiază/ mie-mi fu hărăzit Amarul Târg/ târzie a tinereții cu soția-mi a doua/ mie-mi fu hărăzit Amarul Târg / dar ce cumplită furtună pomi/ mie-mi fu hărăzit Amarul Târg/ ne-am găsit adăpost în casa unor necunoscuți/ mie-mi fu hărăzit Amarul Târg/ cu înflorate covoare bătrânești pe perete/ mie-mi fu hărăzit Amarul Târg/ oasele ni le-am stors cum rufele ude/ mie-mi fu hărăzit Amarul Târg/ și după ce ne-am uscat cât de cât/ mie-mi fu hărăzit Amarul Târg ne urmarăm drumul pe panta de vis a Țicăului/ mie-mi fu hărăzit Amarul Târg/ către faimoasa bojdeucă/ mie-mi fu hărăzit Amarul Târg/ spre-a ne convinge în cel din urmă/ mie-mi fu hărăzit Amarul Târg/ că tunetele și fulgerele miros trăsnetor/ a regina nopții.”.

Vreun critic patentat ar putea să-i reproșeze lui Gheorghe Grigurcu, așa cum G. Călinescu altădată lui Topirceanu, că poemele sale sunt prea inteligente, că inteligența întrece simțirea poetică și nu invers. Fie acesta singurul reproș adus unui poet original, experimentalist, care-și locuiește cu merit și nevicienit orgoliu formula poetică.

Epistole inedite

Augustin BUZURA către Corneliu ȘTEFANACHE

Grație doamnei Irina ȘTEFANACHE-GUIHARD (Franța), editura Junimea și revista „Scriptor” dețin o semnificativă arhivă „Corneliu Ștefanache”, prozatorul care a coordonat, în chip remarcabil, revistele „Cronica” (1966-1972) și, ulterior, „Convorbiri literare” (1972-1976).

Parte din substanțiala corespondență va face obiectul unui volum, în curs de editare la „Junimea”, în colecția „Mousaion” (redactor: Viorel DUMITRAȘCU).

Prezentare și note de Lucian VASILIU

Cluj, 10 februarie 1969

Stimate domnule Ștefanache,

Vă rămân cât se poate de îndatorat pentru plăcuta invitație de a colabora la *Cronica*¹. Revista îmi place foarte mult, mai ales în forma ei nouă și mai ales de când se ocupă de unele „amănunte” clujene („prietenii” dlui Marino² etc.). Într-un viitor foarte apropiat, cam prin 22 februarie, vă voi trimite un fragment de roman (aproape 10 pagini). Aș face-o cu mare plăcere acum, dar capitolele – pe care le am bătute la mașină – sunt foarte lungi și trebuie să le ajustez într-un fel, să le fac cât de cât inteligibile. Pe urmă – în altă serie de idei – confruntările de aici în legătură cu unele schimbări posibile în structura redacției – după mine salutare – mi-au luat și îmi iau mult timp și mai ales au generat o atmosferă nu tocmai potrivită lucrului. Sper însă să nu se amâne prea mult (Adjunctul ne-a și părăsit deja!).

Oricum, dincolo de astea, în jurul datei anunțate vă voi trimite proza.

Cu deosebită stimă,
Aug. Buzura

P.S. Felicitări sincere pentru *jurnal*. Paginile despre rentabilitate sunt printre cele mai curajoase din ultimii ani.

*
* *

Cluj, 12 dec. 71

Stimate domnule Ștefanache,

Vă sunt cât se poate de recunoscător pentru *interviu*. Vă voi răspunde în cel mai scurt timp și cu maximă sinceritate (posibilă). Întrebările mi se par cât se poate de interesante și, dacă nu le trimit cu această scrisoare de confirmare, e pentru că am nevoie de o săptămână de gândire pentru a găsi formulele și cuvintele cele mai potrivite.

Vreau să vă asigur că, la începutul lunii viitoare, vă voi trimite și proză. Am niște fragmente de roman – dintr-un roman din care n-am reușit să public nici un singur rând, cu toate eforturile „presa” a fost mai puternică – dar trebuie ajustate, scurtate etc.

De ce vă scriu? Și pentru a vă mulțumi sincer pentru mâna întinsă într-un moment când sunt cam faultat din toate părțile, când învinuirile imaginare în legătură cu *Absenții*³ curg, când sunt foarte decepționat.

Așadar, pe curând.
Cu sinceră simpatie și admirație
Aug. Buzura

*
* *

Cluj, 24 aprilie 1972

Stimate domnule Ștefanache,

Am primit proza (foarte frumoasă) și, în câteva zile, vă voi comunica numărul în care va fi publicată. Dacă nu o pot face acum e pentru că șeful e plecat la București – membru în diverse comitete și comiții – dar

sunt sigur că se va bucura, îl cunosc foarte bine. În ceea ce mă privește am să mă execut într-un termen *foarte scurt*. Trebuie să caut un fragment mai domol deoarece sunt atât de pățit cu acea instituție încât nu mai știu ce să dau pentru a depăși faza de „publicat în șpalt”!⁴ În afară de asta, am capitole foarte lungi (minimum 40 pg.) din care trebuie să tai, să le fac de sine stătătoare, să mai las și pentru „presă” câte ceva căci dacă nu taie și ei nu se simt bine. Așadar, în cel mai scurt timp, vin, mai ales că stau și prost cu ministerul finanțelor.

Vă mulțumesc pentru vorbele, atât de generoase, despre interviu. Și el a trecut prin mai multe faze, dar am respirat ușurat până la urmă, deși sunt atât de bramburit încât nu-mi dau seama dacă frazele au o oarecare cursivitate, dacă nu m-am făcut de râs la unele întrebări. Oricum, m-am străduit să fiu cât mai sincer cu puțință, să nu mint. Desigur au fost pasaje în care am fost sincer de tot dar nu a fost „just” să fiu... Sunt deci entuziasmat că v-a plăcut știindu-vă „obișnuit” și cu „foarfeca” și cu mintea.

Cu cele mai alese sentimente,
Aug. Buzura

*
* *

11 mai 1972

Stimate domnule Ștefanache

Vă sunt cât se poate de recunoscător pentru scrisoarea care, sincer fiind, mi-a creat un sentiment de vinovăție: nu cunoșteam deloc situația din Iași. Știam că ați avut mari dificultăți cu *presa* etc. etc. Dar se vede că „acolo sus cineva vă iubește” și vă sprijină. Dacă aș fi fost puțin mai perspicace ar fi trebuit să-mi dau seama că, logic, nu se prea deosebesc târgurile noastre la foarte multe capitole. Dar cum în paralel cu Dl. Vlad fac *revista revistelor* și *Tribuna* jur să mă revanșez la proxima ocazie ș.a.m.d. mai ales că C.L.⁴ este o revistă excelentă, cu gust alcătuită, și, în plus, d.p.d.v. grafic pe departe cea mai elegantă. Plus că îmi plac formidabil cei trei cronicari. Acum despre *notă*. M-am gândit enorm de mult la acest „capitol”. Sunteți, cred, convinși și Dvs. că n-aveam o altă soluție, că am recurs la această modalitate cu o imensă strângere de inimă. N-aveam de ales și, în mare de tot, iată de ce. În primul rând, organic, detest demagogia de prost gust. Deși pe vorbe nu dai bani – ci, mai ales, primești – între ciună și demagogie aleg ciurma. Mie îmi plac numai și numai faptele și de când mă știu am detestat pe toți eroii de după război, pe cei ce, cu nonșalanță, maltratează cele mai frumoase cuvinte. Dincolo de asta, cei care au obiceiul de a mă forfecă au contribuit din plin la interdicerea romanului meu, au făcut jocul unui (sau unor) confrate specializat într-un asemenea sport. Cât am pierdut, din toate punctele de vedere, în urma acestei interdicții e greu de spus: ediția a II-a, traduceri gata planificate, imposibilitatea de a mai publica ce vreau etc. Să nu mai vorbim de „atenția” sau de „frica” prostească cu care mă citesc, plus de felul în care îmi vor fi citite celelalte două romane. N-am făcut și lansat tiribombe când ele m-ar fi putut ajuta așa că, acum, după ce am trecut prin toate, nu văd ce rost ar fi avut! Îmi place să fiu așa cum sunt, să îmi respect principiile ori nu vreau, cu nici un risc, să dau satisfacție celor care „pe sus” mă „taie” cu indiferență, deși, cred eu, prin ceea ce am spus în carte, în articolele respinse, în interviul respins (de la Dvs.) am dovedit și cât sunt de atașat și cât am fost. Am „dialogat” cu ei pe această temă și când i-am răspuns lui Dan Zamfirescu⁵ și, spre regretul meu sincer, cu această ocazie, dar se pare că nu i-am convins și, probabil, nici nu voi reuși. În afară de asta aș fi putut fi suspectat de o flagrantă lipsă de informație. Dacă scriau „gazetari comuniști” și nu „scriitori” ilegaliști n-aș fi avut absolut nimic împotriva. Dacă spunea „scriitori comuniști în timpul rezistenței franceze” etc. – de asemenea... Dar iubitor de A.G. vai da!, orice ar fi, nu mă pot declara. Și nici de A. Toma. Și nici chiar de Sahia pentru că, sărmanul, n-a avut timp să scrie, deși, probabil, ar fi ajuns mare. N.D. Cocea? Gazetar excepțional, dar atât. Dar nu e cazul să vă conving... În afară de asta – strig orice lozincă însă în felul meu, cu vorbele mele. Evident lozincă de-a noastră... Nu vă spun că foarte mulți prieteni în scris sau telefonic m-au întrebat ce am pățit, cum de am ajuns să bat cărările unui „prieteni”,

care striga prin București că, în roman – profund „anti”, „confuz”, „scris pe gustul” ... – fac „teoria suicidului” ș.a.m.d. deci că sunt dăunător... Înainte de toate, însă, abia cu o săptămână în urmă, în discuția cu Păunescu⁶, declarasem că detest tot ce ține de conjunctură, vorbăria etc. că niciodată nu voi fi mănuaș, iederă, cameleon etc. ori, din discuția cu Pruteanu, reieșea că n-ar fi tocmai așa, păream altul... Oricum, spre a încheia, vă jur că toată viața n-aș fi fost împăcat, mai ales că întotdeauna am scris exact ceea ce am crezut, n-am făcut comerț cu vorbele. Știu că e o tâmpenie această încăpățănare absurdă, însă nu e vina mea că sunt construit astfel și nici că ea îmi este întreținută. Uite, nu de mult, două-trei zile, un sondaj cu reeditarea a fost respins. Plus că interdicția m-a jignit complet, mi-a terfelit toate sentimentele și convingerile, mi le-a pus sub semnul întrebării. Ori, uneori, mai merită și ei câte o înjurătură, aceștitrepăduși culturali care, pentru un oscior, și-ar vinde șipărinții. În sfârșit...

Știu că nu e vina Dvs. Ar fi imposibil. Mai știu de asemenea că, în cea mai tristă perioadă, mi-ați întins o mână foarte prietenească, necesară, care m-a impresionat profund. Deci, cum aș putea fi supărat? Eram absolut sigur că nu erați în Iași, altfel nu se putea.

Sunt supărat doar că a trebuit să fac această notă, a cărei impresie, în cel mai scurt timp, o voi șterge-o tot eu deși, în felul cum a fost făcută, nu cred să creeze un prejudiciu revistei, ea vizând pseudonimul și „foarfecel”. Se înțelege bine, cred...

Proza promisă – spre a schimba placa – vi-o pun marți la poștă. E un fragment din roman, destul de inofensiv, cred. Marți – deoarece l-am „condensat” din alte capitole – o brambureală curată – și, în afară de asta, de mâine încep ședințele. A sosit Stancu⁷ și suita, mâine e alegerea delegaților, scandal mare, presupun, deoarece „frații”, fosilele și veleitarii din dinastia lui V. Rebreanu⁸ s-au pus pe tărbăboi, acuzat... Pe urmă mai vrea două ședințe de alt soi – și uite așa ne trece viața. În loc să scriu ceva – fac cuvântări, căci nu prea mă ajută spontaneitatea și talentul oratoric. Oricum, cunoscându-i bine peăștia, de aici, care sunt destui, îmi dau seama cum vă simțiți și cât de greu reușiți să faceți revista să arate așa cum arată. Mă uimește însă Pruteanu⁹, pe care, de altfel, îl simpatizez – de la distanță pare altfel – scrie bine, are o foarte plăcută ironie. De ce să se îndepărteze? Ce era fără Dvs.? Cine-i oferea posibilități mai mari de afirmare? Dar oamenii până nu-și pocnesc singuri capul nu se învață minte. Sper să-și revină. Nu știu cine e Al. Dobrescu dar și el îmi place grozav. Îl citesc cu multă curiozitate și interes. E vremea să termin deocamdată. Pe marți – proza. Și pentru restul anilor toată prețuirea și prietenia plus, încă o dată, sincera recunoștință pentru mâna întinsă cu atâta promptitudine.

Aug. Buzura

¹ Revista CRONICA, fondată în Iași, în anul 1966 (director de onoare, Constantin Ciopraga). Secretar general de redacție M.R. Iacoban (1966-1970). Între anii 1966-1972, Corneliu Ștefanache a fost redactor șef adjunct (Liviu Leonte, redactor șef).

² Adrian Marino (n. 1921, Iași – 2005, Cluj-Napoca). A fost arestat în anul 1949, închis până în anul 1957, deportat în Bărăgan (1957-1963). Nu a avut drept de semnătură până în 1965, când a debutat, la 44 de ani, cu vol. „Viața lui Alexandru Macedonski”. Reabilitat în 1969.

³ Romanul *Absenții* a apărut în anul 1970.

⁴ Revista „Convorbiri literare” își reia apariția la 1 mai 1970. Corneliu Ștefanache este redactor șef în perioada 1 ian. 1972 – 31 martie 1976.

⁵ Dan Zamfirescu, istoric literar, bizantinolog. Născut în 1933.

⁶ Adrian Păunescu (1943 – 2010). În sept. 1973, poetul și publicistul va înființa controversatul cenacul „Flacăra”.

⁷ Zaharia Stancu (1902 – 1974). În acei ani era, pentru al doilea mandat, Președinte al Uniunii Scriitorilor.

⁸ Vasile Rebreanu (n. 1934). În acea perioadă era redactor la revista „Tribuna” din Cluj-Napoca.

⁹ George Pruteanu (1947 – 2008, București). Colaborator la „Convorbiri literare” și „Cronica”.

Valeriu STANCU - 70

POE

Ghetsimani

Venise vremea cerul să-și pogoare
Abisul în abis spre luminare.

Dormea grădina. Liniștea dormindă
Ruguri de somn veciei să-i aprindă

Venise vremea. Veșnica Lumină
Vestea-ntunericul ce-avea să vină

Părea că cerul lumile își plînge
Că se plătise morții preț de sînge

Venise vremea rugii, cînd oricare
Clipă de veghe o vecie pare

Grădina arde. Flacăra bolindă.
Numai Cuvîntu-I firea s-o cuprindă.

Venise vremea. Sunători, arginții
Legau în ștreanguri baierile minții

E omul! Iată-L: sărutării pradă!
Dar ochii lumii nu mai vor să vadă.

Venit-a vremea! Te-ai gătit, Iisuse,
De pătimire? Pildele-au fost spuse

Și-i tîlcuirea lor neînțeleasă...
Dar de Lumina Lumii cui îi pasă?

Venise vremea, calea se-arătase
Ca să porceadă pildele-i. Prinoase

Spre împlinirea vrerilor din veac.
Adevărat grăiesc cei care tac!

Venise ceasul. Tatăl hotărîse!
Întemeieri din cer a pogorî se

Pregăteau. Se pustia grădina
Vînzării, pe-ntuneric. Cina

Apostoleasca Taină își vestise :
Venise vremea viselor ucise.

Noaptea vînzării – blasfemie sfîntă
Cînd somnul arde, raza însăimîntă.

Venit-a vremea, Doamne, miluiește!
Dar sabia în teacă-nmugurește.

Pe fața lumii, lacrimi amare!
Cocoșul cîntă trist a lepădare...

cînt de sirenă

La voi mă întorn ca Ulise
Ca valul la țarmuri mă-ntorn
Epavă pe-o mare de vise,
La voi mă întorn ca Ulise
Cu plînsul tomnatec de corn

Bacovia – cînt de sirenă
Și „Buciumă toamna agonic”
Edenice frunze-n cangrenă
Bacovia – cînt de sirenă
Se tînguie vîrstele-n hronic

Prin chivăra lui Don Quijote
Doar dulcinee mai răzbat,
Iar clipele – de somn litote –
Prin chivăra lui Don Quijote
Le înzidesc într-un palat

La voi mă întorn ca Ulise
Rătăcit, zdrențuit, întomnat
De dor Penelopa murise
La voi mă întorn ca Ulise
Căci insula nu mi-am aflat...

vremuire

Iubire, pentru ce să îți mai cînt,
Dacă vom fi doar vaduri de pămînt,
Iar peste somnu-ncremenit, ușor
Vor trece evii îmbătați de zbor?
Vor trece paseri cum treceau mai ieri
Ca să își afle-un tainic nicăieri
Făr' să le pese că li-i dat un timp
Ce-i măsurat de iad ori de Olimp

Vor trece nori de umbră istoviți
Pe robi ai vremii: vechi ori nou-veniți
Nori de argint vor trece peste noi
Scăldîndu-ne într-un desfrîu de ploi...

Pe sînii tăi se-mbată-un roi de fluturi
Povara lor n-ai învățat s-o scuturi!

întomnare...

Poate astăzi e ultima oară
Cînd îți spun un șoptit „te iubesc!”
Poate-i ultima clipă de vară
Hoinărită prin colbul ceresc.

Poate-a noastră-i licoarea amară
Ce ursite-n tăcere menesc.

Poate-i ultima zîină pe stradă
Care trece spre basme grăbit,
Însă nimeni nu poate să vadă
O lumină în zbor infinit.
Poate zîină îmi ești, de zăpadă,
Și prin ghețuri de foc te-am găsit.

Poate-i ultima noastră-aventură
Străjuită de steaua polară :
Cînd spre Norduri lumina-i ne fură
Să ne fie robia ușoară.
Poate seva nuntirii se-ndură
Să pîlpîie-n noi pînă-n seară.

Eșuat prin furtuni zdrențuite
Poate eu, din oceanul întreg,
Să mă poarte-n adînc de ispite
Doar un val, doar un val am s-aleg.
Privegheat de sirene cernite
De orice legămînt te dezleg.

Poate ultima frunză, să cadă,
Iși mai cată un loc pe pămînt
Legănată de-a vremilor sfadă.
Cu ce vrajă pe creangă s-o-ncînt?
Menestrel înturnat în baladă,
Doar o umbră prin doru-ți mai sînt...

Poate astăzi e ultima oară
Cînd îți spun un șoptit „te iubesc!”
Poate-i ultima clipă de vară
Hoinărită prin colbul ceresc.
Întomnat de vecie-ntr-o doară
Poate aripi de înger îmi cresc.

S 7 S

Radu FLORESCU

Forme de relief

sufletului tău i-au crescut aripi.
tulburat ai zgîrîiat pereții
ai căutat să vezi pînă unde a pătruns frica
în zidurile albe
pînă unde pămîntul respiră odată cu tine.

zile în șir de la parter le etaj
dintr-o cameră în alta
prin podul cu fîn
a exersat zborul.

azi în zorii zilei
sub povara atîtor zboruri ratate
ai privit cum cerul freamătă
cînd în fața casei
maiestuos și-a desfăcut
aripile.

nimic nu te mai ajută să uiți.
cît e noaptea de lungă gîndurile tale
fac luna bucăți. la primele ore ale dimineții
cu greu adormi
convins că din luna spartă
bucată cu bucată n-a mai rămas nimic.
repeți asta noapte de noapte
și dimineața auzi lumina lunii
scrșnind
de-a lungul pereților.
peste zi camera ta se umple încet
cu părinții frații și surorile tale
întorși de la munca cîmpului.
asta te ajută să uiți. mai trece o zi.
privești cerul.
în seara asta luna
pare de neclintit.

tot mai aproape sunetul tobelor
tot mai aproape cîntecul celor
care nu-ți mai sînt în preajmă
pentru că tu ai crezut
într-o altfel de poveste
unde singurătatea mușca
din pereții
de beton
tot mai pieziș.

temător este trupul tău salvat
din ghearele tinere ale nopții.
temător ca un șarpe privind
dincolo de pragul casei.
pînă la ziuă cei care-ți calcă pe urme

îți vor doar scîncetul.
scrii pe sticla ferestrei:
azi carnea trupului meu visează
azi trupul meu a atins maturitatea
unui șarpe de casă.

pămîntul visează
cu trupul meu ascuns înlăuntru.
uneori visul lui vechi de cîteva mii de ani
se suprapune cu visul meu
din noaptea trecută.
dimineața devreme cînd mă trezesc
două movilițe de pămînt veghează
la capătul patului.

cu trupul meu ascuns înlăuntru
pămîntul visează
viața mea din ultimii ani.

eu în tot acest timp visez
o rețea complicată de coridoare
rîuri subterane
catacombe
care duc pînă departe
în inima lui.

atunci cînd în tine nu se mai vede nimic
prin sticla ferestrei cerul se vede
cît o palmă de om.
mai poți să adaugi un deal
cîțiva norișori
un petec de iarbă
și spaima

că într-o zi toate astea
ar putea fi
un alt adevăr dureros.

de cîteva zile soarele mușcă din tencuiala
groasă
a camerei și nu se întîmplă nimic.
aici în camera asta sîngele
se amestecă cu lucrurile din jur
și îngroapă în praf
vene deschise în grabă.
e o conspirație a spațiilor închise
împotriva ta
e o legătură primejdioasă a sufletului
cu lumea cealaltă.
între pereții de beton a înflorit insomnia.
totdeauna tu ai fost aproape de gloria
care anunța dezastrul
ai fost acolo unde toți au crezut
că somnul nu poate ucide.

cînd am știut că nu mai am nimic de spus
m-am așezat cu fața la zid.
în spatele meu am simțit cea mai teribilă
desfășurare de forțe din lume.
cînd am auzit comanda : foc
mugurii crengilor de cireș s-au desfăcut
într-un răpăit fără seamăn.
spre seară pe dealurile din jur
cireșii înfloriți
păreau un lung șir de mirese bete
căzute din cer.

tot mai mulți oameni din preajma ta
s-au mutat în cer.
ca să ajungi la ei
cauți
prin magaziile din spatele casei
prin urzicile date în pîrg
scara din lemn
care lega în copilărie
podul casei
de înaltul cerului.
ca într-o piesă veche de teatru
cineva cu stîngăcie
îți arată drumul cel mai scurt
pînă la ușă
pînă la ferestrele bătute în cuie
pînă la scara din lemn
pînă la marginea aceea de cer
în care stau oamenii
de demult.

Ioan HOLBAN

Poezia lui Valeriu Stancu

Poezia pe care o scrie Valeriu Stancu a dobândit încă de la primele cărți – **Înfrângerea Somnului** (1981), **Soarele-Lup** (1984) și **Ființa de Vis** (1989) – acele semne distinctive prin care se impun o lume poetică și un stil, mai exact, un mod de a-și exprima trăirea interioară, acel univers ascuns pe care și-l poartă fiecare precum melcul, cochilia sa. Poezia lui Valeriu Stancu, de o indiscutabilă complexitate a temelor și imagisticii, pornește de la mirajul unor *semne* și al unor *nume* aparținând unei mitologii personale: Soarele-Lup, Magul Nimeni, Lastheria, Ființa de Somn constituie structura acestei mitologii, elementele de focalizare a mesajului liric, de jalonare a traseului său de la poet spre cititor. Astfel, Magul Nimeni este stăpânul aezilor, al poezilor-cântăreți, în vreme ce Lastheria – numele femeii și al poeziei – se lasă ocrotită de aed, dezvăluindu-se prin cântecul și suferința (orbirea) sa: „Iertarea – ultimă stare –/ lenevind la intrare/ săgetată de somn/ creșterea formelor goale spre orizonturi/ spre orizonturi rostuite de ceață/ frustrați redescoperim exaltarea/ surâsul abscons/ carne a cuvântului/ ochiul Lastheriei...” („**In absentia**”). Figura centrală a poeziei (mitologiei) lui Valeriu Stancu rămâne aedul, poetul al cărui reprezentant „istoric” este Homer însuși, o „realitate” *postmitică*, i-aș zice, pe care o „recuperează” poezia modernă, dându-i înțelesuri noi, proiectând aici sensurile atât de actualei *cugetări despre poezie* în chiar textul poetic; câmpul semantic – pentru că despre asta se poate vorbi în cazul primelor cărți ale poetului –, sfera de cuprindere a planului imagistic ce se exprimă în figura aedului se structurează pe câteva motive complementare acestuia; rețin atenția, prin modul realizării poetice, *somnul* și *orbirea*, două cuvinte frecvent folosite de Valeriu Stancu, cumulând sensurile majore ale liricii sale. Numit, altfel, și „Ființa de Somn” (iată-i portretul din doar câteva tușe: „țărml văzduhului/ prăbușit/ îmi curmă tăcerea/ peste umerii mei prăbușit/ țărml văzduhului/ încuibat în pleoapa-mi”. *Ființa de Vis* este, în fapt, *Ființa de Somn*), proiectat într-un orizont al (ne)mișcării, aedul care suferă de „a luminii pedeapsă” (cum se spune în *Nihil novi...*) reprezintă nucleul unei adevărate simbolistici a transparenței, cu mulțime de semne și valori ale privirii, subminate, însă, de *orbire*, de ecranarea vederii: „Luntrea ochiului/ zdrențuită-n tipare ambigui/ Rostirea sângere/ pentru iluzia ascunsă sub zarea de somn a lumii/ orbi/ ne plimbăm gândul/ spre zări vegetale”.

Ochiul e opac (**Antilogos**), lumina e orbire, ochiul caută expresivitatea „privirii statuiilor”, soarele e orb (**Nenăscute iluzii**), ochiul e canonic, „normat”, privind după reguli precise, ale unor „tipare de cenușă”, orb și el pentru că lumina sa nu este (nu poate fi) niciodată vedere și, cu atât mai puțin, viziune (**Călător singuratic**), stalactitele sunt oarbe (**Doar în vis auzim**). Acestea sunt câteva din multiplele ipostazieri ale cuvintelor *lumină* și *privire* care, în poezia lui Valeriu Stancu, înseamnă opacizare și orbire, adică, *somn* și „Ființa de Somn”, desemnând prezentul continuu al unei stări ce se confundă cu însuși modul trăirii poetice. De o remarcabilă unitate tematică și stilistică, poemele din **Înfrângerea Somnului**, **Soarele-Lup** și **Ființa de Vis** afirmă relația *expresivitate – rostire – orbire*, explorând condiția modernă a poetului și poeziei prin care se încearcă a se exprima inexprimabilul (a se rosti... tăcerea, a lumina prin... ochiul statuii, cu termenii poetului): în Lastheria – femeie și univers –, pe „planeta” inventată de Valeriu Stancu, iluzia (viața) se „nuntește” cu somnul (vederea), lumina cu orbirea, rostirea cu tăcerea.

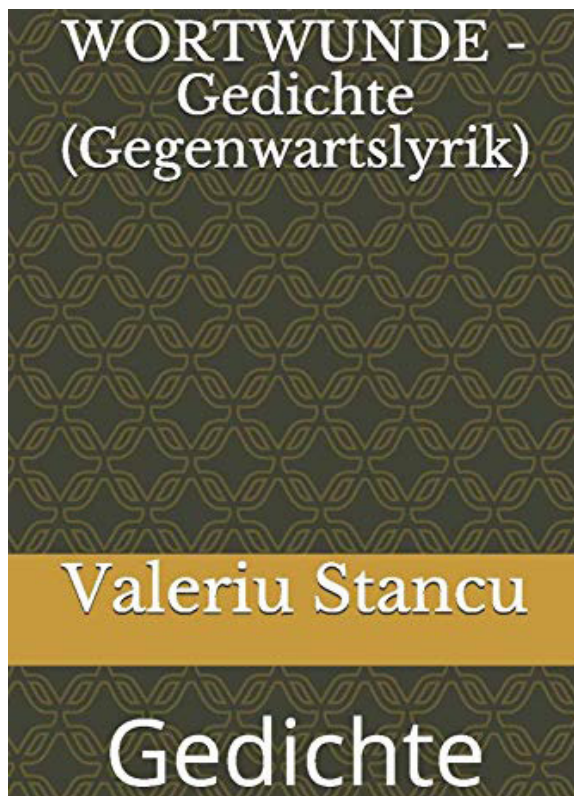
Ar mai fi ceva de spus despre „obscurizarea” poemelor, despre aerul lor ermetic; această obscurizare e deliberată și ea privește cadrul poemului, intenția fiind luminarea încă mai intensă a miezului, a sintagmei care afirmă sensul, semnificația textului.

O poezie a fragmentarismului, lucidității și jocului găsim în **Nuit à la première personne** (1992), destinată, mai ales, cititorului belgian de poezie și în **Agencia de Eufemisme** (1995). Valeriu Stancu scrie în aceste cărți poeme în proză și știutele „poeme canonice”, căutând, asemeni multor colegi din generația '80, o modalitate de texturare a cotidianului, de reorganizare a fragmentelor unei lumi casante; de aici, din această semnificație existențială a actului scriptural, „utilitatea” poemului sau, cu alți termeni, *tendința* sa. Descoperim în textele din aceste volume imaginea unei umanități derizorii, cu ființe transferate în vis ca într-o mereu repetată contestare a cotidianului cenușiu, simboluri christice ale jertfei, calvarului, crucificării, învierii. În umbra Ființei de Somn alunec arămit, surpat, pecetluit sub ninsori de mărgean. Iată ecoul! Vad al păcatului, licorni dentonerie țes uitării străvezi veșmânt. Văzduh de văzduh lovit. Încarcerare de lacrimi. Lărnuiesc pietrele templelor în poveri de tăcere.

Tema textelor din **Agencia de Eufemisme** e chiar lupta cu sine și cu lumea percepută – cu vorba altui poet – ca un spațiu compact de marmoră neagră. De o frapantă simplitate a lexicului, folosind totdeauna un „canon” ca pe un miez

al sensurilor profunde, cu o geometrie la fel de simplă, poemele lui Valeriu Stancu sunt remarcabile sub raportul adâncimii viziunii care se rupe în secvențe lirice tensionate, traducând cu fidelitate stările ce au născut-o; proza poemului sau versul său sunt sincopate, ca o fugă, ca o împrăștiere a ființei într-un spațiu vid, plasând în prim-plan biografia, evenimentul. Formula se transmite, de altfel, și în cărțile următoare, **Îngerul cu arcadele sparte** (1996), **Sinucigași de Lux** (1996), **Orbita Melancoliei** (1997) și **Răstălmăcirea Jocului** (1998).

Sub presiunea derizoriului unei existențe deasupra căreia flutură un steag al nimănui, abia atenuată ici-colo de tonalități aproape pur romantice, poezia lui Valeriu Stancu structurează, începând cu **Agencia de Eufemisme**, viziunea unei lumi a neputinței prin ceea ce aș numi o *lirică a alternativelor*: alb – negru, lumină – întuneric, puritate – maculare, viermuială – energie pură – aceste raporturi sunt destinate elaborării unei imagini a infernului interior în care poetul nu poate decât să-și provoace poezia, resursele sale: „Nu vă apropiați de trupul ce mă poartă/ și mă însingură și mă destramă/ până la cel de al treilea cântat al/ cocoșului –/ atunci îl va încerca ispita lepădării de/ sine/ iar trupul de somn oglindit va călca/ hotare/ căzute sub pași/ ca și robii vechimilor”. În **Agencia de Eufemisme**, poetul păstrează,

din mitologia personală a volumelor anterioare, Ființa de Somn pe care focalizează mesajul liric și jalonează traseul textului spre cititor. „Toate iluziile înmuguresc în Ființa de Somn”, spune în poemul în proză **Condorul nopții, manechin de ură**; prin această figură majoră a poeziei sale, Valeriu Stancu realizează vechea conexiune eminesciană între *vis* și *somnie*, proiectând ființa din vers într-un orizont al nemișcării, dezvăluind, în același timp, o întreagă simbolistică a transparenței, cu mulțime de semne și valori ale privirii. Textul poetic al lui Valeriu Stancu e – cu o vorbă celebră – rotund ca o sferă: greu accesibil, s-ar zice, pentru un cititor grăbit. Cu toate acestea, Valeriu Stancu plasează în **Îngerul cu arcadele sparte** și **Sinucigași de Lux**, de pildă, o sumă de referenți (*spinii* jertfei și *gunoiul* lumii, *îngerul* de dincolo de real și *cerșetorul* de dincoace de bine, iluziile neînchipuit de frumoase și decorul derizoriu al străzii înșesate de polițiști care păzesc trecerea președintelui etc.), care fac încă mai transparent mesajul textului.

Triunghiuri cu pupila albastră (2009) continuă pe mai multe dimensiuni experimentul liric început cu **Agencia de Eufemisme**, **Îngerul cu arcadele sparte**, **Sinucigași de Lux**, **Orbita Melancoliei**, **Răstălmăcirea Jocului** și **Cu siliconul în bandulieră**, punând distanțe tematice, de concept și de structură a constelației simbolice față de poemele primelor trei cărți, cele publicate înainte de 1990; cea mai evidentă schimbare privește înlocuirea semnelor și numelor din mitologia personală (Soarele-Lup, Magul Nimeni, Lastheria, Ființa de Somn), cu o mitologie a cărții înseși și conceperea poeziei ca pe o (in)exprimare a vocii interioare care veghează la relația cu divinitatea. Mai întâi, cartea *uitată* și *regăsită* din acest *exordiu* care prefațează poemele volumului: „Lumina, ia literele-n palmă și închide cartea cu grijă. Așaz-o sub pleoapă sau pune-o la păstrare între faldurii nopții ori într-un raft, printre colindele

copilăriei ori sub icoanele prăfuite și uit-o! Oricum, valul meu s-a prelins în nisipul purpuriu. Cartea se uită, așadar, pentru a fi deplin asumată, integrată în celula ființei și pentru a fi regăsită întrucat aici se află memoria timpului și a celui care a scris-o.

Apoi, poezia e acum calea regăsirii divinității, alternativa la spațiul devitalizat: calea e a *omului interior*, realitatea lipsită de ceea ce este viu e a *omului exterior*, într-un raport de confruntare amintind de lirica lui Michel Camus, unul dintre foarte numeroșii poeți de expresie franceză (din Belgia, Franța, Canada) traduși de Valeriu Stancu, care își va fi pus amprenta inconfundabilă pe această zonă a poeziei din **triunghiuri cu pupila albastră**, ca și din cărțile anterioare: „în oaze de lanțuri poezii sfășie orizonturi/ să le sădească în privirile Domnului”, se spune într-una din **ereziile boppardiene**, cum se numește prima secțiune a volumului. Din acest gând crește poezia, mai exact, dimensiunea mistică a liricii lui Valeriu Stancu: Dumnezeu e singur fără cel care să-L mărturisească („iată, câtă dreptate ai avut:/ ce singur e Dumnezeu fără mine!”), iar poezia însăși e calea prin care ființa Îl primește pe Iisus în viața sa: „Numai poezia s-a aplecat asupra-mi/ Când mâinile-mi urlau din răputeri/ Orbite de sânge/ Numai poezia s-a aplecat/ Asemenea lui Iisus aplecat/ Asupra lui Lazăr/ Când mâinile-mi urlau din răputeri” (**jurnal de călău**).

În 1994, Valeriu Stancu publica, în Belgia, esul **La Poésie, Liberté de l'Exil Intérieur**; după textele poetice din **Nuit à la première personne**, din 1992, Valeriu Stancu propunea aceluiași public belgian un eseu despre poezie, libertate și exil interior; e textul unui poet, mișând mult pe metaforă și sentiment, având, însă, în spate o riguroasă informație istorico-literară: o încercare de a defini condiția poetului în universul concentraționar al României comuniste. „În condițiile dictaturii, poezia și-a consolidat rolul de cod existențial”, spune poetul, iar „elita spirituală” a fost mai puternică decât întregul aparat represiv al nomenclaturii: raporturile cu cenzura, tabu-urile ideologice și lingvistice, limbajul parabolic sunt alte câteva chestiuni pe care textul lui Valeriu Stancu le abordează din interiorul condiției poetului, văzând totul prin filtrul ce se deschide prin vers și meditație lirică.

Aflat într-un aspru *exil interior*, poetul – pribeag întemnițat „pe calea nerostuită a exilului interior”, fără nume, fără trecut, fără urme, fără identitate, obținând, în schimb, „dezlegare la vise”, actor în ceremonia risipirii, rătăcind prin „suburbiile cerului” și învățând „gimnastica supraviețuirii”. O misterioasă *galerie de artă* „cam surrealista” și o *biserică gotică* fantomatică reprezintă toposul poemelor din **erezii boppardiene**: aici cântă nimănui sau, poate, tuturor, un duo de chitare „impro-vizându-și sunetele” și se tânguie niște triunghiuri cu pupila albastră – vitraliile bisericii scufundate într-un trecut care înfloare: „deși imobil,/ ochiul înregistrează/ frânturi dintr-o lume gonindă, ascunsă/ felucile nopții înghit/ țuguiaie acoperișuri, clopote martirizate” (**triunghiuri cu pupila albastră**).

Poetul – omul exterior, fără noimă, urmând căi nerostuite – își caută esențele pierdute în credință, între semnele regăsite ale *prezenței prin absență* a divinității. Două sunt ipostazele eului liric în această aventură a evadării din spațiul devitalizat pe care încearcă să-l reîncarce cu sens, drumuri oriunde și sentiment religios: *îngerul* și *călăul* înlocuiesc în poezia lui Valeriu Stancu vechea „pereche” romantică, înger și demon. Îngerii din **triunghiuri cu pupila albastră** sunt „lenevoși”, au arcadele sparte (cum știam, deja, dintr-un volum al anului 1996), țeș o cămașă de lacrimi, sunt, uneori, încătușați în „jungla din templul lui Saul”, au un loc al lor, în cer, alături de profeți. A dispărut pe când îmbobocea într-o nesfârșită/ Săptămână a Patimilor,/ Iar eu nu am găsit calea învierii ei./ De atunci, vorba unui confrate./ «am tot plâns-o și am tot jeli-o!»/ Iar într-o bună zi./ După nouă luni/ Mai lungi decât toate veșnicile lumii,/ Mai lungi decât toate chinurile facerii/ mi-a dat semn că există./ dar nu pentru mine./ Există în absolut./ Există în petalele ce au zămislit-o./ Există, pentru visele mele/ Există pentru suflul meu./ Pentru dragostea mea./ Dar nu pentru mine/ Ea nu e decât Iisus./ Patima robirii/ Minutarul destrămării/ Roza ce ne măsură trecerea/ cu parfumul ei” (**Balada petalei de roză**).

Epifaniei îngerului, când se arată jertfa christică și când lumea Îl primește pe Iisus, îi răspunde, în logica structurii foarte elaborate a cărții, apariția *călăului*, protagonistul ultimei părți, intitulată chiar **Călăul neființei**; asemeni îngerului, pentru că e partea întunecată a ființei poetului – *neființa* sa, adică –, călăul plutește pe ape „cum doar Iisus putea”, părește eșafodul, îi cresc aripi, zboară, are chiar un înger al său și, prin urmare, poate fi chiar „îngerul căzut”, duce flori la mormintele victimelor sale, iar în casa lui cresc „șoapte”, are o stradă care îi poartă numele și în inimă se adună toate durerile lumii. Îngerul și călăul, iar între ei, viața, Golgota – aceasta e poetul și astfel e rost(u) irea poeziei.

Adrian ALUI GHEORGHE

Breviar editorial

”Mic dejun la Frida” (Editura ”Charmides”, 2020) de Angela BACIU

Poezia Angelei Baciuc a evoluat de la carte la carte, pînă la forme dintre cele mai rafinate, o probă consistentă regăsind-o în acest volum, ”Mic dejun la Frida” (Editura Charmides, 2020). Și cu cît poezia se concentrează pe ”fapte de viață” dintr-un spațiu autoreferențial, la limita dintre anecdotic și pagină de jurnal care ia în seamă banalitatea plină de afecte, cu atîta există o tendință de impersonalizare a mesajului, care face viu textul: „*nevoia ta de detașare alimentează nevoia mea de afecțiune*”/ *atît am reținut din filmul ăla prost, bine că n-ai vrut să-l/ vezi. ai citit „Postăvarul și Piatra mare”*. apoi, iar te-ai apucat/ de *integrame. ce sunt? m-ai întrebat*. „*am schimbat patul cu/ un aragaz, dacă o țin tot așa, mă fac bucătar*”. Mandarinul/ *miraculos cu șorț de bucătărie. flexibilității au rămas în șifonier/ la loc de cinste. pe spate scrie: 46.*// *când am ajuns la Pietrele lui Solomon m-am împiedicat./ căscam gura aiurea. m-ai lăsat acolo să-mi scot bocancii n-ai/ înțeles niciodată de ce fac asta și să mănânc mărul. lupul din tine/ și-a continuat drumul până hăt sus în defileu. erai fericit.*”

Ce este, de fapt, ”Mic dejun la Frida”? Poezie? Proză? Text, pur și simplu? E greu de precizat, așa cum nu poți descrie forma apei care curge. Acesta e meritul cărții, de altfel, de a fi vie, de a se concentra pe puncte epice care se sparg, mai apoi, în gândări de reflecție, pronunțate sau nu. Există,

astfel, o ”antropologie” a intimității care converge spre univers doar cît acesta să poată fi ”banalizat” de căldura umană, irepetabilă, concentrată într-un gest, o expresie, un amănunt: ”*dickens-defoe-dostoievski-dumas-descartes. nu mai știu cu/ litera „d”. zi tu. danilov. „whiskey time to drink” ne foto-/ grafiam noaptea pe ochiurile alea de lumină din piața mică. o/ făceai pe cocoșatul de la notre-dame,*

paharul stătea pe pervaz/ și radeam ca nebunii. ai „f” de la fazan, mai joci? da. zi cu/ „e”: esop-esenin-epicur-eluard, mai știi? da. cine? eminescu.// la „*legend*” *m-am adăpostit ieri de lapoviță (tu ai rămas/ acasă, n-ai vrut să mergi cu mine la Iași), chelnerul roșu la față zbiera la zidar./ eu beau cafea tu bei cafea, ei/ele zidesc. pe Ana./ dar m-am îndepărtat de la subiect./ pe stălpul din mijlocul cărciumii 5 potcoave atârnav, ca să vezi. „un aperol/ spritz, vă rog”. de cai morți. sau cai verzi pe pereți.*”

Există în carte și o poveste (de dragoste? de viață pur și simplu?), există un T, care este balerin, un ”epilog” esențializează totul: ”*Asta a fost povestea de dragoste a unei femei stângace/ pentru balerinul cu coup-de-pied-ul rănit.*”

Problema ”stîngăciei”, a omului care nu scrie ca (mai) toată lumea cu mîna dreaptă, care trăiește cu sentimentul unui ”altfel” decît ceilalți este punctul de pornire al acestei povești (spusă, scrisă, trăită). ”Visul în stare de veghe” - cum spune Gilbert Durand - reabilitează neantul unei durate neînsemnate, deși ”timpul extinde sațietatea noastră într-o laborioasă disperare”. Despre o disperare îmblinzită de afecte este, de fapt, întreaga carte, o privire printre degete la vulnerabilitățile care ne exprimă: ”*în clasa întâia doamna învățătoare mă tot bătea cu rigla de/ lemn la palmă de ce nu ești și tu normală precum ceilalți copii, uite,/ toți scriu cu mîna dreaptă. pe urmă, vecina de pe dimitru chicuș,/ evreica aia cu ochii mari, leibovici parcă o chema,/ dădea mereu din cap când mă vedea cum scriu cu stînga/ pe genunchii zdreliți de atîtea căzături. la școală stăteam în/ ultima bancă, să nu vadă ceilalți cum mă scobesc/ în nas cu mîna stîngă. lingura-se-ține-în-dreapta-furculița-în-stînga./ ei, aș, cine a mai scornit și asta? oricum, nu se vede. că, acolo pe facebook nu scrie asta./ nici că mănânci cu stînga, nici dacă porți 42 la pantofi (nu poartă!)/ acolo toată lumea e frumoasă, e bună și deșteaptă./ toți își dau like-uri și emoticoane cu zâmbete, ador și inimioare./ mi-ar plăcea să mănânc pe facebook.*”

Da, transferul vieții în virtual poate să fie o soluție pentru abolirea timpului și a spațiului. Rămîne, însă, o întrebare, după lectura acestei cărți cu totul speciale semnată (cu mîna stîngă, firește!) de Angela Baciuc: dar poezie pentru cititorii stîngaci nu aveți? Ca să nu se simtă cineva discriminat, Doamne ferește!

*

”Ai să dai seama, doamnă” (Editura ”Școala Ardeleană”, 2019) de Ioana Ileana ȘTEȚCO

Volumul de poezie ”Ai să dai seama, doamnă” (Editura ”Școala Ardeleană”, 2019), semnat de Ioana Ileana Ștețco, se deschide cu un ”cuvînt înainte” al lui Al Cistelean care o numește pe autoare ”o farmacistă rafinată a melancoliei existențiale”. Diagnosticul criticului este exact, poezia lonei Ileana Ștețco este una a echilibrului, a dozajului de emoție și fantezie, nimic nu este întîmplător în text, poeziile sunt decupaje dintr-o realitate presimțită, trăită sau nu. Fiecare poem este centrat în jurul unor expresii-metaforă memorabile, cartea este un puzzle poetic care are drept fundal o proiecție biografică, trăită sau imaginată doar: ”Prin memorie trec cum aș trece/ prin tîrgul de vechituri/ atentă la tot ce foșnește/ atentă la nimicul de zi și de seară/ și la formele lui// Știu/ golul este o altă zi fericită// Mă opresc pe ambele părți ale drumului/ în memorie chipul meu scrie/ o pagină albă/ (...)// În memorie timpul se face/ ca o minge de foc/ lovește tot ce atinge/ sunetul locurilor și amintirile lor/ au aripi întinse și plîng ...” (fragment din poemul amplu ”Recurs la memorie”, unul dintre cele semnificative ale cărții).

Reverii Ilenei Ștețco au drept efect o răsturnare a sensurilor evoluției lumii, poezia poate abolii diferențele dintre regnuri, imaginativul își delimitează propriile proiecții fantastice: ”Cu fiecare poem din unghii îmi cresc/ tulpini vrăjitoare/ din carne zilnic tai frunze și copilesc/ din degete stropii de sevă țâșnesc/ risipiți prin prieteni/ ca niște surăsuri de înger// De ieri/ cresc viguroase tulpini și pe coala albastră// O dată pe an/ hîrtia pierdută se întoarce în copac/ suie cuvintele în crengi/ ca niște saci de cartofi/ iar din tulpinile vinovate/ imaginea cuvintelor curge și se usucă/ în imagini nemaivăzute/ cum ar fi stelele de copac// Forma cărților urmează forma aurei din cuvinte/ forma aurei din cuvinte ia forma inimii din cuvânt/ formă de iarbă/ ori formă de vînt ...” (fragment din ”Seva”).

Poezia reflexivă, meditativă, rod al experienței de trăit-visat lasă urme semnificative pe pagina cărții: ”Acum pot să vorbesc/ despre cei care nu au nimic de pierdut/ despre poezia tristeților mici/ despre universul ce se resoarbe/ și despre tine/ care te-ai subțiat îndeajuns/ încît te vîd prăbușit într-un surâs/ cum în copilărie vedeam/ îngerii printre oamenii mari”. (”Infatuare”); sau: ”Eram atît de săraci încît visam/ în cuvinte/ respiram amândoi/ cu o singură gură/ gîndeam cu aceeași inimă ...” (din ”Cuvinte repetate”).

Ioana Ileana Ștețco recunoaște, la final, că scrie, de fapt, un singur poem, unul ”fără sfîrșit”, transferul de viață spre poezie și dinspre poezie spre viață fiind unul decisiv pentru cei care sunt capabili să urmărească ”de sus ca pe o hartă/ cum se sting bucuriile ca depărtările”.

Desenele lui Mihai Olos completează fericit această carte de recitit.

*

”GRAMOTE” (Editura JUNIMEA, 2020) de Gellu DORIAN

Noul volum de poezie ”Gramote” (Editura Junimea, 2020) semnat de Gellu Dorian pare a fi o tentativă de întoarcere a poeziei spre sensurile ei originare, o incursiune într-un teritoriu mai puțin explorat/ exploatat în ultima vreme, cel al poeziei ca purtătoare de mesaj concret. Pentru că trăim vremuri pragmatice: timpul e bani, viața e bani, moartea e bani. Și rugăciunea e bani. Dumnezeu își plătește poezii cu moneda cea mai tare: vremelnicia. Este moneda care nu se devalorizează niciodată, ea face suportabilă clipa. Îi pune prețul corect.

Gramotă înseamnă, după dicționar, document vechi sau hrisov, iar într-o lume care aleargă după ”materialitate” și lapidaritate, acest tip de mesaj își găsește o firească justificare. O spune și Dorian, de altfel: ”Gramota trebuie citită cu atenție, e scrisă acum/ o mie de ani pe pielea unui mesteacăn,/ dacă o stropești din greșeală cu o lacrimă sau

cu un praf/ de strănut, ar putea să înmugurească...”.

Dar citind cartea lui Gellu Dorian, gîndul m-a dus imediat la Publius Ovidius Naso și a sa ”De Medicamine Facie Feminae”, poemul didactic scris în stihuri elegiace care dă sfaturi de îngrijire a tenului pentru femei. Din păcate, s-au păstrat doar vreo sută de versuri în care Ovidiu se declară un susținător al folosirii produselor cosmetice de către femeile romane și descrie cinci rețete pentru tratamente faciale. Iată, pentru exemplificare, o cremă pentru pistru, în viziunea lui Ovidiu: „Nu pregetați cafeluță gălbuie - mpreună cu bobul/ Cel vînturatic să luați și să prăjiți la un loc./ Din amîndouă, aceleași cătimi, șase litre, să puneți./ Piatra de moară apoi să le rîșnească pe rînd./ Adăugați și cenușă, și spuma roșcatei silitre./ Și stînjenele adus de pe-al Illyriei plai./ Tinere brațe vîjnoase să le plămădească pe toate./ Însă o uncie doar să cîntărească ce iei./ Se mai adaugă tina din carealcyonii-și fac cuibul./ Pentru pistru este bun: alcyoneu i s-a zis./ Dacă ați vrea să cunoașteți cu cât să vă ungeți o dată./ Uncia-n două-mpărțiți, doar cu atît să dați.” (Edit. Minerva, București, 1977, traducere de Maria-Valeria Petrescu)

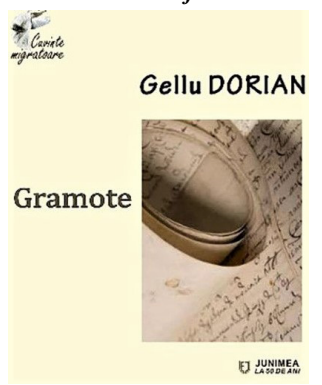
Gellu Dorian recurge la rețetarul autohton, ceaiurile și deprinderile care țin de ”arta ceaiului” sunt pretextul pentru crearea unei intimități plină de arome și gesturi, într-o lume care trăiește precum aisbergul, cu o parte vizibilă, dar și cu o parte mult mai consistentă ascunsă privirii comune. Viața, cu tot ce are ea mai intens și mai frumos, pare că se petrece, totuși, în partea invizibilă acolo unde imaginația complinește privirea: ”Cuțitul bine ascuțit taie felii, apoi cuburi mici unul pămîntului./ cuțitul trebuie să fie de inox sau din os, liniștea din jur/ să nu fie tulburată de liniștea din adîncuri, vîna groasă și albă/ ascundea tot binele de care au nevoie oasele tale/ care oricum se vor albi ca niște tulpine în creierul munților./ cuburile mici se pun la macerat în spirt, douăzeci și una de zile/ aștepți să se miște pămîntul prin trupul tău în timp/ ce tu miști trupul tău pe pămînt, așa cum fac femeile vădane/ cu umbra bărbatului plecat care nu se lasă alungată din pat/ pentru a face lo altui bărbat care încă nu are umbră/ și se simte în el vîna aceea pe care ai dezgropat-o din pădure/ și pe care acum o tai cuburi cuburi, așa cum o gospodină/ taie ceapa și-și plînge destinul pentru a cărui durere/ nimeni n-a scornit pînă acum nici un leac/ în afară de trupul iubit pe ascuns al vecinului”. (Tamus Communis)

Sunt și sfaturi pentru comportamentul în mijlocul mulțimii: ”Cînd răzi din orice, cel mai bine e să fii singur./ iar dacă se întîmplă să fii în mijlocul unor semeni,/ fă în așa fel să creadă că au spus ceva/ asemănător cu un medicament care te face fericit/ și tu le mulțumești în acest fel...”.

Sunt recomandări și pentru ”dureri de spate”: ”Vertebrele 3 și 4 – joc dureros în zona lombară, nu știi/ cum să te așezi în pat, cum să te dai jos să nu oftezi, nici în cer, nici pe pămînt, doar în Marea Moartă/ există un nămol ca ultim miracol peren ...”. Dar cum Marea Morată este cam depărtîșor, sfatul meu e să încercați și cu nămol de Techirghiol.

În panoplia ”farmaconului local” intră și ”vademecumul” care te ajută să trăiești pentru a muri fericit la adînci bătrîneți, într-o ”înlănțuire trofică” originală: ”Se leagă nouă frunze de mesteacăn cu un fir/ de ață roșie desprins din rochia unei fecioare/ de la marginea unui sat dintr-o câmpie/ prin care zboară doar un singur fel de pasăre/ în al cărui cioc se zbate într-o crisalidă/ aripa unui fluture care se va/ oploși în jurul lămpii din casa în care fata devine femeie/ și sângele ei e bun de copt strugurii/ din care bărbatul bolnav va ciuguli cu buzele/ scîncetul ascuns al pruncului/ pe care l-a uitat la marginea unui drum din celălalt sat/ prin care nu zboară nicio pasăre din cauza/ unor pisici zburătoare/ apoi legătura se pune sub capul suferindului/ care va muri fericit până la adînci bătrîneți”.

”Gramote”-le lui Gellu Dorian pot fi citite și ca ”instalații poetice”, civilizației complicate și complexe din jur opunându-i simplitatea unui ceai aburind care îți trezește toate simțurile.

Instanța divină și catastihul ei

„Scuturați praful de pe sandaua Galileanului”
Lucia Negoită, *Scurtă e viața noastră băieți*

Prețuite Părinte Ioan,

N-am apucat, din motiv de Coronavirus 19, să mă spovedesc după Postul Mare. O fac acum, deoarece, în aste *stări de nestare*, sub amenințarea altei pandemii, a fricii, bisericile au fost prea multă vreme închise. În fine, s-au redeschis: Ușile! Ușile!

E în *firescul firii* ca slujba bisericească să se facă în lăuntrul bisericii, nu în afara ei. Mă pot ruga acasă, dar – simplificând – Sfânta Liturghie presupune să ne sprijinim unii pe alții; să stăm „cu inimile lipite”, în formularea poetei pe care o prețuiesc, Eugenia Țarălungă. Oare va dispărea legănatul colivei la pomenire, legându-ne totodată unul de celălalt? Fapt cutremurător: biserica închisă, comuniunea creștină anulată prin stare de urgență, apoi de alertă. Păstrați distanța! Spălați-vă pe mâini de religie! Știți că frizeriile s-au deschis înaintea cimitirelor; la păcănele, ca să ne păcălim, am putut merge, nu și la biserică, pentru a ne însufleți, deși, cu siguranță, slujbele religioase domolesc panica apropierei de moarte. Bunul Vasile Andru obișnuia să repete că fericirea este „liniștea lăuntrului”. Biserica îți oferă liniștea asta, pleci împuternicit de la Liturghie. Te împotrivești, orbești!

Supără puterea bisericii? Evident că da. Biserica a întreținut solidaritatea de etnie, etichetată de atei și neo-marxiști ca „solidaritate tribală”. Părintele Dumitru Stăniloae, pe care îl citați deseori, a spus despre Ortodoxie că este „inima neamului nostru”. Și nu-i în *firescul firii* să ții la/cu neamul tău, să te lași cuprins de *amor patriae*?

Pericolul unității prin biserică îi îngrijorează pe cei care ne vor dezbinăți. E ușor de înțeles că n-ar fi intrat de-a călare, în Sfânta Sofia, cuceritorul Constantinopolului dacă n-ar fi fost atât de dezbinăți creștinii. La o lansare de carte, vin 50 de cititori, la biserică vin mulțimi. Puterea cuvântului fiind mai mare decât a sabiei, Sfântului Maxim Mărturisitorul i-au tăiat limba.

De ce n-am spune-o? Suntem așa cum suntem pentru că asta s-a vrut: degenerarea nației. Pământul – de vânzare, legea – încălcată, trecutul eroic – mort și îngropat, limba – stricată, munca – la sparghel, în Nemția. Și ce-i mai rău: biserica zăvorâtă.

Petru Ursache îl cita și el des pe Părintele Stăniloae: „Religia nu e o teorie, ci un mod de a fi.” Or, cine să lupte cu slăbiciunea etică a tinerei generații, dacă nu biserica și școala? Educația a devenit, de prea mulți lustri răi, de o ineficacitate strigătoare la ceruri. Tânărul trecut prin școala vieții actuale este superficial, egoist, orbit de interes personal, nu interes de obște. Semibarbar chiar, de vreme ce susține apăsător: „cărțile miros a bătrân”, cum ați sesizat Dvs. într-o tabletă. Devotament? Sacrificiu? Neglijabile. Pasivitatea, lașitatea, iresponsabilitatea, trăsături ale clasei politice în întregul ei, se oglindesc în tineretul lipsit de mândrie națională, adulmecând pe dată oportunitățile. Sunt mulți hăplăi conduși de dorința de a beneficia de pomeni guvernamentale, iar cei buni (încă destui, care nu se lasă dresați politic) sunt mai degrabă resemnați de lipsa de criterii privind suiful social normal.

Consiliera președintelui Iohannis, doamna Pralong (informația am găsit-o pe *active.news.ro*) a declarat ritos: „Religia face oamenii obediți, timorați, asistați și slugarnici”, opunându-se predării religiei ortodoxe în școli, ca nu cumva să se simtă discriminate celelalte culte. Așadar, să se simtă discriminați majoritarii creștini.

Consiliat anapoda, președintele a lipsit de la slujba de inaugurare a Catedralei Mântuirii Neamului. O fi știind că sintagma îi aparține lui Eminescu sau îl urmează pe Petrică-baricadă, care, ca premier iliesc, a dispus demontarea tricolorului de pe Casa Poporului?

Era cel mai mare steag național din Europa și nu Ceaușescu personal l-a ridicat acolo. Dar se pare că nu mai avem nevoie nici de spațiu național, nici de steag național. Pe cale de consecință, un vlogger urinează pe tricolor, îi dă foc și-l postează isprava.

Nu, n-am de gând să citesc *Istoria criminală a creștinismului*. Nu găsesc suita de 11 volume pline de crime făcute de creștini „higienă existențială”. Da, așa este, biserica n-a eliminat nici tortura, nici arderea pe rug. Le trec nu la bătălii câștigate, ci la bătălii pierdute. Teologul Valeriu Gafencu, sfântul închisorilor, a spus ce trebuia spus: „Păziți neschimbat adevărul, dar să ocoliți fanatismul. Nebunia credinței este putere dumnezeiască, dar tocmai prin aceasta ea este echilibrată, lucidă și profund umană.”

Dacă suntem indiferenți ori neatenți, istoria se autoplăgiază și vedem cât îi place s-o facă. La 385 înainte de Hristos, statuia Atenei din Palmyra a fost distrusă de creștini bigoți; refăcută de arheologi, a fost din nou fărâmată de islamiști duri. Bolșeo-comuniștii stalinieni au distrus statui (la Iași, grupul statuar al Reîntregirii, din fața Bibliotecii „M.Eminescu”), biserici, icoane... Noii vandali îl adoră pe Marx și-i păstrează bustul în Germania, vor

ca tătuca Stalin să fie zugrăvit în frescă de biserică rusă. „Tutankalmucul” de Lenin rămâne neîngropat (nici pământul nu l-ar primi). După istoricul D. Volkogonov, dezastrul l-a înfăptuit Lenin, care a inventat și termenul de „dușman al poporului”; „popii – contrarevoluționari în sutană”. Decretul din 4 mai 1922 a instituit pedeapsa cu moartea pentru preoție. Din 1918 până-n 1923, Ilici a împușcat între 14.000-20.000 de clerici și laici activi religios; din 80.000 de biserici rusești mai funcționau 11.525. Stalin i-a desăvârșit „opera”.

Ni se induc idei greșite: creștinismul ca traumă, ca o constrângere. Altă idee „primitivă”? Biserica ar fi incompatibilă cu democrația. Dragostea în sens creștin e batjocorită. Iubirea concordantă cu seninătatea, cu bucuria, cu liniștea plictisește, fiind prea... vârstnică. Și-mi aduc aminte de precizarea Dvs. că va să vină o lume îmbunătățită, a „iubirii neînserate”. Chiar dacă n-am s-o apuc, imaginea acestei lumi mă întărește. Ni se tot spune că îndoiala e pozitivă. Nu pentru mine. Mie îmi trebuie certitudine. Și nu vreau să gândesc *orice* despre Dumnezeu, c-ar fi un *ornament*,

iar minunea dumnezeiască o simplă fabulă.

Pentru metafizică, avertiza Noica, îți trebuie dinți tari. Nu poți umbla chiar la *orice*, cum nu poți serba nașterea lui Iisus în miezul verii și Învierea de Crăciun. E o rânduială în toate. Pe Iisus nu-l putem vedea cum vrem, un „*personal Jesus*” cu sex-appeal, nici pe apostoli stricați și mincinoși, așa cum se întâmplă într-o piesă de teatru premiată, unde pe cruce urcă o femeie despuiață, iar Iuda devine salvatorul situației. Încearca autoarea să dovedească „o înapoiere incredibilă” a creștinismului? A dovedit alt fel de înapoiere, dar adepți a câștigat: în altă piesă de teatru, actori costumați în monahi mănâncă slană cu ceapă sfărâmată cu pumnul pe icoana lui Iisus. Or fi și monahi care nu se tem de bătaia lui Dumnezeu, de instanța divină și de catastihul ei, dar îl ascult pe arhimandritul Justin Pârvu: „Monahul stă de veghe acolo la miezul nopții”. Și încă: „Monahismul este garda!” (din Albumul Cristinei Nichituș Roncea, *Părintele Justin Mărturisitorul. Fotografii și vorbe de duh*, Editura Mica Valahie, 2014).

Glumăreți neo-marxiști! În pușcăriile comuniste, se ștergeau tinetele cu stihare de preoți; pe scena unui teatru național s-a spălat scena cu un mop original: cârpa tricoloră. Libertate de creație contra creatorului, n’asa? Ce sugestiv e, în sensul acesta, titlul altei piese: *Eu sunt. Și?* Ce-i cu asta? Ce atâta discuție?

De curând, această libertate a mai atins o culme: s-a girat „arta” LGBTQ+, în fapt un atac la biserică pe față. Ministrul Culturii Bogdan Gheorghiu și-a luat „o porție de creativitate și reinventare”, iar doamna Turcan, amatoare de diversitate și-n politică, și-a declarat apropierea de artiștii contemporani, fără distanțare. Care artiști au deschis sezonul la Muzeul Național de Artă Contemporană (MNAC), dăruit de guvern cu două milioane de lei. Unul dintre actori a îngenunchiat pe final de show, strigând: „Cum cad eu în genunchi, așa să cadă Catedrala Mântuirii”. Grozav țel, aplaudat fără mască. Să nu fi auzit de la Dostoievski ministrul Culturii că „frumusețea va salva lumea”, nu kitsch-ul?

Prețuite Părinte, eu am o modestă cultură creștinească, nu sunt (cu spusa lui Gabriel Mardare) decât un „*pique assiette*” din platoul bisericesc al multelor dvs. cărți, una dintre ele tipărită în 8 limbi. Refuzați formalismul canonului, vă deschideți spre spirit critic, spre modernitate, spre știința vremii noastre. Vă apropiați de cercetările științelor, religia și știința fiind în raport de complementaritate, dar vedeți în ele planul lui Dumnezeu. Și cred că vă displace omul-demiurg, care se crede în parteneriat cu Dumnezeu la creație când trimite în spațiul cosmic o bombă inteligentă, o rachetă sau meșteștește un robot humanoid (ca-n Star Trek), care mănâncă rumeguș.

În alte cuvinte, încercările vieții, necazurile sunt „trepte de înălțare”. Cărțile Dvs. m-au convins că suferința are un rost al ei (*est movens in rebus*). E o sursă de alinare în suferință. Secretă, greu de aflat, dar, dacă vrei, poți. Iisus a suferit, iar noi nu trebuie să-l întrebăm pe Dumnezeu „De ce, Doamne?”, ci să înțelegem, să vedem în felul lui Arghezi: „Așa e înălțarea și prețul se plătește/ Cu chin și suferință și slavă, omenește.” Iată de ce nu cred, ca Gherasim Luca, faptul că în această lume poezii n-au ce căuta, sau că motivul religios n-are ce căuta în poezia modernă.

Aflăm și în pandemia asta un rost: să fim mai atenți la suflet, să-l inspirăm pe Iisus ca oxigen necesar, ca să n-avem nevoie de aparate de respirat. În *Teologia necazurilor* (Editura Sf. Mina, 2018), demonstrați limpede și ferm că necazul poate aduce câștig pentru suflet. După Matei (16:26): „Și ce ar folosi unui om să câștige toată lumea, dacă și-ar pierde sufletul? Sau ce ar da un om în schimb pentru sufletul lui?”

Fără suflet, „lumea e un imens pustiu de sare și cenușă” (Mircea Vulcănescu). Nu doresc acest pustiu nici dușmanilor.

Eugen MUNTEANU

Jurnal heidelberghez 1994 (I)

sâmbătă, 18 iunie – luni, 20 iunie

Găsesc, din când în când, câte un răgaz ca să notez câte ceva în acest jurnal în timpul sejurului meu de două luni la Heidelberg, a treia ședere mai îndelungată a mea în Germania. Scopul care m-ar putea motiva ar fi *pro memoria sua* dacă nu cumva, peste decenii, notațiile acestea ar putea interesa și pe alții. Încep să înregistrez deci, fără preocupări de stil, câte ceva din întâmplările unor zile foarte obositoare, ale unei lungi călătorii cu trenul. Nu mi-au plăcut niciodată drumurile lungi, nu sunt dintre cei care găsesc și delicii în întâmplările, mai mult sau mai puțin anodine, ale trambalării prin gări și aeroporturi, cu toate că mi-au fost hărăzite destule... Am plecat din Gara de Nord din București sâmbătă, 18 iunie, ora 16, cu un expres pentru Viena. Potrivesc să fiu singur în compartimentul de dormit, deși știu că nu voi putea dormi deloc. Traversând Transilvania, contemplan în amurg peisajul pe care îl știu deja, satele și orașele săsești păstrează încă aerul germanic de odinioară, dar patina și ruina, impresia de părăsire, domină. Din compartimentele vecine se aude sporovăiala unui grup de elevi, tineri români privilegiați. Merg la Viena ca să își susțină un bacalaureat internațional în limba franceză, alături de colegi din alte țări estice, ca absolvenți ai unei școli de pe lângă Ambasada Franței la București.

Dimineața, duminică, la ora nouă, cobor pe peronul Gării de Vest (Westbahnhof) din Viena, pentru a treia sau a patra oară. După ce îmi depun bagajele „la cutia” cu cifru, care costă 20 de șilingi, adică mai bine de 2 DM, o pornesc la plimbare prin Viena, cam la întâmplare, spre centru. Obsesia economisirii la „la sânge” a bănuților de care dispun se activează deja. Nimeresc în cele din urmă pe celebra stradă comercială Mariahilferstrasse. Fiind duminică, agitația este mai mică, mișună mai mult turiștii străini, mulți în trecere, ca și mine. Rușii, mult mai mulți ca prin alte părți, stărnesc încă, la patru ani de la prăbușirea Uniunii Sovietice, oarecare senzație: „Siehe, die Russen!” Sunt, de cele mai multe ori, ruși recent îmbogățiți, mulți, e drept, nu toți, cu deficiențe evidente de educație elementară și cu comportament vulgar! Invadează magazinele, cumpără de toate și totul, ca și cum ar fi speriați că mâine nu vor mai găsi nimic. Mai ales femeile sunt încărcate de pungi și pachete, în ambele mâini! Căldura devine aproape infernală, mă cuprinde deja oboseala. Mănânc ultimul dintre sandwich-uri de acasă. Mă opresc pe o bancă dintr-un păruțel, la umbră, ca să citesc ziarul de duminică, local, „Kurier” și cunoscutul „Die Presse”. Mă pun oarecum la punct cu pulsul politic și economic al Occidentului, pe care ageamii de ziariști de la noi nu se pricep deloc să-l reflecteze, cât de cât. Spectacolul străzii îmi este deja cunoscut din călătoriile anterioare, aici, la Viena, se simte un aer cosmopolit mai pronunțat, poate, chiar decât la Berlin. Observi, pe lângă turci și arabi, prezenți pretutindeni, sârbi, sloveni, cehi, unguri. De vreo două-trei ori văd și niște români.

Ajung, în fine, la palatul imperial, Hofburg, cu vastul parc dimprejur. Interioarele nu se vizitează. Beau o bere la o terasă din preajmă, plătesc 35 de șilingi, aprox. 5 DM. Foarte scump. Apoi, din nou pe jos, după intuiție, către catedrala Sfântul Ștefan. Parcurg o Viena masivă, rece, cu un aer, totuși familiar, cu gândul la marii înaintași ardeleni, Micu, Maior, Șincai, dar și la Dinicu Golescu, atât de uimit să constate că toți oamenii, indiferent de rang, sunt îmbrăcați decent și curat, își scot pălăria când se salută unul pe altul pe stradă! La un moment dat, trec pe lângă Staatsoper Wien, traversând generosul „pridvor” boltit și străjuit de coloane al fațadei. Încerc

să pătrund în interior, dar un băiețandru în uniformă, înfumurat și plin de importanță, mă avertizează: kein Besuch, no visit. Ajung, în fine, la marea catedrală Sfântul Ștefan, masivă, gotică, impunătoare și, aparent, rece și distantă, ca orice biserică gotică. De pe tabela de la intrare rețin câte ceva despre anul 1688, când s-a petrecut despresurarea Vienei de sub asediul turcilor. Turiști — puhoi! Mă așez pe o bancă și încerc să descifrez pliantul cu programul de muzică sacră, organizat în catedrală începând de la ora 18. Este deja ora 14, nu voi avea răbdare până atunci. Observ cu atenție mulțimea care se perindă, foarte pestriță. Predomină, totuși, japonezii: serioși, harnici și eficienți, fotografiază și se fotografiază de zor, pentru a „bifa” cât mai multe obiective posibile.

Mă hotărâsc cu greu să sacrific cei 40 de șilingi (cca7 DM), cât costă biletul de intrare, inclusiv ascensorul, pentru a admira Viena de la înălțime, din largul balcon care înconjoară cupola principală. În vârful de tot ajungi pe niște scărițe în spirală, abrupte, amețitoare pentru mine, care am puțin rău de înălțime. Urcușul este, totuși, asigurat cu o plasă puternică. De sus, de la aproape optzeci de metri înălțime, umbând încolo și înapoi, înconjurând de câteva ori turnul, „admir” Viena, fără să înțeleg mare lucru, căci nu m-am informat dinainte. Disting, totuși, Ringul, marele bulevard circular construit la sfârșitul secolului al XIX-lea, pe locul vechiului zid de incintă medieval. Recunosc, în zare, și Dunărea, de fapt așa-numitul

Donaukanal, brațul care traversează orașul. Nu mai am însă puteri pentru a merge până acolo. [Până în anul 2008, când, devenind Gastprofessor la Institutul de Romanistică al Universității din Viena, marele oraș mi-a rămas străin, un simplu punct de tranzit către alte orizonturi. În cei aproape patru ani ai stagiului vinez, orașul ca atare, cu palatele, bisericile, muzeele, străzile și bulevardele, metroul și tramvaiele, parcurile și cheiurile sale, împreună cu istoria și cu „duhul” său inconfundabil, a devenit în cele din urmă „al meu” în modul cel mai concret cu putință. Alături de Constanța, unde am făcut liceul, de Iași, Paris și Jena, Viena a devenit unul dintre orașele în care pot spune că mă simt, cumva, „acasă”. — Adaos din mai 2020] Pe la 15,30, mă îndrept agale spre gară, intuitiv, pe același drum de dimineață. Am de ales între două trenuri către Stuttgart, unul la 18,30, altul mai târziu, la 22,30, ambele prin Passau, ca să ajung la Nürnberg, unde mă așteaptă altă schimbare. Ca să ies mai ieftin (?), funcționara de la agenția CFR din Iași mi-a compus o rută imposibilă, lungă și chinuitoare. A doua noapte prin trenuri și gări... La Nürnberg cobor pe la ora 24,00, iar trenul „meu” spre Stuttgart va fi abia la ora 5,00, dimineața. Petrec o noapte cumplită, printre tot felul de personaje suspecte, unele îmi aruncă lungi priviri. Ca să îmi potolesc setea, mă văd nevoit să sacrific, la un dulap-vitrină automat — întâlnesc pentru prima dată așa ceva — 3,5 DM, pentru o sticlă de apă minerală „fără săruri”, adică apă chioară! Îmi potolesc foamea cu ultima bucătică din invariabilul salam de Sibiu luat de acasă. În hala principală a gării

este cald, dar cam mizerie, pe peron este curat, dar cam frig. Îmi scot un pulovăr și încep să patrulez între peron și holul mare al gării, împingând căruciorul de bagaje, obiect banal, dar inexistent în gările noastre. E o adevărată binecuvântare pentru călătorul de cursă lungă, cu mai mult calabălăc asupra sa. La un moment dat, văd doi polițiști patrulând, capăt puțin curaj și încerc să moșai puțin pe o bancă în lumină, cu capul pe bagaje...

Apare, în fine, apare trenul meu spre Stuttgart, este un EC (Eurocity), nu-mi pot stăpâni stupoarea și satisfacția. Chiar la clasa a II-a, mi se pare un veritabil lux, totul pare nou-nouț. Curățenie perfectă peste tot, la toaletă — farmacie, cu apă caldă curgând declanșată prin celulă foto-electrică. Nu poate să nu îmi treagă prin cap gândul dacă la noi acasă vom avea vreodată așa ceva... Sunt în compartiment cu un băiețel care merge la Utrecht, unde va fi așteptat, pe peron, de un unchi, și cu o domnișoară grațioasă și decentă, condusă la tren de iubitul ei. Lăsăm toți trei fotoliile pe spate și ... ne continuăm somnul. Cobor la Stuttgart pe la ora opt dimineața, buimac, ca în transă, după două nopți nedormite. Este luni, început de săptămână. Dimineața răcoroasă și senină pare să mă mai învioreze. Mai am puțin până la Heidelberg, ținta călătoriei mele. De la un telefon public de pe peron, cu o monedă de 1 DM, dau telefon familiei Mare din Heidelberg, căreia am fost recomandat de d-na Șuteu, îngerul meu păzitor în această călătorie.

[Îi aduc un omagiu postum doamnei Flora Șuteu, reputată cercetătoare la Institutul de Lingvistică din București și profesoară la Universitatea din Craiova, de care, îndrăznesc să o spun cu pioșenie, m-a legat o strânsă prietenie. M-am bucurat de nenumărate ori de ajutorul ei eficient și dezinteresat, începând din 1990, când ne-am cunoscut, la Timișoara, la unul din ultimele congrese ale vechii Asociații a Filologilor Români. Acolo, alături, între alții, de Dumitru Irimia, Mioara Avram și câțiva dintre vechii combatanți „pentru limbă și grafie” de la Chișinău (Ion Duminiuc, Silviu Berejan, Anatolie Ciobanu), ne-am trezit amândoi în barca unei minorități foarte onorante pentru mine, a celor care ceream ca, într-o moțiune a Congresului, să se afirme identitatea între limba română și așa-zisa „limbă moldovenască”. După ce s-a consultat la telefon cu Ion Iliescu, președintele Asociației și director al Institutului din București, academicianul Ion Coteanu, vechi și fidel activist comunist, s-a opus, pe motivul că nu este momentul unui conflict diplomatic cu ... Moscova! Uniunea Sovietică exista încă, iar Iliescu se pregătea să semneze un nou „tratat de prietenie cu marele vecin de la Răsărit”, cred că l-a și semnat! S-a făcut după placul lui Coteanu, în tăcerea timorată a majorității participanților, peste 200 de persoane. Am păstrat apoi, până la dispariția ei, la București, relații foarte strânse, în ciuda faptului că găsise de cuviință, printre puținii lingviști români, să sprijine inițiativa reformei ortografice a fostului președinte al Academiei Române, Mihai Drăgănescu. Bursieră Humboldt pe lângă Eugenio Coseriu la Tübingen, la începutul anilor '70, Flora Șuteu avea bune relații în mediile academice germane, mai ales printre romaniști. Printr-unul dintre prietenii ei, romanistul Helmuth Berschin de la Gießen, am intrat în contact cu fratele acestuia, profesorul Walter Berschin, latinist și medievist, care a acceptat să gireze stagiul meu la Heidelberg. — Adaos din mai 2020] La telefon, surpriză, dl. Mare mă înștiințează cu regret că promisa gazdă cu 290 DM pro Monat ... s-a volatilizat. Stabilim totuși o întâlnire pentru ora 17,00, ca să căutăm o altă gazdă.

Adrian Dinu RACHIERU

George Bălăiță, un „realist fantasmagoric”

Încredințând revistei *Pro Saeculum* (nr. 1-2/2017) un ultim text, bănuim, (*Marele păcălitor, păcălit*), George Bălăiță, citindu-l – cu creionul în mână – pe Jan Kott, cu faimosul său opus *Shakespeare, contemporanul nostru*, își rezuma, de fapt, crezul artistic. Fiindcă ni se reamintește că Marele Falstaff, „regele farsei” (nu-i așa?), este „o mină de aur” pentru orice artist! Jack Falstaff există, *el trebuie să existe* deoarece exprimă o *stare de spirit*. Și atunci, se întreba marele nostru prozator, de ce acel fiu el Engliterei, un „bătrân satan”, luând totul în zeflema, răzând de Istorie cu farsele sale „prea cinstite”, de ce nu are un *capitol*, al lui doar, în cartea lui Kott? Știm, Shakespeare nu l-a moralizat, ci l-a aruncat pe petrecăreț „între fălcile destinului”; știm că prințul Henric / Hall, odată încoronat, îl va îndepărta pe fostul tovarăș, un „pezevenghi apolitic”, jucându-și comedia de viitoare victimă, luând totul în zeflema, prefăcând totul într-o glumă. Dar mizând pe prietenie, păcălit el însuși de Istorie. Deși îl avertizase pe destrăbălatul prinț, doritor – și el – de chiolhanuri: alungându-mă, „alungi o lume întreagă”. Iar concluzia lui Bălăiță, mare amator de *recitiri*, vine să întărească ceea ce știam despre universul său ficțional. Falstaff, în cazul nostru, este *de-asupra altor victime*, scrie ferm Bălăiță, dintr-un unic motiv: „el știe să rădă”. Neuitând că, prin dedublul Antipa, o întrebare chinuitoare își face loc: *până unde se poate glumi?*

Iată, așadar, o posibilă introducere, descifrând o operă (încheiată?), aparținând unui autor inteligent, ludic și lucid, ins jovial, mare povestăș, controlându-și sever „instinctualitatea”. Ceea ce ar explica, dincolo de matricea moldovenească, și slăbiciunea pentru genialul Creangă, *unicul!*

Considerat un prozator *lent* (cf. N. Manolescu), atât prin ritm epic cât și prin pulsul editorial, învăluit în tăceri enigmatice, George Bălăiță se învise, în fine, să dea la iveală *Învoiala* (Editura Polirom, 2016), un mic roman apreciat, imediat, de același critic, drept o „bijuterie”. E drept, încheiat, aflăm, în 1989 (!), el fusese găzduit în serial în cinci numere ale *României literare*, rescriind fermecător, ca scenariu cinematografic, o capodoperă crengiană (*Povestea lui Stan Păișul*). Și, în pofida inserțiilor de fabulos, dovedindu-se o proză funciar realistă, aducând la lumină, paradoxal, un sat idilic, suspendat, și un Chirică reinventat, „umanizat”, ca „băiet” datat la păcătoșeniile lumii noastre. Speram că George Bălăiță, interesat stăruitor de epicul folcloric, cum (se) mărturisea, va isprăvi și alte două proiecte, tot pe calapod crengian, anunțate demult și amănate! Din păcate, nu ne rămâne decât să sperăm că un Bălăiță *inedit* se va ivi!

Ca și alți prozatori ai generației sale, George Bălăiță a început cu genul scurt și a atacat apoi, dezinvolt, romanul. Tehnician impecabil, punând la lucru o debordantă fantezie, prozatorul respingea deliberat romanul clasic. Cândva, convins că nu va face literatură, George Bălăiță citea frenetic; viciul, firește, a rămas, dar atunci era vremea eclipsei proletcultiste, a lecturilor clandestine și a bibliotecilor sigilate. Rondurile de noapte ale acestui „întârziat”, inventariind și orchestrând – cu siguranța profesionalității – procedeele romanului modern, „vânează” pulsațiile vieții ascunse. Indiferent ce scrie (indiferent de genul abordat), George Bălăiță se hrănește cu o aceeași substanță originară, povestind cotidianul, privind viața și trecând-o în text, sub veghea unui demiurg zglobiu și jovial, atins de mirajul ludic. Amuzându-se, George Bălăiță a început prin a recolta, sub unghiul pastei ironice, clișeele prozei noastre, vădind o remarcabilă deschidere spre experimentalism. Virtuozitatea, din fericire, e ferită de gratuitate, deși nu e lipsită de un accent ostentativ-demonstrativ, în prima fază, cu deosebire. Degajarea, dexteritatea, bucuria ludică nu funcționează în gol, dar demarajul a fost greoi și abia *Lumea în două zile* (1975), un roman-șoc, asigurându-i clasicizarea, va certifica un mare talent epic, stăpânind diapazonul narativ.

George Bălăiță amestecă banalul și extraordinarul, mitologizează și desacralizează, maschează fondul grav printr-un spectacol carnavalesc, surpă pilonii romanului clasic și relativizează construcția romanească prin mobilitatea privirii și varietatea mijloacelor. Citind și citând, parodiind și polemizând, George Bălăiță nu sufocă prin simbolistică ocultă materia epică, deoarece fantezia sa, neîndiguită, insufflă demiurgic viață. Existența umană e misterioasă, aici se încrucișează tendințe contrarii, își zâmbesc extremele, viețuiește echivocul. *Lumea în două zile* (reeditat deja de șapte ori!) era un roman etajat, ineputabil hermeneutic, bogat în simetrii și opoziții. Infernul caraghios al lumii și paradisul cuvintelor vorbesc despre o ambiguitate structurală, supravegheată, în care gravul e hilar și farsa sfârșește în tragic.

Legenda lui Antipa, un *homo duplex* și filosof de provincie, un umil funcționar navetist, asigură nucleul epic. Un provincial plictisit, insignifiantul Antipa, „moale și absent”, mai degrabă tăcut este un spirit cazanier la Albala, unde domiciliază, moțând într-un fotoliu; dar devine „alt om” la Dealu-Ocna, unde navetează, în el – comentează Pașaliu – zăcând o putere pe care nu o cunoaște. *Omul domestic* (angelic) și *omul infernal* (demonic) zac în

ființa profetului Antipa, atins de o caraghioasă spaimă de boală; un măscărici și un stăpân, impulsionat de o ambiție nemăsurată, de care își bate joc. Antipa trăiește glumind (gluma pentru el era totul, va spune Viziru), va provoca ciudate pariuri, „pricinuind” un șir de decese. „Funcționarul neantului” se adăpostește sub un zâmbet ambiguu, fără a ști ce vrea, plin totuși de o credință ciudată în propria-i putere. Oblomovianul Antipa, intrat în delirul amănuntului, reprezintă o existență fără destin; glumele sale capătă o desfășurare monstruoasă. Moale și inactiv, el „strălucește prin absență”; este un farsor salvat de la ridicol, fermecând prin minciună și nepăsare.

Cu obsesia adevărului, convins, însă, de imposibilitatea unei cronici capabilă a prinde epoca în tumultul ei contradictoriu, caleidoscopic, trăiește Naum, atins de boala scrisului (*Ucenicul neascultător*, 1977). Cartea e un *Bildungsroman*, cu materie în ebuliție, stăpânită de demonul povestirii, tensionată de bogăția oralității. Condiția de scrib, scăpând esențialul, naște inhibiție; în căutarea adevărului absolut, fără umbra unei falsificări, scribul ucenicește la școala realității, luând pulsul ei din lumea cărților. Naum caută realitatea „ideală”, luptând cu permanentele deghizări; dar mistificările epocii sunt adevărul ei și, nota pătrunzător Radu G. Țeposu, o realitate falsificată de istorie se vrea un adevăr istoric. Febrilitatea de a „fixa” istoria (disjungând între adevărul istoric și cel al realității), terorizată de posibilitatea de a da un „alt curs întâmplărilor”, pulverizează coerența discursului. *Ucenicul neascultător* lupta cu formule românești consacrate, mișcând, pe orbitele narațiunii, „planetele” nuvelistice ale sistemului epic. Cronica vrea să caute adevărata realitate. Palaloga vrea o carte „fără cazuri

particulare”, suprimând individualul, tăind păienjenisul relațiilor, definind vremea noastră, „nu întâmplările unuia sau altuia”: vrea „marea întreagă, nu o picătură de apă la microscop”. Or, nota undeva Bălăiță, artistul rămâne „cel mai important martor al vremii sale”. Mai mult, „adevărata realitate” numai într-un roman se poate reconstitui, afirma el. Poate că acel roman, tănuț, nepublicat, există...

Observăm că tocmai microscopia reînvie lumea, urnind și dilatănd narațiunea proliferantă, purtând marca inconfundabilă a stilistului Bălăiță. De tăietură modernă (tehnic), cărțile lui filtrează lumea prin lecturile „care nu se văd”, o reîntemeiază, gestul demiurgic nefiind ferit de ispitele demonismului. Dimpotrivă. Dar George Bălăiță crede în creație, privirea romancierului, eternizând prin cuvinte lumea, oferă acestora o viață necunoscută, cu bucuria jubilară, ghidușă a demiurgului, gustând libertatea gestului său. Pe o scenă deschisă (nu e lumea un teatru?), George Bălăiță adună grotescul și sărbătoarea, drama și farsa, reconstituind spectacolul unor destine. Or, acest *Homo ludens* fixează, sub aparența jocului însetat de demonism, o tipologie socială și morală.

Încât, inevitabil, drăcăriile „extraordinarului” Creangă l-au ispitit. Fiindcă, aflăm, „și dracu-i lighioana domnului”. Dar Caragiale? Dar acel Urmuz „trăit zilnic”? Citind *pe rupte*, simțindu-se „în întârziere”, plămădind *substanța originară*, posibil „cod genetic al vocației”, ca liant al oricărei rând încredințat hărteii, fostul provincial a cutezat a se apropia de ei, cei mari, așteptând – pentru scris – *nopti prielnice*. Ele, observăm, au venit. Și a ieșit „o poveste plină de forță și măreție”, va recunoaște, încrezător, însuși *Scribul*, insinuat în text, lângă răscoptul Stan, flăcău trecut, un venetic devenit om bogat și supusul Chirică, un argățel cam pirpiriu, „venit de nicăieri”, om de ajutor, îndemânat, iute la treabă, „dat în brânză” etc. O învoială fără *înscriruri*, ca „între oameni” (acceptă, încurcat, Chirică), dar care, pentru alții (veninosul morar Lomură cel Șchiop ori soborul babelor cârtoare), nu pare *lucru curat*. Și nici nu este...

Dincolo de noțiunile cu care operează literatura „modernă”, George Bălăiță a rămas credincios unei convenții eterne: *povestirea*. Interesul pentru epica noastră folclorică

(necercetată, observa scriitorul, cu atenția necesară) îl definește ca indiscutabil „autohtonist”. Aflând în Cicikov arhetipul literar al lui Antipa, Valeriu Cristea denunță încărcătura gogoliană și, în general, rusească a literaturii lui George Bălăiță. Cum spuneam, intertextualitatea, aluziile culturale, lacătele etimologice (în subtextul numirii) sau replica (în absența nominalizării) impregnează o lume ce trăiește epidermic, superficial, gustând petrecerile și taifasul: Antipa, Filip, Adam, Naum Capdeaur reprezintă spiritul ludic, dezaprobat de Palaloga, de mătușa Otilia sau de Anghel.

Însuși George Bălăiță, luându-se în serios, glumește. Execuția tehnică merge spre „epicul cinetic”, colectînd bizării, într-un registru stilistic urmuzian. Realismul nu are motivație realistă, ci parodică. Naratorii-scriitori, sub avalanșa amănuntelor, se referă la lume și la literatură, mimând autenticitatea. Numind în Urmuz o stare universal-umană, George Bălăiță era interesat de ambiguitate și acumulare; el scria „filmic” (ceea ce ar presupune economism), dar șuvoiul cuvintelor tulbură apele epicii, sabotând logica. Scriitorul lupta cu prejudecata că absurdul ar fi o descoperire recentă, întreținând confuzia permanentă a planurilor: realul și fantasticul coabitează.

Ca „realist fantasmagoric”, G. Bălăiță recompune, minuțios, caleidoscopia lumii în retortele estetismului rafinat, acumulativ, labirintic, întreținând spectacolul ghiduș al interpretărilor. Chiar și meditațiile libere, „topind” voltaic întâmplări, lecturi, conspecte, confesiuni ori emoții tănuite (cum ar fi experiența *Cevengur*, „descoperindu-l” pe Andrei Platonov) caută o perspectivă insolită, atingând – observa Nicoleta Sălcudeanu – *debiografizarea*.

Prozatorul, însă, mizează pe „jocul absurd al întâmplării”, forțând ambiguitatea salvatoare. „Stăpân al himerelor”, știa că, prin poveste, lumea (derutată, confuză, răsturnată) devine suportabilă; de unde, poate, „voioșia spunerii”, recunoscută de M. Iorgulescu, bufoneria, „gustul libertății” într-o lume a aparențelor. *O lume-amfibie*, preciza Nicoleta Sălcudeanu, în care gustul pentru farsă se întrepătrunde cu gravitatea „ascunsă”, de fond; în care „pofta caraghioasă” a scriiturii, îmbăiată în senzualitatea concretului, încearcă să prindă *farmecul speciei* (noastre), angajată într-un *echilibru relativ* (demonism vs angelism). Fiindcă, în fiecăre ființă, ne lămurește prompt G. Bălăiță, „ambele stări sunt active”. *Obsesia dualității* a fost o constantă a scrisului său. Diavolescul în om și omenescul în drac coexistă, precum demonstrează și *Învoiala*. Mila lui Chirică, un diavol „deviant” (zicea Alina Purcaru) și cruzimea lui Stan (diavolească?) fac casă bună, deoalând nu doar interesul pentru fascinanta lume a lui Creangă, cu trimiteri mascate și la alte texte ale humuleșteanului, ci și un raport de comunicare cu *Lumea în două zile* (reluări, continuări, cu personaje și obiecte), cum sesizase tot Alina Purcaru, într-o ingenioasă lectură paralelă (v. *Lumea în două cărți*).

Se prea poate ca marele său roman să fi produs un blocaj. Oricum. G. Bălăiță, devenit o prezență canonică, scria zilnic, estetizând scriitura și lăsând lumea literară în așteptare. Amânând, ca bun strateg, neriscând improvizația, poate apăsă și de „complexul laurilor”, cum s-a spus. Negreșit, sertarele sale nu sunt goale. Și dacă prin *Învoiala* s-a reinventat, sub pretextul rescrierii în cheie postmodernă, *pactul faustic*, ca supratemă, e de aflat, bănuim, și în textele care vor ieși la lumină, odată cu evaporarea oricăror reticențe, anihilate prin „retragerea” sa. „Plecarea” lui George Bălăiță ne obligă să recunoaștem că a dispărut, fizic, un mare scriitor, urmărit – o vreme – de „oculta confrăților”. Inevitabilă oare?

Posibilă satiră vizionară și amplă epopee ironică, *Ucenicul neascultător* a rămas, constatăm cu regret, un proiect uitat. Sau poate nu. Poate „leneșul” G. Bălăiță, cum, amical, îl tachina N. Manolescu, se va fi înduplecat, credeam, să-și încheie trilogia. Vechile exerciții de digitație literară, oamenii „suciți”, cu nume bizare, din proza tânără a anilor ’60 au rămas definitiv în urmă; schimbarea a surprins, dar ea a fost îndelung „moșită”, prin acumulări lente, venind apoi *singură*, „ca nașterea”, se destăinuia prozatorului. Chiar dacă, pentru unele voci critice, doar „efervescența subterană” a târgoviștenilor (recunoscută târziu) ar fi contat, cu adevărat, în proza acelor ani, George Bălăiță a marcat, inconfundabil, epoca, satisfacând orgoliul creatorului și „denunțând”, doar aparent jucăuș, comedia literaturii. În fond, George Bălăiță, ispitit de o *giganterie*, a întreținut, și el, „fantasma romanului total” (cf. I. Simuț). „Teza” ucenicului neascultător ne avertiza că aspirația romancierului se îndrepta spre „medicina sufletului” (ar spune Palaloga, ca raisonneur), spre *marea mișcare*, dincolo / fără cazuri particulare, spre *vocația vieții*, având în Naum Capdeaur un ucenic care, fiind „o creație universală”, oferă realității pulsatorii „propriul său chip”. Iar lumea pe care rafinatul G. Bălăiță (1935-2017), râvnind esențializarea, o învăluse în tăceri și ambiguități, deregându-i rosturile, crește sub cupola acestei *utopii a totalității*, îngemănând banalul cotidian, invaziv, cu misterul demonic, sub spectrul dualismului.

Ioan ȚICALO

„Ridică-te, Gyr, ridică-te, Crainic!”

*Cine n-are nimic sfânt
N-aibă loc pe-acest pământ.*

(Folclor)

*Cel ce viclenește moșia și neamul mai mult
decât ucigașii să se certe.*

(Pravila lui Vasile Lupu)

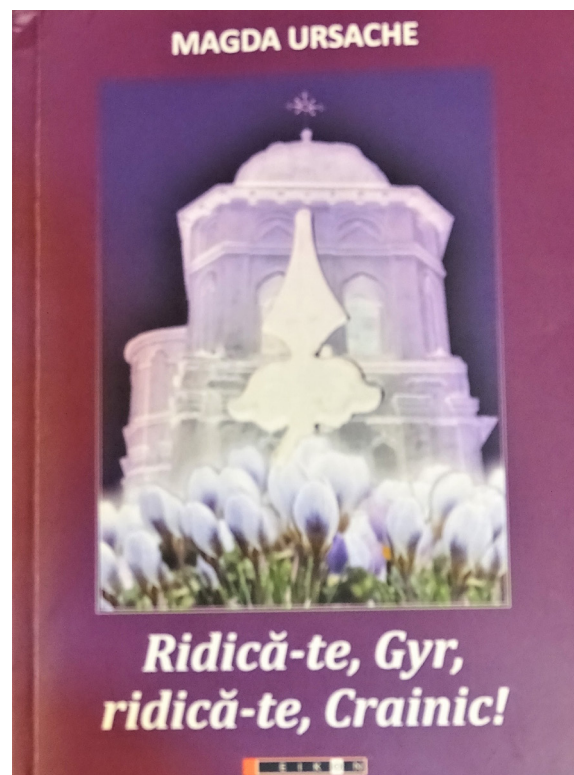
Pământul românesc e semănat de oasele generațiilor celor ce au învățat și au știut să moară, jertfindu-se pentru patrie cu o exemplară demnitate. Așezat într-un spațiu binecuvântat și râvnit mereu de pohte barbare (nici azi n-am scăpat de venetici și ne tot cer „pământ și apă”), românul, înfrățit cu glia străbună și cu stelele de deasupra ei, a rezistat eroic în fața mașinilor de război cotropitoare chiar și în momentele cele mai dificile. Li s-a adăugat un număr impresionant de eroi-martiri, după ce tovarășii, slujitori umili ai secerei și ciocanului, s-au năpustit tovărășește asupra fraților și, însetați de sânge, l-au urmat pe Stahanov în prigoană și în ciomăgeală. Criminalii, cu stea roșie, la vedere sau nu, au transformat Țara în lagăr pentru a devora cu sălbăcie tot ce nu conșona cu stupizenia propriei minți de extracție proletară. Cum locul acestora a fost luat, în perioada postdecembristă, de slujii corectitudinii politice (ideologi fără coloană vertebrală vocalizând dezagreabil), dumnealor atentează, cu aceeași rangă de altădată învelită în catifea cât mai atrăgătoare, la însăși ființa neamului românesc. E un fel de cântec năucitor de sirenă căruia, din fericire, nu-i cad victimă încă destui oameni de cultură.

Am în față cartea Magdei Ursache, având un titlu de uriașă rezonanță în istoria noastră, **Ridică-te, Gyr, ridică-te, Crainic!** (titlu dăruit de Petru devotatei Jumătăți, pe când se afla pe patul blestematei clinici cardio), două simboluri ale rezistenței antitotalitare, un titlu care face trimitere la poezia lui Gyr, **Ridică-te, Gheorghe, ridică-te Ioane**, pentru care poetul a fost condamnat, inițial, la moarte, ceea ce aduce aminte de o prea tristă axiomă a lui Octavian Paler din **Polemici cordiale**: „Poetul care cântă lumea ca un demiurg nu poate astupa totuși gura unei mitraliere ațintită asupra sa”.

Magda Ursache viețuiește în Paradisul Bibliotecii, un topos al neuitării, unde stă aprinsă permanent candela în memoria Bătrânului cu chip de sfânt și de unde cuvântul, ieșit în lume, e flacăra și lumina, așa cum se întâmplă și cu volumul pomenit, apărut la Editura Eikon din București în 2020, cu o prefață de Theodor Codreanu și o postfață de Mircea Dinutz. Cineva care a trecut prin proba extenuantă a universității devoratoare de personalități (cartea conține exemplul profesorului Petru Caraman, arestat în 1947, a sanscritologului Theofil Simenschy, epurat din Alma Mater și trimis contabil într-un GAC, să numere ouă, a pedagogului Ștefan Bărsănescu, „stihia neagră”, cum a numit-o primul, abătându-se asupra lui Al. Dima ori Gh. Ivănescu și revărsându-se sub formă de maree neagră și necruțătoare peste eminescologul Mihai Drăgan) și printr-un sistem guvernat de cnutul totalitar al nonvalorii, cazul lui Petru și al Magdei Ursache, nu-și permite să se trezească peste noapte amnezic. Traumele provocate de hingerii cu șapcă proletară, dispărută între timp de pe capul celor atinși de virusul globalist (de Dumnezeu nu se tem și de oameni nu le e rușine, precum biblicul judecător), porniți voinicește și iresponsabil pe urmele corifeilor comunismului să dărâme un

întreg popor, nu pot fi vindecate, din moment ce agresiunea continuă cu sporită obraznicie. Și, dacă Engels preconiza dispariția românilor de pe scena Europei, iar urmașii leniniști au trepădat pentru a pune în aplicare „geniala” idee, să reținem că românul Stelian Tănase nu-și permite să rămână mai prejos. Ion Cristoiu, amintește Th. Codreanu, îl provoacă pe celălalt să numească „defectul principal al poporului român”. Răspunsul cade precum lama unei ghilotine demonizate a revoluționarilor francezi din 1879: „Faptul că există!” Se exprimă oare regretul că nu ne-am turcit, ori nu ne-a îmbrățișat, cu adâncă ospitalitate, Maica Siberie?

Drept este că am avut și noi Siberia noastră, iar Magda Ursache îl citează pe Grigore Caraza, *om de dreapta moral-creștină (cu 18 ani numai la Aiud)* cu o zguduitoare mărturie: la cumplitul penitenciar (fardat la vreme postmodernă!), gardienii-casapi erau complet nemulțumiți, dacă aveau într-o zi doar cinci cadavre, norma fiind de șase-șapte,

după Romulus Rusan „cifra victimelor directe ale represiunii comuniste se ridică la două milioane”, iar, dacă se au în vedere și victimele colaterale din familii, se ajunge, uluitor, la jumătate din populația de atunci. Diavoli cu chip uman (Bodnarenko, Nicolschi, Țurcanu, Teohari) au inventat sălbatica reeducare, în unele cazuri, celor ce au rezistat până la capăt li s-a făcut capătul, bătându-li-se cuie în frunte, pe viu! Revoltată, autoarea consemnează răspunsul insolent al lui Nicolschi, declarându-i Luciei Hossu-Longin că „experimentul de la Pitești” n-a existat și că ar fi o invenție a lui Virgil Ierunca și a lui Paul Goma. *Supramonstrul* (s. M. U.), știindu-se cocoloșit de „ai noștri” (votați de noi tot cu... rimă), și-a putut permite să să mintă grosier, fără să clipească.

N-avem eroi? N-avem, după mintea întunericită a globaliștilor, după cum n-am avut nici dușmani vreodată și ce răsfăț a căzut pe capul românilor, conform celor declarate/deraiate de Traian Ungureanu și pomenit în prefață. poporul nostru primind „teritorii nemeritate, la 1859, 1878, și 1918–1919”. Să te crucești, nu alta! Se vede treaba că pământul românesc naște nu numai oameni, ci și reșapați rollerieni cu sufletul vândut. (Pe câți arginți?) Sunt de preferat cuvintele părintelui

Arsenie Papacioc, redate, spre știință, de Magda Ursache: „Un creștin este un erou permanent și nu un milog”. Așa au fost oștenii acestei Țări din toate timpurile, așa au fost luptătorii din rezistența anticomunistă, gratulați cu titulatura de „bandiți” de lichelele sovromiste, așa au fot cei închiși și torturați prin decizii aberante, așa au fost țărani refuzând colectivizarea, așa au fost decembrisții din 1989 („vom muri și vom fi liberi”), așa este „România profundă”. Ne atrage atenția Magda Ursache: *Aflu dintr-o scrisoare deschisă către Radu Filipescu, din 1 februarie 2012, că Sorin Ilieșiu a propus o zi pentru comemorarea victimelor comunismului. A comemora pe cei care au luat calea eroilor; a martirilor; a sfinților a fost respinsă de Andrei Pleșu, pe motiv că n-avem nevoie de „noi chermeze” (...), dar temnița a fost o Academie de educație creștină și nu cred că angelologul Pleșu m-ar putea contrazice.* Se știe că toți aceștia sunt în cer? Pentru că ei n-au fost nimiciți, după cuvântul părintelui Iustin Pârnu, din moment ce Hristos n-a fost ucis în ei. „Iar noi? noi, epigonii?... Simțiri reci, harfe zdrobite,/ Mici de zile, mari de patimi, inimi bătrâne, urâte,/ Măști răzânde puse bine pe-un caracter inamic,/ Dumnezeu nostru: umbră, patria noastră: o frază; (...)” Ar mai fi de adăugat ceva la versurile lui Eminescu de o incontestabilă actualitate? Ar fi... Th. Codreanu îl citează în prefață pe François Furet care a ajuns la concluzia că marxism-comunismul „s-a născut pe fondul urii de sine (s.a) a burghezului”. Se vede treaba că șarpele urii a intrat și în structura urmașilor, manifestându-se în dublu sens: destructurarea propriei persoane prin ruperea legăturilor cu Creatorul și provocarea dezordinii în societate, cu atac direct asupra tot ce înseamnă tradiție. *Pilonii României, Biserica, Școala, Familia creștină, Limba română se degradează, iar noi asistăm la distrugerea lor. Ne vom dumiri, în fine?*, se întreabă, cu evidentă îngrijorare, Magda Ursache. Monahii știu că Satana își mobilizează forțele acolo unde credința e mai puternică, autoarea citându-l pe Nicolae Breban care afirmă același lucru: „... atacurile concertate la marile valori înseamnă că sunt puncte de rezistență ale etniei; (s.a.) [...]” Din ură, se urmărește instalarea unei pernicioase *derute axiologice* (M.U.), în numele aberantei formule „corectitudinea politică”, nici mai mult, nici mai puțin decât „un decret de comportare socială, pe care o minoritate *luminată* îl impune unei majorități *înapoiate*, dixit prea luminatul H. R. Patapievici. E de ajuns să te autointitulezi coborât din propriul cer, exacerbandu-ți întunericul progresist cel de toate zilele și de îndată să te visezi călare pe „majoritatea înapoiată” și conservatoare care a făcut și ține o Țară. Somnul rațiunii sălășluit în „inimi bătrâne, urâte”! Rezultatul? *Desacralizarea reperelor spirituale*, conform celor afirmate de justițiară Magda Ursache, și instituirea haosmosului, o penibilă monstruoșitate, fără ca „luminații” să aibă în vedere o clipă apoteogma lui Eugen Ionescu din jurnalul său, unde acesta notează, amintește autoarea cărții: „Dumnezeu nu poate muri. E singurul lucru pe care nu-l poate face” și nici să-i oblige pe unii să-L iubească. Ce ne rămâne? Să urmărim sfatul lui Petru Ursache adresat Jumătății sale: *Ai răbdare, Magda, steagul sus. O să fie bine.* Se gândea, desigur, alături de Gyr, de Crainic și atâția sfinți, că Dumnezeu e „Cel ce este”, singura Cale, singurul Adevăr și singura Viață. Restul e „vânare de vânt”!

Infanteria lui Heinlein

La sfârșitul anilor 1950, când prozatorul Robert A. Heinlein publica *Infanteria Stelară* (*Starship Troopers*), lumea era deja implicată în ceea ce se va numi Războiul Rece, iar ecurile acestui conflict nu au trecut neobservate. În Statele Unite, Heinlein decide să tipărească un soi de roman-manifest, puternic influențat de evenimentele militare din anii '40 și '50.

„Scheletul” textului nu este surprinzător și nici nu excelează la capitolul originalitate: Pământul este prins într-un conflict intergalactic declanșat de ostilitățile unei specii extraterestre de insecte. În mijlocul acestui nou război se află Rico, personajul principal. În universul acestui roman, pentru a ajunge să deții o funcție publică trebuie neapărat ca populația să efectueze un serviciu militar de voluntariat. Protagonistul – influențat atât de distrugerea orașului Buenos Aires în care locuia mama eroului, cât și de cursurile de filozofie morală din timpul liceului – decide să devină soldat pentru a contribui cu ceva la binele umanității.

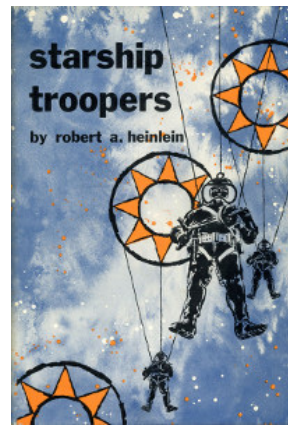
Nu întâmplător l-am numit pe Rico „erou”. Heinlein insistă constant să-și înfățișeze personajul în postura de luptător, activ implicat în ceea ce face, dornic să contribuie cu ceva la oprirea noului inamic.

Autorul american nu și-a propus niciodată să se axeze pe construirea unei intrigi convingătoare, ci, în schimb, se concentrează pe ceea ce presupune viața de militar și – mai ales – sacrificiile pe care înrolarea le solicită. Renunțând, într-o anumită măsură, la toate elementele science fiction-ului clasic, prozatorul a reușit, de fapt, să dezvolte substanțial un gen care până atunci nu era

foarte bine reprezentat. Vorbim, așadar, de ceea ce critica literară americană și nu numai numește „military science fiction”, o formă aparte a literaturii SF, în care accentul pică, evident, atât pe înfățișarea resurselor militare (arme, blindate, nave etc.), cât și pe natura conflictelor de tot felul care pot apărea între specii, popoare, civilizații ș.a.m.d. Există în acest subgen literar o atracție pentru detaliile precise, științifice. Limbajul, în acest caz, devine o forță stilistică.

Un limbaj exact și convingător poate contribui definitiv la atmosfera scriiturii. În volumul lui Heinlein acest fapt iese în evidență nu numai în prima parte, unde există cea mai izbutită scenă de acțiune, cât și în a doua secțiune a textului, care are în prim plan evoluția protagonistului de la soldat la ofițer.

Una din criticile aduse lui Heinlein avea în centru evoluția personajului. Într-adevăr, este greu de urmărit „povestea” romanului. Deși există un fir epic, prozatorul insistă constant să mute accentul de pe simpla înlănțuire a scenelor narative pe lansarea propriilor concepte despre societate și politică, idei influențate mai mult de contextul în care a apărut *Infanteria stelară*. Nu este greu de anticipat faptul că din moment ce scriitorul nu insistă pe poveste, nici personajul nu are cum să fie o figură puternică sau memorabilă. Rico este un personaj șters, dar care devine un soi de „personaj-

mascotă” pentru ceea ce și-a propus Heinlein.

Au fost voci critice din spațiul american care au taxat textul deoarece promovează războiul. De fapt, sensibilitatea aceasta față de conflictele armate, care automat implică pierderi de vieți omenești, este de înțeles ținând cont de faptul că în anii '50 America au fost implicată în Războiul din Coreea. În realitate, Heinlein nu a făcut altceva decât să anticipeze faptul că militarizarea va deveni un factor important în dezvoltarea țărilor. În ceea ce privește propria lui ideologie, prozatorul nu avea cum să nu remarce faptul că URSS susținea nu tocmai cele mai nobile cauze în lume. Inevitabil, specia extraterestră de gândaci care atacă planeta a fost comparată cu acțiunile URSS-ului, interpretare care a stârnit încă de la apariția romanului numeroase controverse. Lupta dintre cele două tabere este prea puțin descrisă pentru a ne forma o părere, dar, în schimb, disciplina militarilor, efortul lor fizic, antrenamentele etc. sunt mereu puse în oglindă cu latura fragilă, insipidă, „sălbatică” a inamicilor, iar din acest punct concluziile pot fi numeroase...

Infanteria stelară nu mizează pe dezvoltarea unor personalități puternice. În centrul narațiunii nu se află personajele. Rober H. Heinlein a surprins viitoarea ideologie a societății și a făcut-o în timp ce și-a „mască” convingerile socio-politice sub scheletul unei scriituri notabile.

Revista revistelor

Cuvântul rotunjește gândul izbânzii, mai cu seamă în vremuri de băjbăială și pline de temeri, așa că nu avem a ne îndoi de forța lui persuasivă; ce hrană mai consistentă pentru neostoita lume interioară? Cum nu se poate mai convingător în acest sens este Ștefan Mitroi, în nr. 31/2020 al **României literare** (director, Nicolae Manolescu), când se referă la două surse de potolit „foamea de prospețime”, pâinea și cartea: „(...) miroase miezul pâinii a miez de vară, cum tot așa trebuie să miroasă și miezul cuvintelor din care sunt făcute cărțile, ce seamănă la gust cu miezul verii și cu miezul pâinii”. „Miezul cuvintelor” aduce lectorului bucuria (re)descoperirii unei naturi complexe și fascinante, prin parcurgerea volumului editat și prefațat de Florian Roatiș, *N. Steinhardt, Opere 19, Varia II*, Răzvan Voncu subliniind că, deși „la al 19-lea volum, ediția N. Steinhardt nu și-a epuizat punctele de atracție, nici capacitatea de a contribui la o mai profundă înțelegere a personalității autorului”. De neocolit interviul cu Evgheni Vodolazkin realizat de Cristian Pătrășconiu; întrebat despre ieșirea din timp, prozatorul răspunde: „Probabil cel mai important mod de a ieși din timp și cel mai înalt este credința. Dar și literatura are propriile sale pârgii care îți permit să ieși din timp”. Raportarea la timpul suveran se regăsește și în *Jurnalul* lui Gheorghe Grigurcu din **Discobolul** (redactor-șef, Aurel Pantea), nr.268-269-270/2020: „Ne adaptăm cu resemnare la timp, în speranța nebună că și timpul se va adapta odată la ființa noastră, sub chipul eternității”. Revista întâmpină cu grupaje de versuri din lirica poezilor Gabriel Chifu, Viorel Mureșan și atrage atenția lectorului prin rubrici precum *Fete pierdute*, *Cronici de întâmpinare* sau *Cărți, cronici, autori*, asociate cu nume de referință, printre care se regăsesc: Al. Cistelean, Ion Pop, Iulian Boldea, Nicolae Oprea, Ovidiu Pecican. Din sumarul bogat al **Convorbirilor literare** (director, Cassian Maria Spiridon), nr.7/2020, decupăm amplul material *Un scriitor livresc, Mihail Sadoveanu (II)* prin care directorul revistei îl readuce în atenție pe marele povestitor moldav. În articolul său despre Argezi, Adrian Dinu Rachieru reliefează profilul unui om al

contrastelor, poetul „suportând, în timp un șir de violente redefiniri”. Incursiunea în universul volumului *Verglas* de Constantin Pricop, apărut la Editura Charmides în 2019, prilejuiește o analiză minuțioasă a versului dăltuit abrupt, „în unghiuri ascuțite”, după cum însuși poetul preferă, realizată de Emanuela Ilie, care susține că scriitorul, autor a numeroase volume de critică și istorie literară, „nu și-a tăiat niciodată legăturile cu poezia”. O multitudine de texte interesante semnate de Gheorghe Grigurcu, Ioan Holban, Mircea A. Diaconu, Theodor Codreanu, Mircea Moț, Magda Cârneci, Mircea Platon, Liviu Papuc, Dragoș Cojocaru, Cristian Livescu, Vasile Spiridon, A.G.Romilă, Marius Chelaru, Gellu Dorian, Bogdan Mihai Mandache... Eleganta publicație **Scriptor** (fondator și coordonator, Lucian Vasiliu), nr. 7-8/2020, se distinge și prin conținutul variat, distribuit în rubrici sugestiv intitulate: *semina sapientiae, et in arcadia ego, muti magistri sunt libri, ars amica nostra, colloquium, historia magistra vitae, aqua script*. Conceptul aparte *Poemul desenat*, în această ediție a revistei, se concretizează prin aportul tandemului Gabriel Chifu, text poetic, și Dragoș Pătrașcu, reprezentare grafică, iar secțiunea *Un poet, o pagină* cuprinde poezii de Dumitru Chioaru, Marian Drăghici și Ion Mureșan, care aduce un omagiu pictorului Miron Duca. Remarcăm, de asemenea, paginile de comentarii, cronici, recenzii, eseuri, tablete semnate de Elvira Sorohan, Mircea Radu Iacoban, Ioan Holban, Diana Vrabie, Mihai Cimpoi, Simona Modreanu, Ștefan Afloroaei, Codrin-Liviu Cuțitaru. **Ex-Ponto** (redactor-șef, Ovidiu Dunăreanu), nr.1-2/2020, se deschide cu editorialul *Cheia de boltă a României moderne* semnat de Eugen Uricaru. *Interviul Ex Ponto*, realizat de Iulian Talianu, o are ca invitată pe Ileana Mălăncioiu. Remarcăm prezența în acest număr a poezilor Lucian Vasiliu, Valentin Talpalaru, Lucian Alexiu și Sorin Roșca. Poezie, eseu, proză, critică literară, traduceri, anchete se regăsesc în paginile revistei **Apostrof** (redactor-șef, Marta Petreu), nr.7/2020. Cronica literară *Fragmente despre irealitatea imediată* realizată de Iulian Boldea este totodată o invitație la a lectura volumul *Bărbați fără*

degete și alte amintiri penibile, de Petru Cimpoeșu, despre care criticul conchide: „Cartea lui Petru Cimpoeșu este, cu aspectul său fragmentar, eteroclit, un experiment literar de excelentă ținută estetică, toate textele transpunând condiția omului, a scriitorului, într-un prezent halucinant și o istorie delirantă”. Problematika timpului, debusolarea, istoria par să fie preocupările medicului-poet Adrian Sângeorzan: ”Vreți să întindem istoria pe masă/ Ca pe un urs împușcat în inimă?” (*Noii Faraoni*) La *Ancheta Apostrof*, intitulată *Pandemia*, au participat numeroși scriitori, dintre care amintim; Gabriela Adameșteanu, Vasile Igna, Olimpiu Nușfelean, Lucian Vasiliu, Horia Bădescu, Radu Țuculescu, Leo Butnaru sau Gellu Dorian. Prestigioasa revistă de cultură **Ateneu** (director, Carmen Mihalache), nr.611-612/2020, cuprinde cronici literare, fragmente de proză și de teatru, creații poetice, eseuri, comentarii, articole, corespondență. Adrian Jicu realizează o cronică a romanului *Grădina Paradisului* („Polirom“, 2020) scris de Eugen Uricaru, pe care criticul îl consideră „unul dintre cei mai interesanți și, îndrăznesc să adaug, cei mai valoroși prozatori postdecembriști”. Cristina Popescu aduce un omagiu distinsului profesor universitar Traian Diaconescu, „generos și persuasiv până la înnobilare.” Rubrica *Poesis* îi găzduiește pe Ileana Negrea, Gela Enea și Cassian Maria Spiridon. **Tomisul Cultural** (director fondator, Iulian Talianu), nr.20/2020, reunește nume reprezentative ale culturii și literaturii noastre culturale: Andrei Marga, Mircea A. Diaconu, Viorel Coman, Mircea Coloșenco, Ștefan Mitroi și alții. Un fragment de roman, *Hipodrom*, apare sub semnătura Norei Iuga, iar Liviu Antonesei publică o pagină de *Jurnal din celulă și ogradă*. Invitatul rubricii *roua lecturii* este Daniel Corbu, pagina de *Poezie* fiind rezervată lui Nicolae Panaite: „De după gratiile/ și funiile văzduhului,/ de pe pământ/ și de sub pământ/ a venit poemul/ până sub pereții locuinței/ mele;/ greu mai intră în casă;/ uneori i-am dat la o parte și acoperișul...” (*În locul ferestrei*). Bogăția și calitatea materialelor din paginile revistei certifică faptul că **Tomis Cultural** este o publicație de înaltă ținută artistică.

Fabula Rasa

Imaginar în *travelling*

3. Receptare, receptură¹

„În vremea aceea” –adică în anii când în laboratorul de creație al Textualității Naționale de la București se prepara² viitorul&eternul candidat la Premiul Nobel³ – proliferau *teoriile lecturii*, care de care mai elaborate, ridicând această practică la rangul de *creație*. Sastisit⁴ de improvizațiile elegante ale criticilor universitari, bazate pe survolarea unor autori occidentali rămași în penumbră, atunci când nu se recurgea la holomerii lui Noica⁵, un scriitor pendulând între semiotică și neoretorică, eșuat în cultura locală a unui port dunărean⁶, constata că nu de *creație* era vorba, ci de *putere* (**-crație**), instaurată prin ocuparea unor zone ale *cuvântării despre literatură*⁷. Astfel încât, într-o analiză intitulată „Discursul rațiunii sau rațiunea discursului”, apărută într-un volum obscur la Universitatea din Iași⁸, el se neliniștea în fața apariției unei *tehnocrații a textului*, în care ceea ce am numi azi un *grup-expert* deține controlul reprezentărilor. Era vorba de *Textocrați* promovând un set de norme ale producerii-receptării unui produs omologat ca „literar” sau chiar un anume „bon sens” (*Common Sense* în jargonul de azi) a ceea ce formalisții ruși numeau „Literaturitate”.

Trecut-au anii – cum spune un vers celebru și iată că, în orizontul solenoidal al prozei românești de renume mondial, sus-nenumitul scriitor constată că, atunci când nu este obiect al adorației mistice (produs secundar al Credinței), macroromanul lui Cărtărescu este supus unei (al)chimii a lecturii înrudită cu farmacologia, luncând spre rețetele magistrale, acelea care se pregătesc într-o receptură. Modul de preparare este consacrat în PR („Relații Publice”), domeniu pe care specialiștii în Comunicare se străduiesc a-l diferenția atât de *Propagandă* (denumire odioasă&sinistră de tristă amintire), cât și de *Publicitate* (care miroase a gândire de teșghetar, fiind adesea înlocuit de „promovare de produs”).

Accelerarea receptării se face cu ajutorul unui catalizator, în cazul dat, un pasaj promoțional semnat de Liiceanu:

„Primul meu gând, odată-ncheiată lectura, a fost să-mi scriu pe cartea de vizită «Eu am citit Solenoid». E un eveniment care-ți taie oarecum viața în două: cine va citi cartea va înceta să mai fie un cititor de rând”.

În momentul apariției pasajului, autorul notiței trecuse de pragul celor șapte decenii, era departe de a fi „un cititor de rând”, *exercițiul de admirație* este remarcabil. Conceptorul de copertă s-a oprit aici în tirajul din 2017, pasajul conținea o comparație („e ca și după lectura lui Homer, Kant sau Heidegger”, gomat aici, dar preluat în suite de referințe la adresa unei publicații⁹, dar și pe blogul traducătoarei în limba franceză (<https://laurehinckel.com/accueil-2/>

solenoid). Prestigiul titlului de *filosof* în Franța (declinat de Liiceanu în vorbirea despre sine în spațiul public românesc), ponderea și valoarea simbolică a disciplinei în sistemul de învățământ din Hexagon (spre deosebire de cel carpato-dunărean) îl determină pe cititorul de rând *de acolo* să ia în serios trimiterele la cei trei autori, tril al entuziasmului lecturii (un cititor francez al lui Kant și Heidegger ar zămbi, știe și el cum se fac promovările de carte).

În pasul următor intervine, prin propriile marcaje, însuși Marele Textocrator, „instanța auctorială”: trimiterea recurentă la Kafka (o analiză distribuțională i se impune oricărui solenoidolog) este „plantată” în imaginarul cititorului prin secvența intrării personajului-narator în trupul unui sarcopt, cu asumarea misiunii de Mântuitor al Lumii Insectelor, parafrazând cele cunoscute din viața persoanjului istoric din Nazaret. Calchierea patimilor lui Iisus pe trăirile eroului Gregor Samsa din *Metamorfoza* este relativ facilă, la limita pastişei, dar funcționează bine ca „fixativ” al referinței la autorul ceh de limbă germană. În consecință, mai toate comentariile pe care le-am putut repera în orizontul francophon o preiau: Didier Jacob în „Nouvel Observateur” (3 octombrie 2019), un librar care comentează pe web¹⁰ comentariul apărut la adresa courrierdesbalkans.fr, Gabrielle Napoli¹¹. comentatorul din „Le Monde”, Alexandre Fillon („Lire”, octombrie 2019), Claire Devarieux (caietul Les livres al cotidianului „Libération”).

Trimiterea la Kafka se grefează perfect pe imaginea regimului Ceaușescu în anii 80-90, în orizontul culturii franceze în special, unde mitul geopolitic («independența față de Moscova») era erodat în urma acțiunii energice a operelor lui Goma, a jocului serviciilor secrete românești (acțiuni violente împotriva emigrației protestatare) puse în dificultate de o înscenare a omologilor hexagonali. Pentru a arăta că e posibilă «evadarea» (fie și sub forma escapismului lecturii&scriturii) era nevoie de un al doilea pilon: *Borges*. El este menționat alături de autorul *Procesului* în „comentariile-expert” (cele apărute în rubricile literare ale periodicelor) și se inserează perfect în ceea ce – ironic – Norman Manea numea *est-etica*: revendicarea «rezistenței prin cultură», imagine de marcă specific românească, opusă împotrivirii efective, cea al cărei simbol este Paul Goma, într-o țară în care se practica ceea ce se numea „stilul esopic” iar aluzia, „șopârlele”, erau practice ca înlocuitor al carajului politic, așa cum „nechezolul” înlocuia cafeaua.

În cadrul campaniei de promovare a *Solenoidului*, Cărtărescu se pretează ritualului numit „interviu de presă”, redus la un rezumat de conversație de ziaristul cu nume

de familie românesc. Pomenirea vechiului regim este concentrată în formularea: „*sub Ceaușescu, totul funcționa prost, inclusiv cenzura*”. Dar când circumscrie climatul literar precizează, onest, că „*Nu era vorba de disidența politică. Am putea vorbi mai curând de secte literare. Pentru noi, un poem era mai important decât orice lucru. Voiam pur și simplu să facem literatură adevărată, eliberată de minciuna care ne înconjură*”.

Ceea ce însemna, implicit, că faimoasa instituție de control al exprimării nu funcționa chiar atât de rău: „*literatura adevărată*” era doar o „*non-minciună*”, fiecare „practicant” având rețeta secretă, elaborată prin prelucrarea *motivelor* din cărțile transmise prudent între membrii „sectei”, fie că era vorba de lucrări apărute cândva, accesibile doar la „fondul secret”, de publicații străine ajunse pe căi ocolite (și multe ar fi de povestit despre acele căi și pașii celor care le parcurgeau) și uneori de cărți tipărite în tiraje mici, la care se ajungea cu pile în sistemul de difuzare.

După cum se vede, cataliza filosofică sfârșește, în promovarea unui autor român în Franța, prin a recicla vechile obsesii despre generațiile sufocate de regimul național-comunist, pe urmele filmului premiat la Cannes în 2007 (*4 luni, 3 săptămâni și 2 zile*). O fi mult, o fi puțin? Urmează să mă întreb și în viitorul episod, unde voi încerca să descifrez și rețeta de discurs a *celeilalte părți* – respectiv a detractorilor lui Cărtărescu.

- (1) **RECEPTURĂ**, *recepturi*, s. f. **1**. Preparare a unui medicament după o rețetă; **2**. Loc, secție într-o farmacie unde se prepară medicamentele prescrise într-o rețetă. – Din germ. **Rezeptur**.
- (2) „Se” trebuie citit în dublă cheie: reflexivă (el se prepara) și pasivă (el era preparat).
- (3) *Fantasmiraj* carpato-dunăreană, nu am aflat încă o altă cultură obsedată de ideea că nu are încă acest premiu. Cuvântul-valiză încearcă să numească un orizont al așteptării în care orice atribuire este percepută ca un furt din patrimoniul virtual al Românilor care au talent.
- (4) Vezi accepția legată de „saturație”, respectiv „stare a unui compus chimic care nu mai conține valențe libere și deci nu mai poate adăuna alte elemente în molecula lui”.
- (5) Scurtcircuitând argumentarea patriarhului de la Păltiniș, voi spune că este vorba de partea care dă imaginea întregului, un fel de hologramă ideatică.
- (6) Fiind vorba de un personaj fără notorietate printre fanii lui Cărtărescu, nu-i voi pomeni numele.
- (7) Tehnic vorbind, *metalimbajul literar*.
- (8) *Raționalitate și Discurs*, vol. II – *Metalimbaj și metaliteratură*.
- (9) <https://www.courrierdesbalkans.fr/Mircea-Cartarescu-Solenoid>
- (10) <https://www.senscritique.com/livre/Solenoid/39735189>
- (11) <https://www.en-attendant-nadeau.fr/2019/11/05/ecrivain-mondial-cartarescu>

Ioan RĂDUCEA

distanța focală

Formele seducătorului vis

Sculptorul ieșean Nicolae Gh. Popa Tutova (1939 – 2014) s-a născut în comuna Tutova, de lângă Birlad, urmînd Liceul „Gheorghe Roșca Codreanu” din acest oraș (promoția 1959) apoi Școala Tehnico-Sanitară din Iași. A lucrat ca asistent anatomopatolog, inițial la Institutul de Medicină „Gr. T. Popa” (din 1963), apoi la Spitalul de Psihiatrie „Socola” Iași (din 1969 pînă la pensionare, în 1994).

În domeniul artistic s-a inițiat la Școala Populară de Artă din Iași, clasa de sculptură a Lucreției Filioreanu-Dumitrașcu, absolvind în 1984 și participînd, încă din timpul studiilor, la diverse manifestări artistice. A fost membru al Cenaclului „Th. Pallady”, devenit din 1990 Asociația Artiștilor Plastici din Iași, și a expus în diverse locuri, precum Sala Fundației „Emil Alexandrescu” de la Casa de Cultură a Municipiului Iași, Galeriile Casa Cărtii, Galeriile Ateneu Tătărași dar și la Pitești, Alba Iulia sau București. A participat la numeroase ediții ale Saloanelor de primăvară și de toamnă patronate de Asociația Artiștilor Plastici Iași, la Expoziția Națională de Artă Naivă „Saloanele Moldovei” Iași precum și la Expoziția Națională de Artă Naivă de la Pitești, Salonul de Primăvară al Artei Naive Bacău, Salonul Internațional de Artă Naivă București (2001) etc.

Nicolae Gh. Popa a lucrat în diverse materiale: ghips, alabastru, bronz, marmură, avînd însă predilecție pentru lemnul de diverse esențe: nuc, tei, cireș, salcîm, butuc de viță de vie. De-a lungul anilor i-au fost achiziționate, inclusiv pentru instituții, mai multe lucrări, între care bustul în ghips patinat al lui Constantin Brăescu (fondatorul Spitalului de Psihiatrie „Socola” Iași), grupul statuar în lemn de cireș *Taraful* (la Galeria de Artă Naivă Pitești), bustul în bronz *Eminescu* (expus multă vreme la Casa Cărtii). Eticheta de „artă naivă”, aplicată deseori atît sculptorului cît și asociațiilor de tipul aceleia în care acesta a activat, poate fi una superficială. Este adevărat că unii își

proclamă apartenența la acest așa-zis stil, alții însă nu, fiind vorba mai curînd de o regroupare a artiștilor care au pornit ca amatori, ajungînd însă, uneori, la considerabile rezultate. Cel în cauză vorbește de *visul ce l-am visat*, care dă și titlul unicului său album¹, mai degrabă în termeni expresioniști, intenționînd să profite de particularitățile genuine ale materialelor modelate, de pildă de protuberanțele, noduri și răsuciri, ale lemnului, inclusiv rădăcini lignificate, din care extrage cîte un gest grăitor, plutind uneori pe valuri onirice. Alte lucrări înaintează către un expresionism satiric, potrivit cu artistul, dotat cu o ironie mușcătoare și foarte la curent cu mersul treburilor politice în țara lui Caragiale (a fost, mulți ani, și lider de sindicat al cadrelor medii din domeniul sanitar). Între acestea, *Deputatul* (lemn de nuc, 2006), ciung de o mină, însă cu cealaltă ridicată într-un gest de elocvență, în timp ce picioarele par să îi fie prînse într-o materie cleioasă, poate o semnificare a dependenței sale de apartenența de partid. De-a dreptul șarjat este eroul lucrării *De la cramă* (1990), ale cărui brațe par a se fi transformat, prin vitejie bahică, în butelci sau în virteje, în timp ce între dinți ține prins gîtul noii sticle de băutură.

Viziunile se organizează în mai multe serii tematice, relaționate și cu materialele folosite cu predilecție. Astfel, interpretarea unor subiecte de cultură majoră implică ghipsul patinat dar și materiale nobile precum bronzul sau marmura (*Prometeu înlănțuit*, 1998; *Eminescu*, 1988; *Triptic Mihai Eminescu*, 1999) în timp ce multe dintre pitoreștile personaje, parte a unui burlesc *theatrum mundi*, se tratează în lemn (de nuc, mai ales): *Ion*, 1999; *Balerina*, 2000; *Violonist*, 2000; *Dirijorul*, 2001; *Grevistul*, 2001; *Profesorul*, 2002 etc. Cîteodată, printre atîtea întemeieri adamice de nume și de lume, își fac loc și temele „la ordinea zilei”: *Dreptatea leului*, 1998; *Teroristul*, 2002; *Aviara*, 2004. Vorbim, de asemenea, de alegorii, de grupuri statuare, de ecvestre de interior (un

Mihai Viteazul, 1998, în lemn de cireș), precum și de cîteva personaje animaliere. Între acestea, zvîcnitul *Somn* (2006), lucrare cu deosebite virtuți, speculînd (inclusiv coloristic) apele esenței de lemn ca și salutara ambiguitate omonimică (pește vs. stare fiziologică) din titlu. De multe ori, forma reține oferta obiectului accidental înlînit și dintr-un lemn de tei se obține o gimnastă, dintr-unul de cireș o barză iar dintr-o rădăcină de trandafir un neobișnuit grup statuar, elansat ca o sabie ridicată, în care baza pare a fi bărbatul, cu mîinile întinse către silueta întinsă pe ascuțiș, femeia...

Așadar, sculptorul ieșean deține o știință a amplificării gestului schițat de masa neprelucrată și multe dintre operele sale au fost construite în jurul acestuia, precum *Leul* (2007), o prelucrare superioară a nodulilor de butuc de vie sau *Mască* (2000), în care se valorifică scorbura dintr-un lemn de cireș. Prin maniera folclorizantă a altor lucrări, el pare a se încadra unor tendințe verificate ale sculpturii românești, valorificînd eventual sugestii din Dimitrie Paciurea sau Gheza Vida. Că nu îi este străină sobrietatea clasică a liniilor o dovedesc opere precum *Madona* (ghips patinat, 1992), *Mama cu pruncu* (marmură, 1994) și mai ales *Autoportretul* (marmură, 1993), adunat în jurul ochilor ușor exoftalmici, încruntați de profesională concentrare dar adumbriți de pădurea stufoaselor sprîncene.

Cu atît mai meritoriu cu cît a pornit ca diletant, Nicolae Gh. Popa, prezență entuziastă în spațiul artei ieșene, aduce prospețimea unei arhaicități rafinate de seducția formelor și dă prin aceasta mărturie de un spirit al locului moldav, de tulburătoare generozitate.

(2016)

1 Nicolae Gh. Popa Tutova – *Visul ce l-am visat*, Iași, Editura CreArt, 2011, 70 p.

Adina BARDAS

„Dar cuvintele sunt lacrimile celor ce ar fi voit
aşa de mult să plângă şi n-au putut.”
(Lucian Blaga)

„De atunci, de la plecarea lui grăbită, eu nu mămpac cu gândul”, scria criticul şi istoricul literar Florin Faifer în articolul *Mircea Ghiculescu, înaintea căderii de cortină*, publicat în *Expres Cultural*, nr. 5/2019. Atâtea şi atâtea luminoase schițe de portret ale prietenilor din mediul literar şi teatral poartă pecetea sensibilității lui Florin Faifer. Dar, într-un ceas nefericit de vară, bătaile generoasei sale inimi s-au oprit, şi pentru cei rămaşi aici a sosit timpul să nu se-mpace cu acest gând...

A fost un cercetător, scriitor şi profesor universitar pe care nu poți să-ți închipui decât plin de vie curiozitate, de bunăvoință, coborând lin pe firul poveștilor lumilor literare de altădată, cu un aer de cordială erudiție, lipsit de aciditățile, înclinările spre răfuială sau înfoierile unor alți critici. A pornit în bătaile restituiri spiritului literaturii, nu sub steaguri de luptă şi împlătoşat sub scuturile formulărilor academice, ci sub „Faldurile Mnemosynei”, cu tot ceea ce înseamnă vulnerabilitatea memoriei recuperate. Este una să pornești într-o călătorie de investigație minuțioasă simțind că deja știi (aproape) totul și alta e să fii deschis, să cauți cu deferență, să înțelegi, să găsești firele uneori fragile ale conexiunilor inedite între meandrele epocii, caracterul unui autor și opera sa, fără judecăți aprige, dar nu și fără acea sfichiuire a spiritului, care face frazele vitale și de neuitat. Cărțile lui Florin Faifer nu pot aduna praful în biblioteci, pentru că ele sunt camarazi de cursa lungă, care, la fel ca și omul care le-a scris, se dezvăluie în timp, cu destinderile revelatorii ale acelui resort al căutării repetate în profunzimi care te ducă către destinații imprevizibile cu fiecare lectură.

Deși a început să publice în reviste din 1966, a debutat pe rafturi de librărie oarecum târziu, la 40 de ani, cu *Dramaturgie între clipă și durată* (1983). În același an, profesorul Paul Cornea îi trimitea autorului o scrisoare cu tonuri și de admirație, dar și de dojană – ambele într-un registru categoric, din care nu lipsește totuși, imponderabilă aproape, afecțiunea – mulțumindu-i pentru postfața la *Didahiile* lui Antim Ivireanul. Scrisoarea e redată în *Expres Cultural* (nr. 2/2018): „Postfața e admirabilă: e informată, bine gândită, excelent scrisă. (...) Cred, stimate domnule Faifer, că a venit timpul să-ți strângi într-un volum studiile de istorie literară. (...) Ai dreptul (și datoria) să-ți pui în lumină statura reală”.

Admirabile, informate, bine gândite, excelent scrise au venit cărțile în deceniul următor: *Semnele lui Hermes* (1993), *Cordonul de argint* (1997), *Efectul de prismă* (1998), *Faldurile Mnemosynei* (1999). *Semnele lui Hermes. Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real și imaginar* s-a bucurat de premii importante, a intrat pe lista „Cărțile anului” și trece triumfal testul timpului datorită rigorii cercetării, construcției inteligente și stilului atrăgător. „Crezi că-i puțin lucru să ai farmec în istoria literară?” aruncă întrebarea, cu licăriri de răsfăț, autorul, ca pe o „provocare la lectură”. În interviul acordat revistei „Cronica” în iunie 1994, Florin Faifer punctează: „Am lucrat mult la această carte. Era și voluptatea secretă a revanșei – (...) la data redactării nu voiajaseam în afara țării niciodată. (...) E, într-adevăr, o „comedie umană”, surprinzând tipologii, destine, priveliști felurite.” Și, apoi, apare cheia filigranată care deschide perspectiva spre acel orizont spiritual al omului însuși – aspirația către ceea ce nu se făcuse încă: „Pariul pe care mi-am pus în cap să-l țin a fost ca fiecare capitol (despre călătorul ingenuu, despre cel parodic, despre peregrinul livresc, despre „anticălător” ș.a.m.d.) să aibă o culoare stilistică distinctă. Și încă un record de

maniac: de la cap la coadă, pe toată întinderea eseului (peste 350 de pagini – n.n.), nici un termen mai expresiv nu se repetă”. Citind această carte de mare inventivitate stilistică se poate spune că e un pariu reușit rotunzind un text pasionant, care se citește, dacă nu în parcurgeri instantanee, datorită multitudinii datelor și densității de idei cărora merită să le dai timp să-și dezvolte parfumurile, atunci cu echivalentul stării de fericită alergare *à bout de souffle* pe care ți-o oferă o explorare plină de sensuri fascinante. La fel cum notează despre Dinicu Golescu (unul dintre subiecții săi, alocat tipologiei numite „Semnul mirării – Călătoria ingenuă”), Florin Faifer „pune preț pe lucrurile făcute „cu temei și cu orânduială” ”.

Despre *Cordonul de argint*, carte apărută patru ani mai târziu, Paul Cornea revine într-o scrisoare, publicată în același *Expres Cultural*, cu rânduri de prețuire fără rezervă: „Să-ți spun că e bine scrisă? Că îndeplinești, așa cum, într-un chip modest, am preconizat și eu, fuziunea informației riguroase istorico-literare cu voluptatea speculației critice, într-un echilibru mereu delicat și fără stridențe? Să adaug că suplețea simpatetică a scriiturii, cu mimetismul culorilor stilistice, se adaptează miraculos unor autori de care te ocupi (am verificat-o pe Iorga și Sadoveanu)? D-ta știi

de fapt cine ești și cât poți; bănuiesc că retractilitatea d-tale ascunde un mic (mare?) orgoliu”.

În aceeași decadă se adaugă activitatea de secretar literar la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași (1991-1993) care îi aduce „Premiul Criticii pentru cel mai bun secretar literar al anului” din partea Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru, Secția Română (1993). Despre actori, spunea cu simpatie: „...mie unuia îmi apar ca niște făpturi aparte. Acum vorbești cu ei, vrute și nevrute, acum îi vezi cum se transfigurează. Au un magnetism care mă emoționează”. Nu e de mirare că această deschidere caldă a solidificat prietenii, a inspirat comentarii critice de mare finețe și poate a adus ceva în plus spectacolelor făcute atunci la Teatrul Național din Iași - acea imaterialitate strălucitoare a bucuriei de a crea care se iscă doar sub zodia încrederii și a iubirii.

Pasiunea de a dăru, de a se investi în oameni, și dragostea cu care se apropia de teatru au condus apoi către o carieră la superlativ de profesor universitar la Facultatea de arte „George Enescu” din Iași începând cu anul 2001 (Catedra de antropologie teatrală și Catedra de istorie a teatrului românesc). Din 2002 a condus de asemenea doctorate în domeniul Teatrolgiei. A fost un profesor iubit, plin de har, din stirpea marilor profesori ilustrată și de tatăl său, distinsul Laurențiu Faifer, pe care îl evocă drept „un magistru necanonice, subjugând pe cei care-l ascultau cu gândiri pătrunzătoare”. Acest portret construit dintr-o singură, elegantă, linie descrie în egală măsură

admirabilele calități ale lui Florin Faifer. Diploma aniversară pentru „Serviciu credincios și merite excepționale în recunoașterea, afirmarea și sporirea bunului nume al Școlii ieșene de muzică, teatru, arte plastice, decorative și design”, care i-a fost acordată de Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași în 2010, condensează în câteva rânduri ceea ce ar fi de spus pe îndelete în eseuri și, poate, cărți despre un model de trăire plin de noblețe și demn de urmat. Sporirea bunului nume al Școlii, al Teatrului, al Institutului, al Familiei, al Iașului – prin serviciu credincios – pare a fi fost o stea statornică pe firmamentul de valori al lui Florin Faifer.

Anii noului mileniu au fost rodnici pe planul scrisului, și cărți de referință i-au consolidat statura: *Pluta de naufragiu* (2002), *Filtru* (2005), *Incursiuni în istoria literaturii dramatice românești – Regăsiri* (2008), *Dramaturgi români* (2009), *Incursiuni în istoria teatrului universal (de la origini până în Renaștere)*. *Theatrum mundi* (2010), *Incursiuni în istoria criticii dramatice românești*. *Zodia balanței* (2010).

Amintea deseori de cele peste 1000 de articole publicate pe care era decis să le aducă până la un număr ales (un pariu pe care, cu lucrări de sertar, îl poate câștiga încă). A colaborat la *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, publicat la Editura Academiei în 1979, operă imensă la care pusese umărul cu nădejde și talent alcătuind o sută unsprezece articole axate pe memorialistică și dramaturgie, pentru care de altfel a fost distins cu Premiul Academiei Române „Timotei Cipariu” (ex aequo) în 1981. Către o altă lucrare masivă, de dată mai recentă, *Dicționarul general al literaturii române*, la care trudise șaptesprezece ani, implicându-se nu doar în redactarea unor articole, ci și în coordonarea și revizia acestor tomuri masive, se întorcea cu tristețe, și doar rareori dădea în vileag, cu intensitatea incandescentă a unui autentic spirit combativ, frustrarea care îi lăsa, din nefericire, cam inerți pe „zeii lexicografiei”. Dincolo de irizările, abia întrezărite, de amar e multă discreție. Cum amintea cu delicatețe în interviul deja citat din *Cronica*: „am și tristeți, prea destule (...). Ele sunt fața ascunsă a existenței mele, care multora li se va fi părând că e continuu surâzătoare. Dar tot e bine dacă surâsul poate ascunde semnele melancoliei.”

Când se referea la cei plecați, Florin Faifer vorbea uneori de dispariția lor ca despre „căderi de cortină”. Un punct de vedere cu care nu sunt de acord acum; nu m-aș putea referi la faptul că acest om de o distincție rară nu mai este printre noi ca la o „cădere de cortină”. Mai cu seamă că, pentru cei care i-au fost aproape, care l-au intuit dincolo de surâsuri, pentru cei care i-au ascultat cursurile sau părerile despre o carte, despre un rol, despre călătorii reale sau în imaginar, pentru cei care l-au citit cu atenție, pe scurt, pentru cei care locuiesc pe planeta Faifer, rămân încă multe lucruri de descoperit, de pus în pagină, de reflectat prin „vitraliile amintirii”. Florin Faifer ne vorbește încă, și sunt sigură că manuscrisele recuperate de familie vor vedea lumina tiparului dând naștere unor noi întâlniri arcuite peste timpuri de dincolo de timp, unor dialoguri la fel de neașteptate și de pline de tainice tâlcuri cum au fost cele care ne-au marcat până acum existența în preajma sa.

„Sunt locuri blagoslovite unde o misterioasă potriveală a sorții a făcut să se nască, de-a lungul vremii, oameni hărăziți să nu fie dați uitării. Iașii, de bună seamă...”. Așa scria Florin Faifer în cronică intitulată *L'Éternel retour* (coincidență, deschizându-se tocmai la pagina 77 a *Faldurilor Mnemosynei*) și iată că așa putem spune și noi, gândindu-ne cu nostalgie, cu respect și cu neuitare la viața sa frumos trăită.

Victor DURNEA

„Revista Fundațiilor Regale” (I)

Publicație apărută la București, lunar, în două serii, prima din ianuarie 1934 până în august 1945 și cea de-a doua, fără discontinuitate, din septembrie 1945 până în decembrie 1947. Inițial subtitlul este „Revistă lunară de literatură, artă și cultură generală”, schimbat în a doua serie în „Literatură – artă – cultură – critică generală”.

Instituția editoare indicată pe coperta primelor cinci numere este Fundația Regală pentru Literatură și Artă „Regele Carol al II-lea”, dar în realitate este vorba de Secretariatul general al Uniunii Fundațiilor Culturale Regale, menționat de la al șaselea număr din 1934 până în aprilie 1941, când funcția o preia Directoratul general al aceleiași Uniuni; din aprilie 1942 editorul este din nou Fundația Regală pentru Literatură și Artă, care, fiind desființată în mai 1944, deodată cu Uniunea, predă ștafeta Fundației „Regele Mihai I” (fosta Fundație „Principele Carol”); în sfârșit, din iulie 1945 sarcina editării revistei revine reînființatei Fundații Regale pentru Literatură și Artă.

În directă legătură cu instituția editoare sunt organele de conducere ale revistei. În primele cinci luni de existență pe frontispiciu apar un „comitet de direcție”, format din șase academicieni – Ion Al. Brătescu-Voinești, Octavian Goga, D. Gusti, Emil Racoviță, C. Rădulescu-Motru și I. Simionescu –, între care sunt directorii a trei dintre fundațiile culturale regale, apoi un redactor-șef – Paul Zarifopol – și un secretar de redacție și administrator – Radu N. Cioculescu.

După ce la începutul lunii mai 1934 Paul Zarifopol se stinge din viață, în semn de omagiu, numele său rămâne pe pagina de titlu până în iunie 1940, fiind trecuți în schimb ca redactori Camil Petrescu și Radu Cioculescu. În afara acestora ar mai fi fost doi redactori – Petru Comarnescu și Mihail Sebastian –, conform mărturisirilor acestora, poate și alții.

În orice caz, Camil Petrescu este redactorul-șef *de facto*, el iscăind în interval (cu numele său ori „Redacția”) aproape toate precizările programatice și articolele bilanțiere (*Retrospectivă*, 12/1938). Situația este „legalizată” abia odată cu numărul din iulie 1940. Camil Petrescu este indicat ca redactor-șef și în intervalul mai 1941 – octombrie 1942, când revista este condusă de „directoratul general” al Uniunii, adică de D. Caracostea, al cărui nume nu este înscris pe frontispiciu decât din noiembrie 1942, când este secondat de un secretar de redacție – Ovidiu Papadima.

În urma unei noi reorganizări a Fundațiilor Culturale Regale, în mai 1944, mandatul lui D. Caracostea încetează, la cărna revistei revenind comitetul de direcție – într-o formulă parțial modificată: în urma deceselor lui O. Goga și al lui I. Simionescu și apoi a epurării lui Ion Al. Brătescu-Voinești, sunt coopțați Al. Tzigara-Samurçaș, Octavian Neamțu și Mihail Sadoveanu – și redactorul-șef Camil Petrescu. Acesta rămâne cu aceeași funcție și la seria nouă a revistei, la care Al. Rosetti este director, iar Corin Grosu secretar de redacție.

Cât privește comitetul de direcție, acesta se pare că nu a jucat vreodată un rol efectiv; cel mult, unul dintre membri, Octavian Goga, făcea uneori, potrivit unor mărturisiri, selecția poeziilor primite la redacție, iar alții întocmeau din când în când referate pentru studiile științifice prezentate spre publicare. Conform însă unei dezvăluiri a lui Al. Rosetti din necrologul consacrat lui N.M. Condiescu, publicat în „Revista Fundațiilor Regale” în octombrie 1939, în primii ani mensualul „a fost dirijat cu discreție din culise” de fostul general adjutant onorific al Regelui Carol al II-lea, care fusese și secretar general al Uniunii Fundațiilor și, totodată, președinte al Societății Scriitorilor Români. La propunerea generalului ar fi fost desemnat și redactorul-șef.

După moartea lui N.M. Condiescu în iunie 1939, înlocuitorul său la președenția Societății Scriitorilor preia (până în aprilie 1941) și Secretariatul general al Uniunii Fundațiilor, implicit, probabil, și sarcina de „a dirija cu discreție” mensualul editat de acesta. (O dovadă este faptul că în interval N.I. Hirescu își înmulțește colaborările, iar în numărul festiv *Restaurația*, din 1940, el este cel ce face bilanțul realizărilor.) Preparativele pentru scoaterea „Revista Fundațiilor Regale” debutează la începutul toamnei 1933, când redactorul-șef desemnat adresează o „circulară” potențialilor colaboratori, aleși cu grijă, pe care îi invită să-și trimită textele, fixând în subsidiar anumite condiții (evitarea „polemicii pur negative” și a celei „pur personale”, preferința pentru „studii de cadru larg” la antipodul „schiței și cronicii în tempo expeditiv”, pentru care ar avea „o prea mare predilecție publicatiile române existente”), și informând că există „suficiente mijloace pentru o mai largă retribuire a colaborării”. Cu același prilej se preciza că „se va urma în format și în cadru cunoscuta «Revue de Deux Mondes»”, adică va ieși în 8° și cu nu mai puțin de 240 de pagini, repartizate în trei mari secțiuni – beletristică și studii, „Cronici” și „Revista revistelor”. Mai târziu se vor primi sugestii și de la alte periodice străine, îndeosebi de la „Nouvelle Revue Française”, și, în consecință, vor apărea rubrici noi: „Comentarii critice”, „Actualități culturale europene” (întregită de „Actualități franceze”, „Actualități italiene”, „Cronici engleze”), apoi „Texte și documente” și „Note”.

Redacția nu dă obișnuitele lămuriri programatice în primul număr, în locul lor stând un text evasivotiv, intitulat

Închinare, semnat de „patronul” instituției editoare. Regele Carol al II-lea dedica noua faptă culturală tatălui său, Ferdinand I, de la care primise „un Ideal, sfântă moștenire”, aceea de a face posibilă, printr-o publicație, „mărturia intelectualității poporului nostru și a afirmării entității culturale românești în fața lumii civilizate”, și sublinia că revista ctitorită „pornește pe o cale lungă și anevoioasă, o cale spinoasă de luptă pentru un ideal și o fermă credință în forța de producție a culturii românești”.

Reiterând afirmația regală în articolul *După întâiul an* (12/1934), Camil Petrescu preciza în numele redacției: „Am căutat și vom căuta să îmbrățișăm în producția strict literară toate modurile sensibilității românești de astăzi, chiar atunci când nu aderăm în totul la vreuna din ele, căci această sensibilitate definește stilul unei epoci tocmai prin cusururile aparente și în orice caz întreține acea efervescență care e mediul viu de creație.” Se explica astfel și dorința „de a nu ignora nimic”, de „a încuraja tot ce poate constitui baza selecțiunii viitoare”, ceea ce ducea inevitabil și la includerea în sumar „a unor nume noi și oarecum incerte”.

Mai târziu, în articolul *La sfârșitul celui de-al treilea an* (12/1936) Camil Petrescu insistă asupra faptului că, în raport cu celelalte întreprinderi ale Uniunii Fundațiilor Culturale, revista pe care o conduce are un rol „mai plin de riscuri” „fiindcă ne menține într-una din regiunile cele mai nedefinite și mai bântuite de controverse ale spiritului omenesc”. Relativ la „convulsiile spiritului” ce agită prezentul, se relevă că „tema dihotomică”, „a celor vechi și a celor moderni, a celor tineri și a celor bătrâni, a moralității

ANUL IV.	1 IANUARIE 1937	Nr. 1.
N. IORGA		Visiuni de Italie 3
ION MARIN SADOVEANU		Terține 21
GALA GALACTION		Note din Italia 24
GH. BRĂESCU		Amintiri 37
PAN M. VIZIRESCU		Căntecele dimineții 51
AUREL LAMBRINO		Putrezind 57
I. RĂDULESCU-POGONEANU		Insemnările zilnice ale lui Titu Maiorescu 69
ARTUR GOROVEI		Persistențe păgânești în datinele noastre 95
AL. ROSETTI		Antoine Meillet 111
EM. CIOMAC		Inceputurile muzicii 120
G. M. CANTACUZINO		Despre posibilitatea unei arhitecturi românești 129
ANTONI CESAR PARTENI		Energile naturale 135
VLADIMIR STREINU		Dubletele artistice 149
ȘERBAN CIOCULESCU		Poezia d-lui I. Vineu 164
C R O N I C I		
CAIN ȘI ABEL SAU DESPRE OPOSIȚIA CALOFILĂ de Camil Petrescu (180); DESPRE O ETICĂ A „PUTERII” de Mircea Eliade (187); DOUĂ ENERGII EXCEPTIONALE: FELIX FRANKFURTER ȘI R. M. HUTCHINS de Petru Comarnescu (192); NOTĂ LA UN „MANIFEST PERSONALIST” de Mihail Sebastian (197); „YOGA” ȘI AUTORUL EI de G. Noica (192); ENESCU PRINTRU NOI de Emil Riegler (197); ACTUALITĂȚI ITALIENE de Alexandru Marcu (211); ACTUALITĂȚI CULTURALE EUROPENE de D. I. Suchianu (213); ACTUALITĂȚI FRANCEZE de Ion I. Cantacuzino (220).		

și a imoralității, a tradiționalismului și a voinței de inovație, a literaturii naționale și a naționalismului în literatură, a limbii literare și a celei barbare”, e în realitate „glorios dezbătută de la Renaștere, iar sorții de izbândă nu s-au fixat niciodată de o singură parte decât puțin timp”. În acest sens, „greșesc cei care cred că anumite campanii pentru moralitate în artă ori pentru limba literară sunt inoperante și chiar dăunătoare creației literare”, dar și cei ce nu înțeleg că, întrucât „spiritul creator, din irezistibila lui necesitate interioară, irumpe de cele mai adese ori fără luciditatea corespunzătoare impulsivității lui”, „e nevoie de anumite atitudini reacționale, care să-l zăgăzuiască, abătându-l de la ocoluri periculoase”. Rolul revistei ar fi acela al „pilotului iscusit” care, „printre Scylla unei irumperi oarbe și Charybda unei ajustări aproape ucigăse”, face ca „nava să nu fie târâtă de nici un curent care ar duce-o dincolo de linia de plutire”, iar procedura adoptată a fost „să se îmbrățișeze, în producția strict literară, toate modurile sensibilității românești, chiar când nu aderăm organic la atâtea dintre ele”.

Ideile sunt reluate în *Cuvânt* (1/1938), aici cu o definiție mai plastică a publicației – „o adevărată revistă de sinteză – vie – culturală”, deosebită de cele militante (ale „unui singur curent literar”), „călăuzite de o anumită ideologie – pe o singură linie fără meandre”, de cele ce „se îndreaptă, schimbând mereu ca să ție seama de succesele deziderate, spre toate punctele cardinale”, de cele „duminicale, de familie, cuminți ca un muzeu de provincie”, dar și de cele „în genul acestor foi de avangardă tipărite cu litere întoarse și ilustrate cu desene caricaturale”. Iar încheindu-și articolul *Întâiul popas* (12/1938), redactorul șef relevă încă o dată asumarea unei „ținute” care „nu e numai cea esențială, ci e și cea care îngăduie [...] să depășească punctele de vedere militant și partizan dogmatic, necesare adesea, dar sortite unei vremelnice treceri”.

În fapt, Camil Petrescu, dar și alții care scriu în paginile mensualului, abținându-se de la intervenții directe, de la „polemici” sau de la „pamflete”, își vor exprima punctele de vedere destul de limpede. Astfel, de pildă, cel dintâi, în articolașul *Noua structură în cultura românească* (7/1937),

glosează pe marginea alocuțiunii Regelui Carol al II-lea în ședința Academiei Române în care Lucian Blaga și-a rostit discursul de recepție, conchizând în sensul depășirii sămănătorismului și poporanismului și „al trecerii de la sentimental la creație obiectivă”. La fel, Vladimir Streinu va găsi prilejul, în articolul *Spre Titu Maiorescu* (5/1937), comentând pe marginea *Însemnărilor zilnice* ale ctitorului Junimii, tipărite atunci, să „intervină” cu putere într-una din polemicele fierbinți ale zilei.

Sumarul primului număr transpune vizibil în realitate intenția „îmbrățișării” unor manifestări diferite și chiar contradictorii, dar rezultatul este pentru moment destul de modest. Colaborează, ce-i drept, în prima secțiune Tudor Arghezi (*Rugăciune*), Gala Galaction (*O lecție despre John Stuart Mill*, ce va continua apoi multe numere la rând) și N.M. Condiescu (*Însemnări pe o criptă regală*), dar centrul de greutate cade pe *Amintirile* colonelului Grigore Lăcusteanu, valorificate acum, și în introducerea datorată lui I.C. Filitti, mai mult ca document de epocă. (Abia peste câteva luni Camil Petrescu va pleda pentru valoarea lor literară, argumentată cu tezele-i fundamentale, a autenticității și anticalofilismului.) La capitolul studiilor se remarcă Șerban Cioculescu (*O nouă ediție critică a poeziilor lui Eminescu*) și G. Bogdan-Duică (*Școalele din Blaj*), alături de istoricii Z. Păclișanu și Ion Budu, de inginerul V. Vălcovici și de politologul R. Patulius, iar la „Cronici” sunt prezenți Paul Zarifopol (*Roman naturalist?*), Alexandru Marcu, Tudor Teodorescu-Braniște și G.M. Zamfirescu (ce se ocupă de teatrul ieșean) și Radu Georgescu (cu o dare de seamă asupra câtorva concerte).

În numărul următor sunt selectați poeții Adrian Maniu și Victor Eftimiu, prozatorii I. Al. Brătescu-Voinești și Marta Rădulescu, filosoful C. Rădulescu-Motru cu amintiri din vremea studiilor, iar la studii apar Barbu Brezianu, Valeriu Marcu, Scarlat Struțeanu, George Stroe, Victor Hillard (ulterior va semna cu prenumele real Richard), Emil Riegler și C. Noica (*Anul filosofic 1933*). Partea rezistentă se vadește a fi cea constituită de textele lui Gala Galaction și Gr. Lăcusteanu și de contribuția lui Șerban Cioculescu (*Romanul românesc în 1933*).

Și numărul al treilea vine cu nume noi: G. Topîrceanu (un fragment din *Minunile Sfântului Sisoe*), Al. Robot (versuri), C. Gane (proză), D.I. Suchianu (*Bilanțul cinematografului vorbitor*), Dan Botta (*Poetica lui Paul Valéry*). Semnificativ, în sensul conformării la „program” declarat, numărul următor este deschis de N. Iorga (*Literatura română necunoscută*), alături de care stau prozatoarea Lucia Mantu (*Strada*), formată la „Viața românească”, și tinerii Barbu Brezianu (versuri), George Magheru, Al. Mironescu (*Tineretul, o nouă categorie socială*), George Sofronie, Ion Budu, Alex. Hodoș (toți cu studii și articole). Se reține însă tot textul lui Șerban Cioculescu (*Poezia românească în 1933*).

În numărul al cincilea, Tudor Arghezi (revenit cu o poezie), Gala Galaction (cu urmarea romanului său autoreferențial) și C. Rădulescu-Motru (cu alte amintiri) sunt secondăți de modeștii George Gregorian și Sandu Teleajen (*Țigani de la Piscu-Urlui*). Mai frapante sunt aparițiile în compartimentul studiilor și articolelor: Ion I. Cantacuzino (*Jacob Wassermann*), Mircea Florian (*Antiintellectualism*), Al. Ciorănescu (*De la gesta franceză la Miron Costin*), Dinu C. Arion. La „Cronici” semnează pentru prima dată Camil Petrescu (*Delimitări și comentarii analitice. Îndoita sursă a termenului experiență*). Tot aici se remarcă textul *Despre ideologia lui Eminescu* de Paul Zarifopol și *Orientări pentru poporul nostru prin Biserica Ortodoxă* de preot Victor N. Popescu, acesta demonstrând și el voința „sintezei culturale”, a „îmbrățișării” unei manifestări opuse celei reprezentate de „antimisticismul” unora dintre colaboratori mai vechi. În numărul al șaselea se ivesc N. Davidescu (care își inaugurează o colaborare extinsă pe mai bine de un deceniu), prozatorii Tudor Mușatescu și Al. O. Teodoreanu, I. Simionescu, eseistul Grigore Popa și, la „Cronici”, Mircea Eliade.

Cele șase numere evidențiază liniile directoare ale „politicii” revistei: pe de o parte, în sectorul beletristicii, în afară de unele preferințe vădite (Arghezi, Galaction, N. Davidescu, mai târziu G. Brăescu), găzduirea succesivă a cât mai multor scriitori (chiar a unor începători), precum și atragerea în rândul colaboratorilor permanenți a exponenților unor curente contrare. Astfel, alături de Șerban Cioculescu, Camil Petrescu și D.I. Suchianu, adepți ai intelectualismului, ai antimisticismului, ai laicismului, stau deocamdată C. Noica, Mircea Eliade, Al. Mironescu. Chiar din a doua jumătate a anului 1934, tabăra celor dintâi, se întărește cu Vladimir Streinu, apoi cu G. Călinescu și Tudor Vianu, în timp ce aceea a ultimilor sporește cu Petru Comarnescu și cu Mihail Sebastian. (Paul Sterian se iese și el o dată, dar nu perseverează.) În contextul anilor 1938–1939, când sunt suspendate pe rând mai multe periodice culturale de stânga și de dreapta („Adevărul literar și artistic”, „Rampa”, „Reporter”, „Vremea” etc.), devin colaboratori asidui ai „Revista Fundațiilor Regale” Pompiliu Constantinescu, Perpessiciu, Petru P. Ionescu, N. Steinhardt ș.a.

(Va urma)

Constantin PRICOP

Direcția critică (XXXVII)

Semnificația ideologică a... neideologice valori estetice este ușor de observat, de pildă, în perioada comunistă. Afirmarea esteticului ca principal - dacă nu singur - criteriu de valorizare a operei literare reprezenta o opoziție față de puterea comunistă, iar cei care se declarau fără echivoc susținători ai acestui criteriu se opuneau implicit rețetelor, indicațiilor, ucazurilor oficiale în materie de artă. În consecință, un fals silogism (și el prea puțin ... estetic) îi proclama automat pe cei care se opuneau puterii (într-un mod sau altul - adică în mod evident sau numai sugerînd acest lucru prin diverse artificii - problema opoziției față de regimul comunist rămîne de discutat) valoroși din punct de vedere literar - deși era limpede că echivalarea poziției ideologice cu valoarea literară nu avea și nu are nici un temei. În privința valorii, evident, altele ar fi trebuit să fie argumentele. Iar consecința... simetrică a gândirii silogistice era considerarea celor care erau sau păreau supuși slujitori ai puterii comuniste (nu puțini chiar asta erau) ca lipsiți de valoare ca scriitori - deși unii dintre ei dăduseră scrieri semnificative.

*

În cele din urmă aderarea autorului la ideile corecte (discuția despre ideile corecte o voi relua cu prima ocazie) are toate șansele să îi asigure recunoașterea comentatorilor din anilor săi de activitate și chiar acceptarea sa ca scriitor viabil de către posteritate. Asta dacă are șansa ca ideile pe care le adoptă să fie cele acceptate de mentalitatea spre care evoluează civilizația în progres. Și... invers, cine îmbrățișează idei condamnabile are puține șanse să fie prețuit de către contemporani și încă și mai puține să se mai afle în atenția criticilor și cititorilor generațiilor următoare. De altfel, pe lista celor care au supraviețuit în pofida concepțiilor condamnate împărtășite se află prea puțini scriitori, fiecare cu dilema sa în privința incompatibilității dintre talent și ideologia adoptată. Celine, Ezra Pound, Knut Hamsun... și enumerarea se cam oprește aici. Cum se împacă ideile retrograde cu talentul - aceasta este o altă problemă care merită să fie cercetată în detaliu.

*

Oricum, afirmațiile de genul celor de mai înainte reclamă, evident, clarificări. Ce înseamnă "operă artistică de valoare"? Cine decide dacă este într-adevăr vorba de calitate și, mai ales, ce gen de calitate? Sînt întrebări care par la mintea oricui, inutile, pentru că oricine le-ar putea răspunde. În realitate nu este așa. Fără a intra prea mult în detalii, în privința valorii estetice e de observat că se are în vedere un concept cu două aspecte contradictorii. Valoare estetică are o realitate care satisface o anumită aspirație umană strict individuală. Pentru fiecare în parte are valoare estetică numai ceea ce corespunde unor anumite dorințe, satisfăcute strict individual. Or, conceptul privește ceva validat în spațiul public, nu din punctul de vedere al individului. Dacă ne referim la individ și la trăirile sale estetice ne apare o diversitate extremă, polarizată, contradictorie. Numai cei care mimează trăiri estetice pe care nu le au pot fi de acord cu clasamentele publice privind valorile estetice. Ceea ce este considerat public a avea valoare estetică e departe de a satisface experiențele individuale ale tuturor celor care adoptă denumirea comună. Se vor despărți, într-un punct sau altul, sau chiar în toate punctele de verdictele publice. Cine este într-adevăr familiarizat cu domeniul artelor "îndrăznește", în viața sa individuală, să aibă opinii personale, să nu fie întotdeauna de acord cu consensul, să nu accepte multe din convingerile colectivității în materie de artă, să introducă în arsenalul propriu alte valori estetice. Și asta chiar în cazul în care judecătorii recunoscuți în materie sînt persoane de mare onestitate și de un profesionalism în care se poate avea toată încrederea.

Pe de altă parte, judecățile de valoare acceptate pe moment (ele nu sînt niciodată definitive) în spațiul public sînt niște judecăți universale, adresate tuturor genurilor de public. Or, există abrupte contradicții între "consumatorul" de artă subtil, cu o sensibilitate naturală, înăscută, dublată de lecturi adecvate și făcute la timpul convenit, individul crescut și format într-o familie cu o educație umanistă temeinică, pe de o parte - și, pe de alta, personajul neinstruit, needucat, dispus să-și găsească în artă cel mult un mijloc de a-și omorî timpul.

*

Să precizăm, așadar, că, vorbind despre valoare artistică, avem în vedere ceea ce este acceptat de societate ca valoare artistică. Iar în acest caz trecem de la psihologia individului, trăire intimă, deschidere spre mister tot ce poate fi dincolo de realitatea imediată,

într-un cuvînt de la tot ce ține de trăire estetică individuală la realitatea socială. Este util de subliniat încă o dată că de cele mai multe ori despre valoare estetică se vorbește în termenii impactului asupra eului individual, dar "cîntărirea" valorii estetice este un proces social. Cu alte cuvinte, se vorbește despre valoare estetică în măsura în care o operă întrunește voturile comune ale unor indivizi considerați specialiști. Atîta doar că rareori un astfel de specialist reușește de unul singur să impună ca valoare o scriere sau un autor. Cu atît mai puțin atunci cînd ceilalți... specialiștii au o opinie contrară. Pentru a consacra, într-un moment istoric precis este nevoie de un grup, de consensus - așadar de o acțiune socială! Iar pentru a face și mai clar mecanismul social care condiționează în viața reală un fenomen considerat de mulți... eteric, desprins de mecanismele... mercantile ale relațiilor de grup, să amintim observația pe care o făcea undeva Tudor Vianu privind condiția criticului. Un critic literar are în principiu toată libertatea să spună cu sinceritate și hotărîre tot ce crede el de cuviință despre o operă de artă. Își poate dezvolta cum crede mai bine argumentele pentru a demonstra că opinia sa este

justificată. Are libertatea pe care o are orice individ într-o lume liberă. Dar pentru a convinge este nevoie și de consens. Pentru a exista public ca specialist comentatorul trebuie să dovedească în principiu că se află în rîndurile specialiștilor - deci că are opinii asemănătoare cu ale lor. Are nevoie de o confirmare, din partea publicului dar și din partea breslei. Un critic poate să nu fie de acord o dată, de două ori, de cîteva ori cu ceilalți critici. Dar dacă este de prea multe ori în opoziție cu aceștia se va pune întrebarea dacă el este într-adevăr cineva care se pricepe. El poate să aibă dreptate, ceilalți pot să greșească - dar contemporanii săi îi vor pune competența la îndoială pentru că este în răspar cu ceilalți... Dacă toți se pronunță într-un fel, iar el susține altfel, cine are pînă la urmă dreptate? Un critic nu poate să greșească de prea multe ori pentru că altfel își pierde credibilitatea și nu mai este considerat... critic. Își pierde... dreptul de a judeca. Iar un comentator de artă fără credibilitate își asumă un rol extrem de insignifiant. Poate să spună adevăruri, dar va vorbi în deșert. A fi singur, împotriva tuturor, nu e o poziție deloc comodă. O pot ține doar cei dispuși să-și sacrifice șansele de a fi admirat, crezut șamd de către cei din vremea sa, trăind cu speranța că adevărul pe care îl susține, hulit pe moment, va ieși pînă la urmă la lumină. În cele din urmă și critica ține de arta spectacolului. Și criticul are nevoie de spectatori care să-l aplaude. Iar aplauzele se strîng după anumite mecanisme sociale.

*

Grupul comentatorilor care deține la un moment dat o poziție centrală poate convinge pe oricine de orice. Să ne amintim de opere plastice considerate decenii la rînd mari capodopere, opere de primă mărime, obținînd, la licitații, sume imense - opere care s-au dovedit a fi, în realitate, niște falsuri. "Specialiștii" (mai exact cei care joacă la un moment dat acest rol) construiesc percepția publicului asupra valorii. La un moment dat Anatole France era considerat de specialiști o culme a valorilor literare franceze - pentru ca ulterior, criticii generațiilor următoare să considere că nu era deloc așa. Criticul de autoritate este cel care intră la un moment dat în rolul personajului ultra competent: el hotărăște ce este valoros - iar ceilalți aplaudă.

*

În mod... oficial, dacă putem spune așa, valoare ar fi ceea ce este acceptat într-un moment prezent (mîine s-ar putea să fie altfel) de cei care reușesc să coaguleze o opinie comună. Cei mai mulți dintre acești judecători sînt priviți cu o anumită suspiciune de generațiile următoare, iar în cele din urmă sînt trecuți la capitolul istorie, sînt muzeificați. Ca și în cazul beletristicii, din corul lor de formatori de opinie mai sînt citiți, un timp, doi, trei reprezentanți... Apoi decorul se schimbă. Impresia falsă care persistă e că acei doi, trei au hotărît configurația valorilor din epoca în care s-au ilustrat. De aici și convingerea că doi, trei comentatori din timpul nostru decid ce este într-adevăr valoros în acest moment. Nimic mai fals. Configurația a fost alcătuită în cele din urmă de o mulțime de specialiști anonimi care au formatat sistemul de receptare al publicului consumator de artă. Dar, dacă așa stau lucrurile - și așa stau, pentru că pînă acum n-a fost descoperită nici o formulă care să cuantifice precis valoarea estetică, fără intervenții ale trăirilor intime, deci strict subiective - trebuie constatat că procesul acestor consacrări temporare depinde în mare măsură de realități care nu au nimic în comun cu experiența estetică propriu-zisă (care este, repet, strict individuală, interiorizată și sedimentară pe cont propriu de către fiecare dintre cei care intră în contact cu o operă de artă). Valoarea ține însă, așa cum am arătat, de recunoașterea socială. Iar aici intră în joc elemente ale comportamentului individului în cadrul grupului.